

VOLKAN AKYILDIRIM ALİ BAYDAŞ BAHA COŞKUN BEHÇET ÇELİK ATILLA DİRİM TERRY EAGLETON FERHAT EMEN YILMAZ ENSAROĞLU
SEMİH GÜMÜŞ ŞENOL KARAKAŞ ARİFE KÖSE MARC VON LÜPKE RONİ MARGULİES HERKÜL MİLLAS MELTEM ORAL ÖZDEŞ ÖZBAY
CENGİZ ÖZDEMİR M. ŞEREF ÖZSOY CANAN ŞAHİN OZAN TEKİN KELEMET ÇİĞDEM TÜRK AHSEN UTKU KEMAL ÜMİTLİ TOLGA YILDIZ

ALTUŞT

13/
E K İ M
ARALIK
2014

TL 8
KDV DAHİL

YILMAZ ENSAROĞLU
İLE SÖYLEŞİ

TERRY EAGLETON
TANRI YANILGISI HAKKINDA

OZAN TEKİN
ARAP BAHARI'NDAN
İŞİD'E

► KEMAL ÜMİTLİ:
AKP İLE
BURJUVAZİNİN
BARIŞI

► ŞENOL KARAKAŞ:
"ERDOĞAN
KARŞITLIĞI" VE
"ERDOĞANSEVERLİK"

► HERKÜL MİLLAS:
STRATEJİK DERİNLİK
YURTDIŞINDAN
OKUNDUĞUNDA

► RONİ MARGULİES:
EBEDÎ ÖNDERLER,
HEYKELLER VE
BÜSTLER

13/ E K İ M 2014

ISSN: 2146-448

Z Yayıncılık ve Tanıtım
Hizmetleri Ltd. Şti.

Adres

Serasker Cad. No: 88-90
Nergiz Apt. Kat: 3 – Kadıköy / İstanbul
(555) 637 24 50
www.altust.org
bilgi@altust.org

Sahibi

Ozan Tekin

Sorumlu Yazışları Müdürü

Burak Demir

Reklam Sorumlusu

Özdeş Özbay

(533) 447 97 09

Görsel Tasarım ve Uygulama

Gül Dönmez

Baskı

Görsel Dizayn Ofset

Atatürk Bulvarı, Depo İş Merkezi,

A5 Blok, 4. Kat, No:405

İkitelli OSB, Başakşehir/İstanbul

Tel: +90 (0212) 671 91 00

**Baskı Öncesi Hazırlık ve Teknik
Koordinasyon**

Punto Baskı Çözümleri Tic. Ltd. Şti.
Halaskargazi Cad., Siat Kuran İş
Merkezi, No. 145, Kat 5, Şişli, İstanbul.
Tel: 0212 – 231 3067 (pbx)
www.puntops.com

Ulusal süreli yayın,
Üç ayda bir yayınlanır.

Genel Dağıtım **PUNT**

YAZI KURULU :

Ferda Keskin, Ferhat Kentel,
Mustafa Arslantunali, Neslihan Şık, Özden
Dönmez, Roni Margulies,
Sinan Özbek, Tolga Tüzün, Ümit İzmen

DANIŞMA KURULU:

Arus Yumul, Avi Haligua, Behçet Çelik,
Bülent Somay, Dilek Kurban,
Eren Keskin, Hayko Bağdat, Işın Eliçin,
İrvin Cemil Schick, Kerem Kabadayı,
Nabi Yağcı, Nil Mutluer, Ömer Madra,
Ragıp Zarakolu, Selim Deringil,
Semih Gümüş, Yalçın Ergünoğan

GÜNCEL

- 3 “Yeni” Türkiye’de çözüm süreci
5 “Erdoğan Karşıtlığı” ve
“Erdoğanseverlik”
Şenol Karakaş
8 Türkiye normalleşirken AKP ile
Burjuvazinin Barışı
Kemal Ümitli
11 Stratejik Derinlik Yurtdışından
Okunduğunda
Herkül Millas

**TÜRKİYE SİYASETİNDEN
SAHNELER**

- 12 “İŞİD’den kaçanlar arasında Ermeni var
mı?”
“Anadolu’dan Kafkasya’ya Ermeni
Zulmü” Afiş Yarışması
Zorunlu Kimya Dersi, Zorunlu
Matematik Dersi
Meclis’te Roş Aşana Bayramı Kutlaması

EMPERYALİZM VE ORTADOĞU

- 14 Arap Baharı’ndan İŞİD’e
Ozan Tekin
17 Anti-emperyalizm bayrağını kim
yükselecek?
Volkan Akyıldırım
20 Umuda Yolculukta Bir Durak:
Suriyeli Sığınmacı Ailelerle
Görüşmeler
Arife Köse

- 25 “Hiçbir Kavim Üstün Değildir”
Yılmaz Ensaroğlu ile Söyleşi

- 29 Portre: Alfred von Kaula
İstanbul’dan Bağdat’a
1000 kilometre
Marc von Lüpke

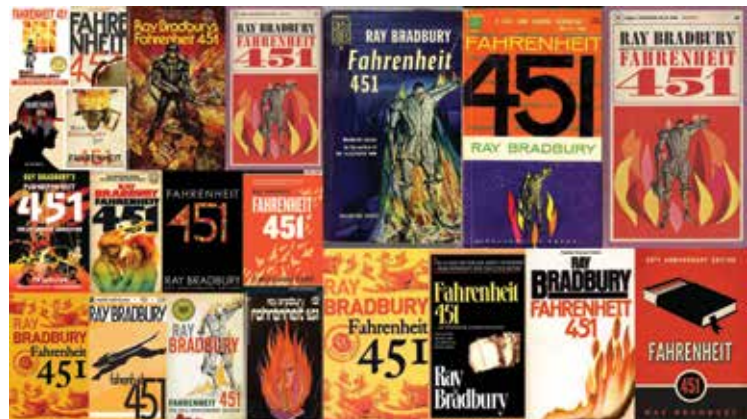
DÜNYADAN

- 31 Tiananmen’den Hong Kong’a
Canan Şahin
32 Podemos: Yeni Bir Radikal Sol
Parti
Özdeş Özbay

- 34 İklim Değişikliği ve ‘Top 10’
Meltem Oral

KİTAP

- 56 Yanan Kütüphaneden Doğan
Kitap
M. Şeref Özsoy
59 Taşradan TİP Hatıraları
Behçet Çelik

- 36 “Gâvur” İzmir’de 1908 Seçimleri
Baha Coşkun

- 38 Ebedi Önderler, Heykeller ve
Büstler
Roni Margulies

- 42 Kötülük kol gezerken
Semih Gümüş

- 44 O Muazzam Sakı
Tolga Yıldız

- 47 Saldırmak, Dövmek, Bel Altından
Vurmak
Terry Eagleton

- 52 Fransız Geçidi’ne Bak, Narmanlı
Yurdu’nu Anla
Cengiz Özdemir

- 53 ‘Asasız Musa’ Filmi Üzerine Söyleşi
Kelemet Çiğdem Türk

- 62 İliğine Kadar Romanının
Matematiği
Ferhat Emen

“YENİ” TÜRKİYE’DE ÇÖZÜM SÜRECİ

Kürt sorununda, içinden geçtiğimiz çözüm süreci gibi keskin bir evrenin bugüne dek yaşanmadığı doğru. Bu evrenin keskinliğinin ilk işareti, isyan eden Kürt halkının bir temsilcisinin, hareketin liderinin, ilk kez devlet tarafından düzenli görüşülen bir muhatap olarak kabul edilmesine başlanması. Devlet algısında “teröristbaşı”ndan Kürt halkının sözcüsüne, zaten Kürt halkı tarafından görüldüğü konuma evrilen Abdullah Öcalan’ın arka arkaya ezberleri bozan açıklamaları, daha da önemlisi bu açıklamaları yapabilme olanaklarını bulması, çözüm sürecinin yarattığı demokratik potansiyelelin göstergelerinden.

Sürecin bu kritik evresini, bu potansiyeli tekrar hatırlamakta ve savaş meraklılarına, çözüm sürecinin düşmanlarına bir kez daha anlatmakta fayda var. Kürt halkı, çözüm sürecini kelimenin tam anlamıyla bileğinin hakkıyla kazandı. Süreç Kürt halkına bahşedilmedi. Kürtler, dövüşerek devleti diyalog masasına oturmaya zorladı. Devlet yetkilileri

o masaya oturmak zorunda kaldı. Varlığı 1980’ler ve 1990’larda devlet tarafından hâlâ tartışılan Kürt halkı, bir halk hareketinin çeşitliliği, zenginliği, yaratıcılığı ve direngenliği sayesinde, var olduğunu gösterdi, talepleri arka arkaya sıraladı. Türk egemen sınıfı ya Kürt halkının var olduğunu inkâr etmeyi sürdürecekti, ya da bir halkın varlığını tanımaya başlayacaktı. Birincisi egemen sınıf açısından ekonomik ve siyasî olarak kabul edilemez bir maliyet anlamına geliyordu; ikincisi gerçekleşti.

Birarada yaşama kararlılığı

Bu tanıma sürecinde en önemli siyasal gelişme, askerî vesayetin gerilemesi oldu. Vesayet geriledikçe, Kürt sorununun çözümü konusunda askerî olmayan yöntemleri devreye sokmak daha kolay hale geldi. Bu, hem hükümet hem de Abdullah Öcalan açısından böyle oldu. Kürt halkı belediyeleri, günlük gazete ve televizyonları, siyasî ve kültürel dergileri, siyasal partileri, gerilla örgütlenmesi, kadın ve gençlik

örgütlenmeleri, sivil toplumun tüm alanlarındaki örgütlenme ağıyla devletin yıldırma politikalarını püskürtmekle kalmadı. Barış içinde birarada yaşama kararlılığına ve insanca yaşamak, gasp edilen haklarını kazanmak için savaştığına kamuoyunun azımsanmayacak bir kesimini ikna etti.

Bunun kavranması şu açıdan önemli: Çözüm süreci konusunda AKP hükümeti hamle yapmış olsa da, bu süreci zorlayan ve devam etmesini sağlayan Kürt halkı ve onun örgütleridir. Süreci dayatan, Kürt ulusal varlığının tanınması sorununu uğruna mücadele edilecek temel nosyon haline getirenlerin mücadelesidir. Sürecin başladığı yılın Newroz gösterisinde mesajı halka iletilen Abdullah Öcalan, Kürt hareketinin içinden geçtiği değişikliğin, dolayısıyla Kürt sorununun çözümü konusunda yaşanan altüst edici değişimin, stratejik bir değişiklik olduğunu söylemişti.

Bugün, bu satırlar yazılırken Kobanê’de daha da acil bir

Sürecin Kürt halkı açısından acil olan tüm gerekliliklerinin yerine getirilmesi için atılması gereken adımları hükümetten talep etmek...

şiddet ve katliam sorunu haline gelen IŞİD işgali sorununun ışığında, Abdullah Öcalan’ın ifade ettiği stratejik değişim kavramının altını çizmek gerekiyor. Çözüm süreci Rojava’da Kürtlerin demokratik özerklik olarak ifade ettiği ama özünde kazanılmış bir siyasal statüko olduğunu söyleyebileceğimiz gelişmelerin ardından başladı. Ve açık ki, süreç yine Kobane’de yaşanacak ve Kürtler açısından elde edilen siyasal statükonun kaybedilmesi anlamına gelecek olumsuz gelişmelerle sonlanabilir. Süreç sonlanırsa bunun tek nedeni Kobane’de yaşanan gelişmeler olmayacak, ama Kobanê bir sonuç olacak.

Kaplumbağa hızıyla

Çözüm sürecinin barış isteyen tüm çevrelerin ve toplum kesimlerinin arzu ettiği hızda, biçimde ve siyasal içerikle doldurularak ilerlememesinin en önemli nedeni, sürecin başlamasında net bir inisiyatif gösteren Recep Tayyip Erdoğan ve AKP hükümetidir. Doğrudur, kolay bir değişim değil kamuoyu açısından, ama kolay olmaması dünyanın en zor sosyal ikna süreci olduğu anlamına da gelmiyor. Hükümet adına Abdullah Öcalan’la görüşmelerin yapıldığı 2010 referandumundan önce de, 2011 seçimlerinden önce de biliniyordu. AKP’ye oy veren kitleler, bu görüşmelerin yapılmasını olumsuz olarak görmediklerini,

yıllardır iddia edildiği gibi saldırgan bir Türk milliyetçiliğinin etkisi altında olmadıklarını AKP'ye verdikleri oylarla gösterdi. Daha önemlisi, çözüm süreci başladıktan sonra gerçekleşen iki seçim, 30 Mart yerel seçimleri ve 10 Ağustos cumhurbaşkanlığı seçimi, Abdullah Öcalan'ın siyasete müdahale eden bir barış temsilcisi olarak öne çıktığı koşullarda gerçekleşti ve halk yine Erdoğan'ı ve AKP'yi cezalandırmadı.

Buna rağmen AKP çözüm sürecinin gerektirdiği adımları ya atmıyor ya da kaplumbağa hızıyla, yetersiz adımlarla süreç hakkında bulanıklık yaratarak atıyor. En başından beri, tutumu bu yönde. MHP ve CHP'nin Kürt halkıyla Kürt sorununun çözümü için masaya oturmayı akıllarının ucundan bile geçirmeyeceğini düşündüğümüzde, Kürt hareketi açısından kuşkusuz her şeye rağmen AKP daha farklı, daha cesur bir tutum almış durumda. Ama bu, neden anadilde eğitim hakkıyla ilgili düzenlemelerin yapılmadığını, Abdullah Öcalan'ın koşullarının net bir şekilde düzenlenmediğini, dar heyetler dışında başkalarının da Öcalan'la görüşmesinin koşullarının oluşturulmadığını açıklamıyor.

Bunların açıklaması, Recep Tayyip Erdoğan'da gizli. Belli ki sürecin ritmini belirleme konusunda Erdoğan belirleyici. Ve Erdoğan hakkında söylenecek ilk söz, en az iki ayrı kişiliği olduğudur. Birinci kişilik, "AK Parti hükümeti hiçbir terör örgütüyle masaya oturmaz. Müzakere yapmaz. Masaya oturmadık, oturmayacağız. Bunu söyleyen şerefsizdir. Alçaktır. Teröristle yanak yanağa olanla, onunla sarmaş dolaş olanla nasıl konuşacağım. Ben bununla konuştuğum zaman bu ülkedeki şehit anneleri ne der bana? Ben bir tane şehir annesinin gözyaşını bunlara değişmem" derken, diğer kişilik sahne alıp "Ada'yla görüşme yaptırınız. Yaptık. Benim bürokratım görüşür. Analar ağlamasın diye biz BDP'yle de görüşürüz, İmralı'yla da. Kusura bakmayın.

BDP'li milletvekilleri, niyetleri ne olursa olsun, beğenirsin beğenmezsin, bu gelenler bu ülkenin seçilmiş milletvekilleri" der.

Erdoğan biraz daha normal bir insanken, "İster Kürt sorunu deyin, ister Güneydoğu sorunu deyin. Ne dersek diyelim bunun üzerinde bir çalışma başlattık" diyebilirken, kurt adama dönüştüğünde, "Tutturmuşlar Kürt sorunu. Ben Kürt sorunu diye bir şey tanımıyorum" diyebiliyor. Ne yalan söyleyelim, filmlerde insanlar sadece dolunay zamanında geceleri kurt adama dönüşürken, Erdoğan hemen her zaman kurt adam gibi gezip zaman zaman normal insana dönüşüyor.

Türkiye cumhuriyetinin asıl sahipleri

İŞİD işgali Kobanê'de derinleştğinde ve Irak ve Suriye tezkereleleri birleştirilerek meclise geldiğinde, Erdoğan her biri çözüm sürecini kökünden dinamitleyecek açıklamalar yapabildi. Örneğin, ABD başkan yardımcısını eleştirdiği açıklamasında, "Özellikle PKK terörünün içinde olanlar da bu durumu kullanmaya çalışıyor. İŞİD neyse, bizim için PKK odur. Bunları ayrı değerlendirmek yanlıştır. Karşı düşmanı teşhiste yanlışlık yapılırsa zaferi olumsuz etkiler" dedi. Örneğin, Dünya Ekonomik Forumu'nun açılışında, "Ey dünya, İŞİD gibi bir terör örgütü

çıkınca ayaklanıyorsun da PKK gibi bir terör örgütü ortadayken niye ayaklanmıyorsun? Ona niye sesin çıkmıyor? Ona karşı niye ortak mücadele verelim demiyorsun? Ben bunu anlamakta zorlanıyorum" dedi.

Bu açıklamalar, "Yeni Türkiye'nin bir masal olduğunu da kanıtıyor. Çözüm süreci yeni, ama bu sürecin ruhuna uygun açıklamaları sadece Abdullah Öcalan yapıyor. Diyalog süreci yeni, ama diyalog Erdoğan'ın yaptığını sandığı şey değildir. Erdoğan, Kürtlerin köşeye sıkıştığını düşünüyor ve Türk egemen sınıfının, yani eskisiyle yenisiyle modern Türkiye cumhuriyetinin asıl sahiplerinin en has adamı olduğunu açığa seriyor. Çözüm sürecinin en sıcak günlerinde milliyetçi klişelerle konuşmak Erdoğan pervasızlığında süregiden burjuva politika yapma anlayışının bir tezahürü ve bunda pek de yeni bir şey yok.

Abdullah Öcalan HDP heyetiyle 1 Ekim'de yaptığı görüşmede, süreçle ilgili hem umutlu hem de süreç başladığından bu yana en sert konuşmasını yaptı. Öcalan, görüşmede şöyle dedi: "Burada dar anlamda yürütülen görüşmelerden, müzakere yanı ağır basan bir kararlılık ortaya çıkmış ve bu düzeyde mutabakata varılmıştır. Gelinek noktada yol haritasının eylem planı da ortaya çıkmış bulunmaktadır. Artık birincil öneme haiz olan şey bu

yol haritası ve eylem planının anlamlı bir ilkeler bütünlüğü ile çerçevelenmesidir. Çünkü en ideal eylem planı bile ilkesel bir bütünlükle ele alınmazsa kuru bir metin olmaktan öteye geçemez. Bu ilkelerin belirleneceği zemin ise, başta kurullar ve komisyonlar olmak üzere müzakere organlarının oluşmasıyla mümkündür. Bu çerçevede, Bakanlar Kurulu kararı haline gelen müzakere iradesinin pratikleşmesinin önünde hiçbir engel kalmamıştır. Resmîleşen bu metin doğrultusunda ve metnin içeriğine uygun olarak resmî müzakerelerin zaman kaybetmeksizin başlaması oldukça önemlidir."

Ama ardından şunları da ekledi: "Kobanê ve Rojava meselesini doğru anlamak isteyen herkes bu gerçekliği iyi kavramalıdır. Türkiye'de sürecin ve demokrasi yolculuğunun çokmesini istemeyen herkesi Kobanê'ye gereken ciddiyet ve sorumlulukla sahip çıkmaya çağırıyorum... Bu itibarla Kobanê gerçekliği ile sürecin ayrılmaz bir bütün olduğu gerçeğini bir kez daha hatırlatarak, herkesi büyük bedellere mal olan bu demokratik yolculuğumuz ve insanlık mücadelemizi sahiplenmeye çağırıyorum."

Kürt halkı Kobanê'de direniyor. Kürt halkı Kobanê'de aynı zamanda çözüm süreci açısından da direniyor. Kürt halkının mücadelesi ve Abdullah Öcalan'ın ısrarlarıyla kurulan Çözüm Süreci Kurulu'nun, kurumlar arasında izleme ve koordinasyon komisyonlarının çok geç atılan adımlar haline gelmemesini istiyorsak, yeni bir başlangıç olarak değerlendirilmelerini sağlamak istiyorsak Batı'da, yapılacak iki önemli iş var: Biri, Kobanê'nin direnmesine yardımcı olmak ve hükümete sınırları açması için basınç yapmak. İkincisi, süreci Erdoğan'ın milliyetçi dünyasının dar görüşlülüğüne karşı savunmak, sürecin Kürt halkı açısından acil olan tüm gerekliliklerinin yerine getirilmesi için atılması gereken adımları hükümetten talep eden büyük bir kampanyayı hızlandırmak, "Barış hemen şimdi" ruh halini yaygınlaştırmak. ▼

“ERDOĞAN KARŞITLIĞI” VE “ERDOĞANSEVERLİK”

**AKP'yi
yenmek için,
gerçekten
özgürlükçü,
gerçekten
vesayetle
ilişkisi
olmayan bir
muhalafet
gerek.**

Şenol Karakaş

Gezi direnişi ve 17 Aralık'ta başlayan yolsuzluk dosyalarının yıpratıcılığına rağmen AKP, bir yerel ve bir cumhurbaşkanlığı seçiminden başarıyla çıktı. Erdoğan cumhurbaşkanı oldu. Gezi günlerinde, herkesin her kese en çok söylediği cümleydi, “Erdoğan artık cumhurbaşkanı olamaz, üzeri çizildi”. Böyle olmadı, Erdoğan'ın üzerini kim çizmişse, seçimlerde milyonlarca insanın AKP'ye oy vermesini engelleyemedi.

Bunun üç temel nedeni var: Birinci neden, ekonomide, AKP öncesi döneme göre genel bir istikrar olması, milyonlarca yoksulun ay sonunu görmesi ve AKP giderse bu istikrarın

dağılmayacağına dair muhalafetin güven veremiyor olması.

AKP'nin her şeye rağmen yüksek oy almasının ikinci nedeni, muhalafetin vadettikleri. AKP hükümeti 2002'de kurulduğundan beri, AKP eleştirilerinde hakim olan dilin belirleyici unsuru Kemalist kodlamalar oldu. Bu kodlamaların en büyük hatası, AKP'nin siyasal ve ekonomik alanda gerçekte ne yapmakta olduğunu teşhir etmek yerine, Kemalist ideolojiye göre tehlikeli olan “ileride yapabilecekleri”ni temel sorun olarak öne çıkartması oldu. Bu, hem AKP'nin neoliberal uygulamalarını görünmez kıldı, hem de muhalafeti yaşam tarzının savunusunu yapan gerçek dışı siyasî ucubelere dönüştürdü.

Üçüncüsü, askerî darbelerle, siyasî suikastlerle biçimlenen Türkiye siyaset tarihi, AKP liderliğine kendisini hep mağdur gösterme ve kendisine yönelik her siyasal eleştiriyi bir darbe, bir vesayet girişimi olarak gösterme fırsatını verdi. Bu noktada da, muhalafetin sicili çok kötü olduğu için, her AKP eleştirisinin bir cunta girişiminin uzantısı olarak gösterilmesinde AKP liderliğinin eli muhalafet tarafından güçlendirildi.

Bu tespitler doğruysa, AKP'nin yenilmez bir güç olup olmadığı sorusunun cevabı da netleşiyor. Hayır, AKP yenilmez değil. Ama AKP'yi yenmek için, gerçekten özgürlükçü, gerçekten vesayetle ilişkisi olmayan, AKP'yi sahip olduğu varsayılan siyasî

özelliklerden yola çıkarak değil, sahip olduğu özelliklerden yola çıkarak eleştiren bir muhalefetin kitleselleşmesine ihtiyaç var.

AKP eleştirilerinin ulusalcı sınırı

Darbecilerin ‘dediğim dedik’ olduğu, askerlerin canı çektiği zaman muhtıra verebildiği dönemlerde, bir dizi darbe girişimi siyasal ve ideolojik kılıf üretmekle meşgulken, AKP’ye yönelik eleştirilerin merkezî noktası bu partinin “şeriatçı” olmasıydı. AKP liderliğinin seçme seçilme hakkı meselesini, yani demokrasinin sandıkla özdeşleşen bölümünü mecbur kaldığı için benimser görüldüğü, ilk fırsatta demokrasiye ihtiyaç duymayacağı ve bir mollalar rejimine doğru çubuğu bükeceği AKP’ye yönelik eleştirilerin ilk dönemde en popüler olanıydı. “Gizli ajanda” eleştirisi, gerçekten gizli bir ajandası olan darbe severlerce sık sık dile getiriliyordu. Bu, yeni bir eleştiri de değildi. Erbakan geleneğinden gelen siyasal hareketin ilk kez büyükşehir belediye başkanlıklarını kazanmasıyla, özellikle Ankara ve İstanbul’da belediyeleri almasıyla başlayan büyük panik dalgası, ideolojik

toparlanmasını bu “gizli ajanda” ve “gelmekte olan şeriat” tehdidinde bulmuştu. Öyle ki, gözümüzün önünde cereyan eden ve her bir uygulama alanı doğrudan büyük sermayeye hizmet eden her politika, şeriata alan açması nedeniyle eleştirilir oldu.

“Tehlikenin farkında mısınız?” türünden politik kampanyalar, her zaman gizli ajandaya işaret etti ve bu tehlike bertaraf edilemezse temel demokratik değerlerin yok edileceği iddia edildi. Demokrasiyi savunmak için Genelkurmay’ın darbe yapma hakkı savunuldu!

Bu çılgınlık, orta sınıfların bir kesiminin hangi değerleri kaybedeceğimiz konusunda maruz kaldığı sürekli bir propagandayla örgütlü bir davranış şeklini aldı. Kaybedilecek değerler konusu, işlenmeye hazır bir elmas gibi, yitip giden cumhuriyet değerlerine dönüştü.

Başlangıçta cumhuriyet değerleri için büyük kalabalıklar harekete geçirilse de, bu değerlerin koruyucusu olan Türk Silahlı Kuvvetleri’nin harekete geçmemesi, değerler etrafında verilen mücadelenin kitlesel

örgütlü dışavurumunun sönümlenmesine neden oldu. Bu örgütlü mücadele yerini, daha ziyade gerilla mücadelesini andıran bir savaş taktiğine bıraktı ve bu taktiğin ideolojik simgesi ulusalcılık oldu.

AKP liderliğinin eline arayıp da bulamadığı fırsatı her seferinde veren bu mücadele anlayışı, sonuçlarını bugün çok daha net bir şekilde gördüğümüz neoliberal politikaların üstünü örtmekten başka hiçbir işe yaramadı.

Kapatma davası

Üstü örtülen gerçek mücadele başlıklarının neler olduğunu en net anlaşılır kılan örnek, 2008 yılında yaşandı. AKP, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası (SSGSS) alanında “reform” yapacağını ilan etti. Yasal düzenleme yaklaştığında, sağlık örgütleri ve sendikalar harekete geçti. Düzenlemeye karşı çıkan sendikalar sokaklarda yüz binlerce imza topladı. Tepkiye rağmen geri adım atmayan hükümete karşı gösteriler başladı. Gösteriler hızla kitleselleşti ve AKP iktidarı altında örneği hemen hiç görülmemeyen bir adım atıldı. Türk-İş sendikalarıyla

diğer sendikaların mücadelesi ortaklaşmaya başladı.

İzmir, Ankara ve İstanbul gibi şehirlerde on binlerce işçinin katıldığı eylemler gerçekleşir ve SSGSS yasasına karşı bir grevin örgütlenmesinden söz edilirken, eylemlerde AKP liderliği hızla teşhir olmaya başlamış, “Yalancı başbakan” sloganı sık sık atılır olmuşken, 14 Mart 2008’de Anayasa Mahkemesi’ne AKP’nin kapatılmasıyla ilgili iddianame ulaştı. SSGSS yasa tasarısına karşı mücadele o günden sonra hızla geriledi. Bir süre sonra herhangi bir eylemden söz edilemez hale geldi.

Bu yasa tasarısına karşı mücadelenin AKP’ye açılan kapatma davasıyla akamete uğraması, sadece bir örnek. Bu kadar net görülür olmasa da, AKP hükümetleri dönemi aynı zamanda AKP’ye karşı mücadelenin ulusalcı muhalefet tarafından çarpıtılması ve AKP saflarında gedik açılmasını engellemesinin tarihidir.

AKP eleştirmenlerinin eleştirmenleri

Bu engelin bir başka yönü, bir başka müsebbibi daha var:

AKP'yi yenmek mümkün

Ulusalıcılar 'muhtıra, darbe, cunta' döneminin Türkiye'sinden seslenerek, muhalefete köhnemiş, eski, kazanma şansı olmayan politikalarla müdahale ederek, Erdoğan'ın her zaman aradığı fırsatı sunuyor. İdeolojik çılgınlığını koruyan orta sınıfların bir kesimi dışında artık herkesin ayıpladığı, eleştirdiği darbecilik, kendisini eleştiren herkese AKP'nin yönelttiği merkezi suçlama haline geldi. Gezi'de çevre ve daha fazla demokrasi için isyan etmek, yolsuzluğa karşı çıkmak, 1 Mayıs'ı Taksim'de kutlamak istemek, Soma faciasından dolayı Çalışma Bakanı'nın istifasını talep etmek, nükleer santrale karşı çıkmak, çözüm sürecinde daha hızlı ve kaplamalı adımlar atılmasını istemek, zenginle fakir arasındaki uçurumun ortadan kaybolmadığını, AKP liderliğinin burjuvazinin hizmetkârı olduğunu savunmak, Erdoğan-severlerce ya "darbecilik" ya "paralelcilik" olarak yaftalanıyor.

Bu hafta, yerel seçimlerle cumhurbaşkanlığı seçiminin gösterdiği gibi, geçtiğimiz bir buçuk yılda halkın önemli bir kesimine inandırıcı geldi. Ama daha çok uzun süre inandırıcı gelmesi mümkün değil.

AKP yenilmez değil. Askerî ve sayet geriledi. İşçi sınıfıyla AKP liderliğinin politikaları arasındaki silahlı güçler geri çekildi. Perde kalktı. Şimdi yoksullar, siyasal ve ekonomik gelişmelerin her bir adımında AKP'yi daha net görecek. AKP'nin yenilmesi için, AKP'nin gerçekte ne olduğunu gören yoksulların mücadelesinin ve deneyiminin birikmesine ihtiyaç var. Ve bu birikim alttan alta yaşanıyor. Önemli olan, AKP'nin gerçekte olduğu şeyin teşhirini yapmak. Bu teşhir kampanyaları, aynı anda hem Erdoğansever "aydınlarla" hem de Erdoğan karşıtı ulusalıcılarla tartışan kitlesel ve özgürlükçü antikapitalist bir seçeneğin sınıf mücadelesi içinde şekillenmesiyle güçlenecek. ▼

AKP'yi eşitliği, özgürlüğü, adaleti savunanların partisi olarak göstermeye çalışırlar. Bunlar da, en az ulusalıcılar kadar, AKP'ye karşı mücadelenin özgürlükçü bir karakter taşımasını ya da bu özgürlükçü sol muhalefetin AKP'nin işçi ve emekçilerden oluşan kesmini etkilemesini engelledi, engelliyor. Bunlar da, AKP'nin gerçek niteliğinin görülmesinin engellenmesinde önemli bir işlev görüyor.

AKP iktidarının henüz ikinci yılında, nüfusun en yoksul yüzde 10'luk diliminin millî gelirden aldığı pay yüzde 2,3 olarak gerçekleşti. Nüfusun yüzde 2'si (yani 1,5 milyon kişi) günde 1 doların, yüzde 10,2'si (yani 7 milyon kişi) günde 2 doların altında bir gelirle geçiniyordu. İşsiz sayısı 10 milyondur. 2014 yılındayız. Zenginle yoksul arasındaki gelir farkı 13 kattı. İşsizlik yüzde 9,7. Türkiye 2012 yılında gelir dağılımı bozulduğunda Şili ve Meksika'dan sonra dünya üçüncüsü. Toplam 18,8 milyon hanenin en zengin yüzde 20'lik kesimi ile en yoksul yüzde 20'lik kesimi arasında yaptıkları harcamalar

açısından var olan uçurum AKP döneminde azalmadı.

AKP'nin gerçek yüzünü gizleyenlerin unutmamızı istediği gerçeklere, kentsel dönüşüm tahribatını, enerji politikalarının yarattığı çevresel yıkımı, sonu gelmez bir inşaat hırsının yok ettiği ormanları, nükleer enerji yatırımlarını, AKP'nin ilk dört yılında "hallettiği" devasa özelleştirme hamlelerini ekleyebiliriz. Son birkaç yıldır iş cinayetlerinin gizlenemeyecek ölçüde yoğunlaşması, AKP döneminde neoliberal politikalar tohumunun ekinleridir.

Ulusalıcı muhalefet bir yandan, AKP'ye toz kondurmayan "ideologlar" diğer yandan, AKP'ye karşı özgürlükçü bir muhalefetin şekillenmesi, yaygınlaşması ve süreklilik kazanması açısından sürekli tartışılması gereken eşit derecede önemli iki odağı oluşturuyor.

Birbirine karşıt, hatta yeminli düşmanlarmış gibi görünen bu iki odağın temel sorunu, AKP'yi değişimin, "daha" adil ve istikrarlı bir toplumsal düzenin temsilcisi ve taşıyıcısı olarak gören, alternatifleri AKP'yi

umla aratır vaziyette olduğu için AKP'yi desteklemeye devam eden kitleleri doğru yolda olduğuna ikna etmeleri.

Örneğin, Erdoğan 24 Nisan Ermeni soykırımının yıldönümünde taziye mesajı sunduğunda ikili bir süreç işliyor. Bir yandan, ulusalıcı muhalefet Erdoğan'ın ihanet içinde olduğunu anlatırken, Ermenilerin başına kötü bir şey geldiğini artık net bir şekilde bilen kitleler Erdoğan'ın ne kadar yenilikçi bir hamle yaptığını düşünüyor. Öte yandan, Erdoğanseverler Cemiyeti gibi çalışan gazeteciler taziye mesajını "İşte budur! Artık tamam. Erdoğan dünya lideri olmuştur" hezeyanıyla karşılarlarken, kitlelerin daha fazlasını istemesinin önü kesiliyor.

Benzer şekilde, Soma faciasında 301 işçi öldüğünde, ulusalıcılar iş cinayetlerinin sadece AKP'ye has bir durum olduğunu anlattı. AKP savunucuları ise Soma'daki madenin sahibini suçladı. Birisi kapitalizmi, diğeri siyasetçilerin sorumluluğunu akladı. Oysa, ekonomiyi yöneten siyasetçilerle üretim araçlarının sahibi olan şirket sahiplerini aynı anda teşhir etmek gerekiyordu.

TÜRKİYE NORMALLEŞİRKEN AKP İLE BURJUVAZİNİN BARIŞI

İktidarın kendi zenginlerini yarattığını, buna karşılık büyük sermayenin hâlâ büyük olmaya devam ettiğini görüyoruz.

Kemal Ümitli

Recep Tayyip Erdoğan cumhurbaşkanı seçildikten sonra müjdeyi vermişti: Artık yeni bir Türkiye vardı. Erdoğan ile patronlar kulübü TUSİAD'ın arasındaki buzların erimesi, bu Yeni Türkiye'yi en kestirmeden anlatan gelişme oldu.

Gerçekten de Türkiye uzun bir normalleşme sürecinden geçiyor. Koca Osmanlı imparatorluğu 20 yılda yıkıldı ve yerine yeni bir devlet hızla kuruldu, ama toplumun değişimi, kâğıt üzerinde devlet kurmak ve reform yapmak gibi olmuyor. Halkın kendi yapmadığı devrimi toplum mühendisliği ile yapmaya kalkınca, bir zamanlar İdris

Küçükömer'in "sol sağdır, sağ da soldur" sözünü etmesine neden olan kaotik bir düzen ortaya çıkıyor ve taşların yerine oturması uzun zaman alabiliyor.

TÜSİAD, MÜSİAD

Toplumsal dinamiklerin kalın bir sis perdesinin altında kaldığı, perdenin ön tarafında ise aktörlerin rollerini sürekli değiştirdiği bir oyunun içinden geçiyoruz uzunca bir süredir. AKP'nin esas kimliğinin kapitalist sınıfın partisi olduğunun görmezden gelindiği bu oyunda, AKP sadece İslamcı kimliğiyle algılanıyor ve bu kimlikle sorunu olan tüm taraflar AKP'nin karşısında konumlanıyor. Böyle olunca kapitalist sınıfın temsil

örgütlerinin AKP ile ilişkisi de sadece dinsel kimlik üzerinden yorumlanıyor. TUSİAD, Laik kimliğin büyük savunucusu olarak, AKP karşıtı kabul edilirken, Müslüman kimliği benimseyen MÜSİAD AKP yandaşı olarak biliniyor. Oysa, TUSİAD ile MÜSİAD'ın ekonomik politika önerilerini birbirinden ayırt etmek neredeyse imkânsız.

Türkiye hakkında pek fikir sahibi olmayan bir sosyal bilimci Türkiye'de iktidar ve burjuvazi arasındaki ilişkileri inceleyecek olsaydı, TUSİAD'ın daha çok büyük burjuvaziyi, AB ve ABD sermayesine yakın grupları temsil ettiğini, buna karşılık MÜSİAD'ın daha ziyade zengin kapitalist ülkeler dışındaki

ülkelerle iş yapan orta büyüklükteki sermayeyi temsil ettiğini saptardı. Her ikisinin de iktidarla ilişkilerine ve AKP döneminde görece konumlarının nasıl değiştiğine baktığında, her dönem olduğu gibi bu dönem de iktidarın kendi zenginlerini yarattığını, bu yeni zenginlerin çoğunlukla Müslüman kimlikli sermayedarlar arasından çıktığını, buna karşılık büyük sermayenin hâlâ büyük olmaya devam ettiğini bulgulardı.

Analizi biraz daha genişlettiğinde, ekonominin büyüdüğü, yani pastanın büyüdüğü dönemlerde (2002-2007 döneminde) hem çalışanların, hem de sermayedarların daha fazla pasta yiyebildiğini, pastanın büyümesinin

yavaşladığı zamanlarda (2007-2014) ise çalışanların payına düşen pasta miktarının pek değişmediğini, buna karşılık pastada bir artış olursa bunun sermayeye gittiğini gözlemledik. Yani iktidarla sermaye kesimi arasındaki ilişkilerde hiçbir tuhafılık gözüne çarpmazdı.

Oysa, Türkiye'nin yakın dönemi- ni bilen herkes AKP iktidarının başından beri TUSİAD'ın, AKP ve Erdoğan ile arasının pek iyi olmadığını, bazen yükselse, bazen alçalsa da, her zaman bir gerilim olduğunu bilir.

Büyüme yavaşlarken

Tek tek büyük sermayedarlar için tam böyle olmasa da, sermayenin temsil örgütü olan TUSİAD ile AKP arasındaki gerilim küresel krizden bu yana daha da yüksek. Bu da çok anlaşılabilir bir durum. Çünkü 2001-2007 döneminde Türkiye'nin

ortalama büyüme hızı yüzde 7 iken, 2008-2013 döneminde bunun sadece yarısı kadar: yüzde 3,7. Bu hızın düşmesi sadece Türkiye'de değil, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere büyümenin yavaşladığı her yerde sermaye örgütlerinin iktidarı eleştirmesine yol açıyor.

AKP'nin ilk döneminde TUSİAD, ekonomi politikalarını hararetle desteklemiş ve ekonomide sağlanan istikrara methiyeler düzmüştü. Ancak 2007'den sonra siyasetteki gerilim artıp üzerine bir de küresel kriz yüzünden büyüme yavaşlayınca TUSİAD'ın daha önce sosyal ve siyasî konularla sınırlı kalan eleştirileri ekonomiyi de kapsamaya başladı.

TUSİAD'ın AKP eleştirilerinin arkasında yatan bir diğer ekonomik unsur, pasta paylaşımında iktidara kültürel olarak

yakın grupların görece daha iyi konumda olması.

Fakat şimdiye kadar TUSİAD'ın AKP eleştirilerinin en ağırlıklı bölümünü AKP'nin sosyal ve siyasî konulardaki pozisyonları oluşturmuyordu.

TUSİAD açısından AKP eleştirileri ne kadar anlaşılabilirse, AKP açısından da TUSİAD eleştirisi o kadar anlaşılabilir. Kurulduğu 1971 yılından bu yana TUSİAD, Özal hükümeti de dahil olmak üzere tüm iktidarlara benzeri gerilimler yaşamıştır. İktidarlardan da, her türlü işbirliği devam ederken, kamuoyu önünde Türkiye'nin en zengin 500 ailesine laf söylemek, doğal olarak geri kalan 75 milyonun sempatisini kazandırıyor.

Bu nedenle TUSİAD-AKP ilişkilerinde sadece perdenin önünde oynanan oyuna bakmakla yetinmek, perde arkasında devam

eden çok daha yoğun ve yakın ilişkileri görmemek, sermaye kesimi ile iktidar arasındaki ilişkinin gerçek boyutlarını yanlış yorumlamaya yol açabilir.

Erdoğan'dan fırça

Perdenin önündeki gelişmelere baktığımızda, bir TUSİAD toplantısına Erdoğan'ın en son üç sene önce katıldığını görürüz. O tarihten itibaren Erdoğan TUSİAD'a neredeyse ambargo uyguluyordu. Hele son bir sene içinde, Gezi ve ardından 17 Aralık sürecinde TUSİAD da, Koç ve Boyner gibi TUSİAD'ın etkili üyeleri de Erdoğan'ın doğrudan hedefi olmuştu. Buna karşılık, TUSİAD'ın ileri gelen aileleri yatırımlarına devam etti, Erdoğan da bu yatırımların açılışına davet edildi ve bu davetlere icabet etti.

Fakat tek tek sermayedarlardan sonra, sermayenin temsil örgütü olarak TUSİAD'ın Erdoğan'ı davet etmesi ve Erdoğan'ın da bu davete icabet etmiş olması, AKP-TUSİAD arasındaki ilişkilerde bir değişim olduğunu gösteriyor.

TUSİAD-Erdoğan buluşması, basında TUSİAD'ın Erdoğan'dan fırça yediği şeklinde yorumlandı. Ancak konuşma bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Erdoğan'ın satır arasında verdiği mesaj şuydu: Benim aldığım yüzde 50'lik halk desteğine saygı duyun; saygı duymasanız bile buna itiraz etmeyin. Eğer siyasette önüme taş koymazsanız, ben de ticarette size sorun çıkartmam; ama eğer siz bana sıkıntı çıkartırsanız, bilin ki benim de elimde size sıkıntı verebilecek yeteri kadar araç var ve bu araçları kullanmaktan çekinmem.

TUSİAD ise ekonomideki beklentilerini sıralayarak bu beklentiler yerine geldiği sürece, sosyal ve siyasî projelerde do- zunda bir eleştiriyi yetineceğinin işaretini verdi. Sonuç olarak, büyük burjuvazi ve iktidar arasında bir zamanlar yerinden oynamış taşlar artık yerine oturuyor.

Fakat zaten başka nasıl olabilir ki? Kapitalist bir ülkede büyük burjuvazinin temsil örgütü ile kapitalist devlet aygıtının başındaki ismin kavga içinde olması zaten düşünülemez. Büyük burjuvazisi ile sürekli kavga eden bir iktidar olamayacağı gibi, iktidara düşman bir burjuvazi de olamaz. Bu ikisi arasında Türkiye’de 2007-2014 döneminde olduğu gibi şiddetli geçimsizlik ancak arızî olabilir. Yerini olağan durum olan uyum ve karşılıklı etkileşime bırakmak zorundadır.

İktidar-sermaye ilişkileri

Peki TUSİAD ve AKP iktidarları arasında neden bir çatışma vardı ve ne oldu da şimdi barıştılar?

Bu sorunun cevabı Türkiye’de devletin niteliğinde saklı. AKP iktidara gelmiş, ama devlete egemen olamamıştı. Devlet kurucu ideolojisi gereği, büyük burjuvazi ile çıkar birliği içindeki asker-sivil bürokrasinin denetimi altındaydı. TUSİAD devletin şimdiye kadar aslı sahibi olmuş kadroların yanında, devlete egemen olmak isteyen AKP’ye karşı oldu. Ama bu mücadeleyi AKP kazandı. AKP’nin devlet üzerindeki etkisi zaman içinde genişledi. Cumhurbaşkanının halkoyuyla seçilmesiyle bu süreç tamamlanmış oldu.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin arkasından AKP liderliğini ve başbakanlığı Davutoğlu’nun üstlenmesinden sonra, AKP’nin iktidar gücünü kullanmasının önündeki son engeller de temizlenmeye başlandı. AKP’nin yüzde 50 civarında oy olması, bu partinin üç seçimdir tek başına iktidar olması, bir sonraki seçimlerde de Meclis çoğunluğunu elde etmesinin kuvvetle muhtemel olması, ikinci kez cumhurbaşkanı çıkartması, askerinin ülke yönetimindeki ağırlığının azalmış olması, yargı bürokrasisinin zayıflamış olması, Türkiye’nin artık normalleşmiş olduğunu gösteriyor. Askerin askerlik, yargıcın yargıcılıkla yetinmeyi öğrendiği bir ortamda sermayedar da sermayedarlıkla yetinmeyi öğreniyor.

AKP-TUSİAD ilişkilerini olması gerektiği gibi, yani iktidar-sermaye ilişkileri olarak okumaya başlayınca, resmin içindeki diğer aktörlere de bakmak gerekir. TUSİAD büyük burjuvazinin temsil örgütü, fakat sermaye sınıfının içinde büyük burjuvazinin dışında başka katmanlar da var.

Ekonomik soyutlama düzleminde dünya ve tarih ölçeğinde tek bir kategori olarak kavramlaştırılrsa da, “burjuvazi” aynı zamanda sosyal, siyasal ve kültürel boyutları olan tarihsel bir kategoridir. Bütün bu boyutlarıyla somut olarak burjuvazi, ulus-devletle aynı süreçte evrildiği için ülkeden ülkeye farklılıklar gösterir, belli bir ülkede de kendi içinde sermaye büyüklüğü, devletle ilişkiler açısından bir çeşitlilik barındırır; etnik, bölgesel, sosyal, siyasal ve kültürel açılardan farklılaşan kesimlerden oluşur. TUSİAD, TOBB, MÜSİAD, TUSKON ve bir dizi benzer örgütlenme böyle farklılıkların yansımasıdır.

Büyümenin yavaşladığı ve paylaşım savaşının şiddetlendiği dönemlerde burjuvazinin farklı kesimleri arasında ekonomik

çıkar farklılıkları da daha bariz biçimde ortaya çıkabilir. İktidar açısından bir bütün olarak sermaye sınıfı ile iyi ilişkilerin sürdürülmesi esas olsa da, iktidarların niteliklerine ve ekonomik koşullara göre sermaye sınıfı içinde daha yakın ilişki kurulan kesimler, daha yoğun işbirliği yapılan örgütlenmeler değişebilir.

AKP şimdiye kadar sermaye kesiminin içinde TUSİAD’ı karşısına almış, buna karşılık TOBB, MÜSİAD ve TUSKON’a daha yakın bir söylem tutturmuşken, şimdi bu tabloda değişiklikler olduğu görülüyor. AKP, TUSİAD’la arasını düzeltirken, şimdi TOBB’la ve TUSKON’la arasına mesafe koyuyor. TUSKON’la mesafe konmasının nedeni paralel yapı meselesi. Küçük büyük, esnaf, tüccar, sanayici tüm firma sahiplerinin zorunlu üyeliği üzerine kurulu olan TOBB’la mesafenin açılmasının nedenini ilerleyen günlerde daha iyi anlamak mümkün olacak. Zorunlu üyelik nedeniyle 1,3 milyon civarında üyesi olan, yine bu üyelerin zorunlu üyelik aidatı ödemeleri nedeniyle, yüz milyonlarca liralık

geliri, trilyonlarca liralık varlığı olan TOBB siyasette önemli bir ağırlığa sahip. Kritik 2015 seçimleri öncesinde TOBB’un hükmettiği bu siyasî ağırlığı muhalefet için kullanılmasını engellemek üzere AKP’nin harekete geçmiş olduğu görülüyor. TOBB ve TUSKON’un kara listeye alınmış olduğu bir dönemde TUSİAD kara listeden çıkıyor.

Her şey yerine oturuyor

Belli ki, artık AKP devlete egemen ve her kapitalist devlet partisi gibi genel olarak kapitalist sınıfla, özellikle de büyük sermayeyle iyi geçinmek durumunda.

Erdoğan’ın TUSİAD’daki konuşmasında dikkat çeken bir konu da TUSİAD’ın Barış Süreci’nin ekonomik ayağına verdiği destekten duyduğu memnuniyeti vurgulaması oldu. Politikalarını 2015 seçimleri öncesinde netleştiren AKP, bu politikalar için müttefiklerini de belirliyor. Kürt sorununun çözümünde seçimler öncesinde AKP’nin ne kadar mesafe alacağı, bu süreçteki müttefiklerinin kim olacağı ile de yakından ilişkili. Türk ve Kürt burjuvazisinin ön plana çıktığı bir çözüm sürecinin, Türk ve Kürt yoksulları ve çalışanlarının çıkarlarının gözetileceği bir çözüm sürecinden farklı olacağı aşikâr.

Normalleşen Türkiye’de (bu normalleşmeye verilen adla ‘Yeni Türkiye’de) iktidar partisine etkili muhalefet artık patronlar kulübünden gelmeyecek. Her şey yerine oturuyor. Kapitalist sınıf ve kapitalist devletin partisi aynı safta buluşuyor. Bu saflaşmanın karşısında doğal olarak işçi sınıfı ve işçi sınıfının siyasî temsilcisi olmalı. Normalleşen Türkiye’de şimdi sıra işçi sınıfının güçlü bir siyasî temsilcisinin siyaset sahnesinde olması gereken yeri almasında. ▼

STRATEJİK DERİNLİK YURTDIŞINDAN OKUNDUĞUNDA

Türkiye, çevresindeki ülkelerle eşit olmayan ilişkiler içine girmek, yayılmacı politikalar izlemek istemektedir.

Herkül Millas

Prof. Davutoğlu'nun 2010'da Yunanca'ya çevrilmiş olan kitabı, Yunanistan'daki Türkiye uzmanlarına göre Türk dış politikasındaki temel felsefeyi ve Türkiye'nin uzun vadeli amaçlarını ortaya koyan iki anlayışı dile getirmektedir:

1) Türkiye, çevresindeki ülkelerle eşit olmayan ilişkiler içine girmek istemektedir. Bunun gerekçesi, Türkiye'nin tarihi veya jeopolitik konumunun üstünlüğüdür; 2) Türkiye, Yunanistan'ın mevcut bazı haklarını kısıtlamak ve uluslararası hukuku ikincil sayarak yayılmacı politikalar izlemek istemektedir.

Kitaba Yunanistan açısından bakıldığında yapılabilecek itirazlar şöyle özetlenebilir.

1) Güvenin sağlanması ve "Yaşam Alanı"

Kitap, Türkiye'nin komşuları (ve dolayısıyla, Türkiye) için güven-sizlik ortamı yaratıcı ifadeler içermektedir. Bir kere, kitapta önemli yer işgal eden "Osmanlı bakiyesi" kavramının sadece Müslümanlar için kullanılması ve İmparatorluğun Hristiyan halklarının dışlanması (s. 143-149), Huntington'un din temelli sınıflandırmasını çağrıştırmaktadır. Oysa Osmanlı kültürü, içinde yaşamış farklı etnik ve dinsel grupların ortaklaşa oluşturdukları kapsayıcı bir kültürdür. Türkçü *Üç Tarz-ı Siyaset* kitabı 1904 tarihli olduğuna göre, Osmanlı = Müslüman Türk denklemi ancak

20. yüzyılın ürünüdür.

İkincisi, Nazi Almanyası'nın yayılmacı mazereti olarak ünlene "Yaşam Alanı" (*Lebensraum*) kavramı kitapta Türkiye'nin çeşitli ülkeler ve halklarla ilişkileri çerçevesinde sürekli kullanılmaktadır (s. 102-118). Örneğin, "Kıbrıs'[ta] tek bir Müslüman Türk olmamış olsa bile Türkiye'nin bir Kıbrıs meselesi olmak zorundadır. Hiçbir ülke kendi hayat alanının kalbinde yer alan böyle bir adaya kayıtsız kalamaz" (s. 176, 179) ifadesi, Kıbrıslı Türkleri korumak için yapılan 1974 müdahalesinin çok daha genel bir strateji anlayışından kaynaklandığı kaygısını doğurabilir.

Bu durum Kıbrıs'la sınırlı kalmamakta, Ege adalarına ve Balkanlara da uzanmaktadır. Kitapta, "[Tarihi miras nedeniyle] Türkiye'nin kendi sınırları ötesinde de her an müdahil olması gereken *de facto* durumlar"dan söz edilmekte (s. 41), Türkiye'nin Balkanlarda Müslüman azınlıklarla ilgili müdahale hakkının bulunduğu ileri sürülmekte (s. 123), hatta, "[Doğu Trakya'nın savunması] Balkanlar'da sınırlar ötesi oluşturulacak etki alanlarının diplomatik ve askeri anlamda aktif bir şekilde kullanılmasından geçmektedir" denmektedir (s. 55).

Bu durumda, kendilerini tehdit altında hisseden daha güçsüz komşular yeni ittifaklar kurup yeni dengeler aramayacak mıdır? Böyle olursa, barış dayatılarak mı sağlanacaktır?

2) Osmanlı mirası

Kitap boyunca Osmanlı mirası, hoşgörüsü ve *Pax Ottomana* idealize edilmektedir. Oysa, bir kere, tarihi miras bir bütündür; Osmanlı'nın olumsuz yanları da mirasın içindedir. Korumasız halklara karşı seferler, talanlar, esirlerin pazarlarda satılması, devşirme ve müsadere sistemi, son dönemdeki ağır vergilendirmeler, din temelinde ayırma da, aynen *Pax Ottomana* gibi, Osmanlı'nın özellikleridir.

İkincisi, bütün imparatorluklar birbirine benzer; hiçbir tebaanın kültürüne (dinine, diline, adetlerine, vb.) karışmaz; karışmak, ulus-devletlerin işidir. Bizans'ın Ermeni imparatorları olmuştur, ama bu, bugün anakronizm yapılarak Bizans'ın hoşgörülüğüne ve çokkültürlülüğüne yorulamaz.

Üçüncüsü, kitap sürekli olarak "yegâne" ve "en" diyerek, Osmanlı'nın biricik olduğunu söylemektedir (s. 66, 81-83, 195). Karşıdakiler içinse aşağılayıcı ifadeler kullanmaktadır: "...terk edilen her Osmanlı şehri istilacı barbar güçlerce tahrip" edilmiş, "Bu anlamda Osmanlı şehirlerinin Batı medeniyet unsurlarınca çözülüşü veya bizzat tahribi kadim insanlık birikiminin tarih sahnesinden çekilme süreci olarak tezahür etmiştir." (s. 195). Bu söylemi, bu kadar farklı iki dünyadan bahsetmesi nedeniyle, Balkan halkları bir tahkir olarak algılamıştır. Üstelik, bu kadar üstün olan Osmanlı bakiyesi bir Türkiye'yle, "böyle bir mirasın

yükümlülüklerini devralmayan" ülkeler, yani komşuları, eşitlik şartlarında savunma stratejisi oluşturamayacaklardır (s. 38). Çünkü bu komşuların ne tarihi buna elvermektedir, ne de öyle bir yükümlülükleri ve zorunlulukları vardır. Kaldı ki buradaki "yükümlülük" kelimesi, meşhur "White man's burden" (Beyaz Adamın uygarlık götürme yükümlülüğü) kavramını çağrıştırmaktadır.

Kitapta, tahlil edilmeden kabul gören bir varsayım vardır: Devletlerin ve milletlerin tarih içindeki sürekliliği. Süreklilik, mirası meşru kılmaktadır, miras da bir stratejiyi: "Geçmiş kuşaktan kadim kavramı da, geleceği belirleyeceği iddiasını taşıyan Devlet-i Ebed-müddet kavramı da, bu stratejik zihniyetin muhtevası dokuyan bir tarih ve kimlik bilincini yansıtmaktadır." (s. 30).

Kitabı okuyan Yunanlıları da kaygılandıran zaten bu olmuştur: Yerel medeniyet havzalarına yayılan "kurucu ana unsur"un, süreklilik sergileyen stratejik zihniyetiyle kuracağı *Pax Ottomana*. ▼

“İŞİD'DEN KAÇANLAR ARASINDA

ERMENİ VAR MI?”

MHP Isparta Milletvekili Nevzat Korkmaz, İçişleri Bakanı Efkân Ala'ya, “Gelen Suriyeli sığınmacılar içerisinde 1915 Ermeni tehcirinde Türkiye’den gönderilen Ermeni kökenli sülaleler ya da insanların sayısı nedir?” diye sordu.

Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na Bakan Ala’nın yanıtılaması talebiyle verilen soru önergesinin gerekçe bölümü şöyle:

“İŞİD terör örgütünün sınırlarımıza yakın yerleşim yerlerine saldırması sonrasında Suriye’den ülkemize doğru sayıları yüzbinleri bulan büyük bir sığınmacı göçü yaşanmıştır. Bugün itibarıyla Suriye’den kaçıp Türkiye’de yaşamlarını idame ettirmeye çalışan, karşılığında da bulundukları yerlerde güvenlik ve asayiş

olaylarına sebebiyet veren 1,5 milyon sığınmacının bulunduğu ifade edilmektedir.

‘Sığınmacı’ başlığı altında toplanan kişilerin kimlikleri ve göç hedefleri detaylıca araştırılmaksızın adeta ülke güvenliği büyük bir riskle karşı karşıya bırakılmıştır. Bu sığınmacılar içerisinde PKK’lı teröristlerle, örgüte yardım ve yataklık yapanlar ve 1915 Ermeni tehciri kapsamında ülkemizden ayrılmış Ermeni kökenli sülalelerin yoğun olarak bulunduğu birçok basın yayın organında yer almıştır. Kendilerine sorulduğunda ‘Bir daha Suriye’ye dönmeyiz zaten dedelerimizin sürgün edildiği topraklara geri geldik’ diyen ve belli bir amaca yönelik olarak göç etmiş olduğu anlaşılan insanlara rastlanılmaktadır.”

“ANADOLU’DAN KAFKASYA’YA ERMENİ ZULMÜ” AFİŞ YARIŞMASI

Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi ile Azerbaycan Büyükelçiliği’nin düzenlediği “Herkes Uyurken: Anadolu’dan Kafkasya’ya Ermeni Zulmü” isimli afiş yarışmasının açıklama metninde Ermenilerin Türklere soykırım yaptığı, Türklerin şefkatine rağmen Ermenilerin ihanet içinde olduğu öne sürüldü.

Metinde yer alan bilgilere göre 1. Dünya savaşı sırasında Doğu ve Güneydoğu’da Ermeni terörünün yaşanmadığı yer yok.

Yarışmanın duyurusu üniversitenin web sitesinde yer aldı. Osmanlı’dan başlayarak Ermenilerin 19. yüzyılın sonuna kadar “Ermenilerin altın çağını” yaşadığı kaydediliyor. Bu süreçte batılı devletlerin kışkırtmasıyla iki halk arasındaki sadakat döneminin bittiği, 1915’te Ermenilerin ‘devlet güvenliği’ nedeniyle sadece belli bölgelerde göçe zorladığı ifade edilirken, Ermeni çetelerin Müslüman Türkleri öldürdüğü, 1. Dünya Savaşı sırasında Doğu ve Güneydoğu’da Ermeni terörünün yaşanmadığı tek bir yer olmadığı, Ermenilerin uyguladığı

terörün Asala ile devam ettiği ve son olarak Azerbaycan Karabağ ve Hocalı katliamlarına uzandığı anlatılıyor.

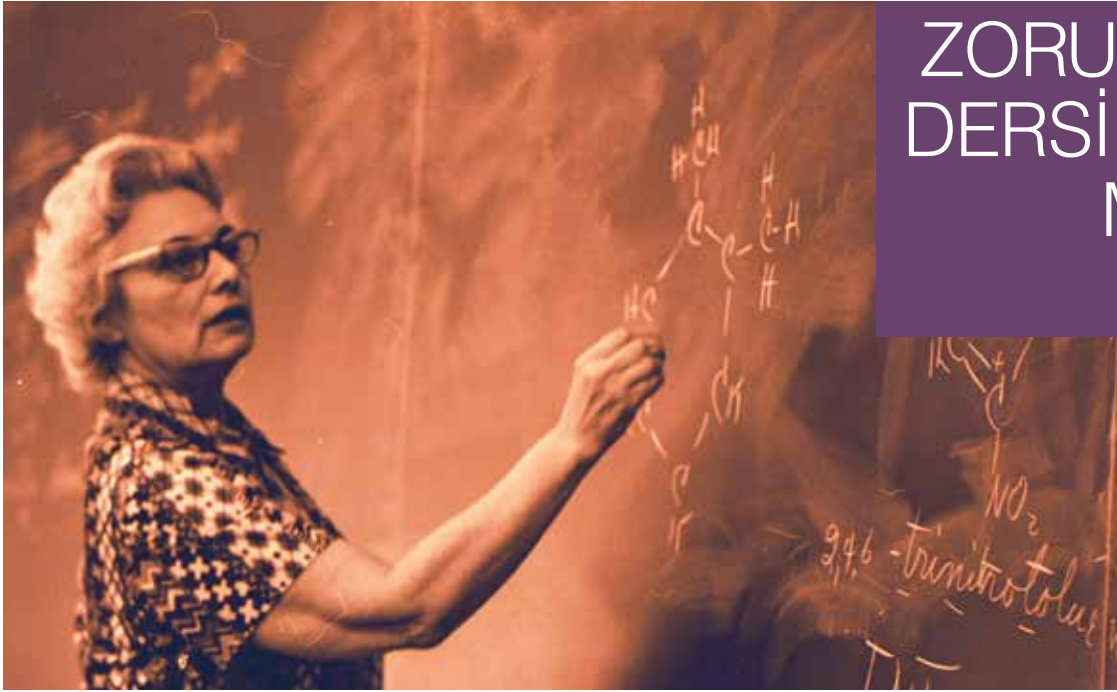
Bu nedenle yarışmanın amacının şu olduğu ifade ediliyor: “Bu yarışma, 1. Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında Ermenilerin Türk Milletine yaptığı soykırımlara ve katliamlarına duyarsız kalan dünyayı uyandırmak amacı ile gerçekleşmekte, insan haklarına saygılı, insanca yaşama hakkını önemseyen tüm sanatçıların ve tasarımcıların katılımını beklemektedir.”

Dereceye giren sanatçıların ödülü, Azerbaycan’da açılacak sergide ‘eserlerinin’ sergilenmesi ve sergi boyunca sanatçının misafir edilmesi. 8 Ekim’de başlayacak başvurular 5 Ocak’ta sona erecek. Sonuçlar, Ermeni yazar-gazeteci Hrant Dink’in ölüm yıldönümü olan 19 Ocak’ta açıklanacak.

Açıklamanın altında Azerbaycan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Faig Bağirov, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı Prof.

Dr. Alev Çakmakoglu Kuru ve dekan yardımcısı ile fakültenin öğretim üyelerinin imzası var.

ZORUNLU KİMYA DERSİ, ZORUNLU MATEMATİK DERSİ

Yeşilay'ın düzenlediği bir sempozyumda konuşan Cumhurbaşkanı Erdoğan şöyle dedi:

“Son yüz yılda dünya çok büyük bir değişim yaşadı. Maddenin, manevî değerlerin önüne geçmeye çalıştığı, manevî değerleri boğmaya çalıştığı bir değişim süreci yaşıyoruz. Bunu sadece İslam ile, İslam coğrafyasıyla sınırlamak mümkün değil. Hristiyanlığın da, Museviliğin de, Budizmin de, diğer bütün dinlerin de maddî alanın saldırısı altında olduğunu biliyoruz. Paranın, sınırsız kazanma hırsının, acımasız rekabetin her türlü insanî değeri çiğnediği bir değişim süreci yaşıyoruz.”

AlHM, geçen haftalarda Türkiye aleyhine bir karar aldı. Zorunlu din kültürü ve ahlak derslerinden öğrencilerin muaf sayılmasını temin edecek yeni bir düzenleme istedi. Aslında bu karar yanlış bir karar. Çünkü Batı’da bunun uygulaması yok, böyle bir şey olmaz. Dünyanın hiçbir yerinde zorunlu fizik dersinin, zorunlu kimya dersinin, zorunlu matematik dersinin tartışma konusu olduğunu göremezsiniz. Ama ne hikmetse zorunlu din kültürü ve ahlak dersi her zaman tartışma konusu olur.

Eğer zorunlu din kültürü ve ahlak dersi olsun mu, olmasın mı diye tartışılacaksa, uyuşturucu bağımlılığından, terörden, şiddetten, ırkçılıktan, antisemitizmden, İslamafobiden neden şikâyet ediliyor? Zorunlu din kültürü ve ahlak dersini tartışmaya açarsanız, kaldırırsanız çok tabi olarak onun yerine uyuşturucu gelir, onun yerini doldurur. Şiddet gelir, ırkçılık gelir, onun yerini doldurur. Biz manevî değerlerine bağlı bir nesilden söz ettiğimizde hem içerde hem dışarıda itirazlar yükseliyor.”

MECLİS’TE ROŞ AŞANA BAYRAMI KUTLAMASI

CHP Bursa Milletvekili Aykan Erdemir’in 25 Eylül’de Meclis’te yaptığı konuşmadan:

“Bugün Yahudi Takvimi’ne göre 5775 yılının ilk günü. Yahudi vatandaşlarımızın Roş Aşana bayramını kutluyorum.

Ne yazık ki Yahudi vatandaşlarımız yeni yıla antisemitizmin yükseldiği, ayrımcılığın, nefret söyleminin ve nefret suçlarının arttığı bir ortamda giriyor. Tahkirle Mücadele Birliği ADL’nin 102 ülkede 53.100 kişi ile yürüttüğü araştırmada, Türkiye’nin dünyada antisemitik tutumun en güçlü olduğu 17. ülke olduğu tespit edildi. Araştırma yapılan ülkelerde antisemitik tutum ortalaması yüzde 26 iken bu oran Türkiye’de yüzde 69.

Araştırma şirketi Gonzo Insight, 18 Temmuz 2014 gününde 27 bin 309 farklı Twitter kullanıcısı tarafından atılan 30 bin 926 adet Türkçe twitte Hitler’in Yahudi soykırımını destekleyen mesajlar paylaşıldığını belirlemiştir. Bilecik Üniversitesi Fizik Bölümü Başkanı Ali İhsan Göker, Haaretz gazetesinde Türkiye’de antisemitizm üzerine makale yayımlayan akademisyen Louis Fisman’ı 730 bini aşkın Yahudi’nin katledildiği Treblinka toplama kampını hatırlatarak tehdit etmiş, “Treblinka yakında hazır olacak. Şu anda Yahudileri nakil için demiryolunu hazırlıyorlar” diye yazmıştır. “Başbakanın yerinde olsam buradaki Yahudileri toplar derhal toplama kampına postalarını” diyen Ali İhsan Göker, aradan bir ay geçmeden Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu TÜBİTAK tarafından araştırma desteğine layık görülmüştür.

İstanbul Eminönü’de bir esnafın vitrinine “Köpek Yahudiler buraya giremez!” yazabilmesi ve bununla ilgili olarak herhangi bir işlem yapılmamış olması durumun vahametinin kanıtıdır. AKP milletvekili Şamil Tayyar’ın Twitter’den yaptığı “Soyunuz kurusun, Hitleriniz eksik olmasın” paylaşımı sonrası partisinin hakkında herhangi bir disiplin mekanizması işletmemiş olması, iktidara ve devlete egemen olan zihniyeti ifşa etmektedir. Yahudi vatandaşlarımız antisemitizmin yükseldiği ve nefret suçlarının mağduru oldukları bu baskı ortamında yeni yıllarını kutlamaya çalışıyorlar. Ben de Roş Aşana Bayramı’nı kutlamak için kendilerine yeni yıl hediyesi olarak bir araştırma önergesi, bir yazılı soru önergesi ve bir sözlü soru önergesi vermeyi uygun gördüm. Bu önergelerde Türkiye’de yükselen antisemitik nefrete ilişkin gerekli çalışmaların yapılması ve önlemlerin alınması için başta Başbakan Ahmet Davutoğlu olmak üzere Hükümet yetkililerine çağrıda bulunuyorum. Umarım bu çağrıyı duyacak vicdana sahiptirler.”

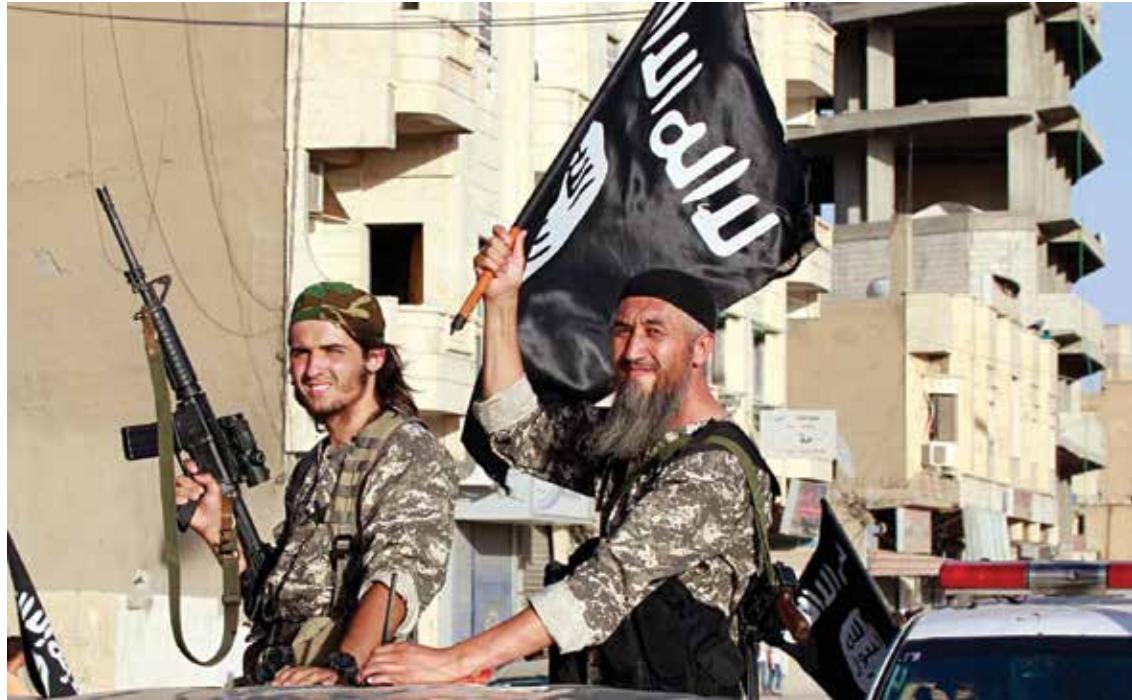
Erdemir’in konuşması mükemmel.

Acaba Erdemir, CHP’nin İstanbul milletvekili Bayram Meral’i tanıyor mu? Meral’in Meclis’te AK Partililere “Hep Agop’un malını savunuyorsunuz, biraz da Mehmet’in malını savunun!” diye bağırdığını biliyor mu?

Azınlık vakıflarının mülklerinin iade edilmesini sağlayan yasa tasarısına Meclis’te muhalefet eden partinin CHP olduğunu hatırlıyor mu?

ORTADOĞU'DA KARŞIDEVRİM VE EMPERYALİZM ARAP BAHARI'NDAN İŞİD'E

İŞİD'in yükselişi, ABD'nin 2003 yılındaki Irak işgalinin ve onun yarattığı siyasî sonuçların bugün geldiği noktanın bir ürünü.

Ozan Tekin

Arap yarınmasıyla Afrika'nın kuzeyini kapsayan bölgede, bundan yaklaşık dört yıl önce heyecan verici gelişmeler yaşanıyordu. Tunus'ta üniversite mezunu, iş bulamayan ve işportacılık yapmak zorunda kalan bir gencin hayat koşullarına isyan ederek kendini yakması, bölgenin kaderini köklü olarak değiştirecek bir dizi ayaklanmayı tetiklemişti. Yasemin Devrimi, bir aydan kısa bir süre içerisinde Tunus'un 23 yıllık diktatörü Zeynel Abidin Bin Ali'nin yönetimine son verdi. Gösteriler Mısır'a sıçradı. Batı'nın çok önemli bir müttefiki olan, en güçlü Arap ülkesi Mısır'ı 30 yıldır olağanüstü hâl yasalarıyla yöneten diktatör Hüsnü Mübarek, milyonlarca kişinin sokağa çıktığı üç haftalık bir sürecin sonunda devrildi. Yemen, Libya, Bahreyn, Suudi Arabistan, Cezayir, Fas, Sudan, Kuveyt ve Ürdün gibi bir dizi ülkede kitlesel gösteriler, iktidar değişiklikleri oldu. Ortadoğu'da Sykes-Picot düzeni sarsılıyor, sınırları aşan bir dayanışma ruhuyla ezilenler ayaklanıyor, Batı emperyalizminin hakimiyetine

dayalı statüko tehdit altına giriyordu.

Bugün çok farklı bir tabloyla karşı karşıyayız. Mısır'da Müslüman Kardeşler'in bir yıllık iktidar deneyimi bir askerî darbeyle sonuçlandı. Ülkede Mübarek dönemini aratmayan bir baskı ortamı var ve cunta rejimi hem küresel hem bölgesel önemli güçler tarafından destekleniyor. Libya'da NATO'nun askerî müdahalesi devrimi boğdu; bugün hem siyasî hem askerî açıdan büyük bir kaos yaşanıyor. Suriye'de rejimi devirmeyi başaramayan halk hareketi, bir yandan Esad'ın bir yandan radikal İslamcı grupların baskısı altında zayıfladı.

Her türlü devrim, kendi aralarında zaman zaman çıkarları çatışsa da bütün ülkelerin egemen sınıflarına büyük bir korku salar. Arap devrimlerinin sonucunda bugün geline karmasık durum, birçok gücün süreçlere müdahil olmasıyla başlayan geniş ölçekli bir karşıdevrimci saldırının sonucu.

Haziran ayı başında Irak'ın Musul kentini ele geçirerek dünyayı sarsan İŞİD'in ilerleyişi ve ona

karşı ABD liderliğinde kurulan uluslararası koalisyonun hava saldırıları, ancak böyle bir bağlama oturtulduğunda ve devrimleri ezen bu dalganın devamı olarak görüldüğünde anlaşılabilir.

"Herkes" İŞİD'e karşı birleşmeli mi?

Türkiye'de İŞİD'e dair analizler genellikle kaba ve islamofobik bir bakış açısından besleniyor. Buna göre, Sünni Müslümanlar zaten geri kafalı ve vahşidir, bu örgüt de bunun doğal sonucudur ve Aydınlanma'nın kazanımlarını yok ederek dünyayı Ortaçağ'a döndürmek istemektedir; dolayısıyla uzun uzadıya incelemeye gerek yoktur. Onun yerine, tarihte eşi benzeri olmayan bu yapının derhal ezilmesi için bir askerî gücün hemen devreye girmesi talep edilir.

İŞİD, El Kaide benzeri örgütlerin bir hilafet devleti kurma iddiasını gerçekleştirmeye çok yaklaşan; Irak ve Suriye'nin üçte birini kontrol eden, zengin petrol yataklarının gelirine sahip olan, Baas rejiminden Rus yapımı ve Irak ordusundan ABD yapımı birçok gelişkin

silah ele geçirmiş, sekiz milyon kişiden vergi topladığı iddia edilen, çoğu zaman baskı ve zorbalıkla ama bazen de ikna yoluyla geniş bir Sünni taban üzerinde hakimiyet kuran bir örgüt. İŞİD'in yok edilmesi gerekliliği, hem yerel ölçekte hem de dünya çapında tüm düşman kardeşleri birleştiriyor. Esad da Suriyeli muhalifler de, İran da Suudi Arabistan da, Hizbullah da İsrail de, ABD de Rusya da, Türkiye devleti de PKK de -bir arada olmasalar da- İŞİD'e karşı mücadele ediyor. ABD'nin hava saldırılarına "antiemperyalist" Baas rejimi onay veriyor, bombardımanın doğru yönde ilerlediğini söylüyor. Solun yapması gereken, sınıf mücadelesinin ve her şeyin üstündeki bu tuhaf ittifaka eklenmek değil, İŞİD'in nasıl gerileteceğine dair kafa yorabilmek için onun yükseldiği koşulları anlamak olmalı.

İŞİD'in yükselişi, birincisi, ABD'nin 2003 yılındaki Irak işgalinin ve onun yarattığı siyasî sonuçların bugün geldiği noktanın bir ürünü; ikincisi, Arap Baharı'nın umut verici atmosferinin karşıdevrimci saldırıların

sonucunda yok edilmiş olmasının ürünü. Bu iki unsurun da kesiştiği nokta, hem Suriye’de hem de Irak’ta mezhepçiliğin tırmanışı. IŞİD, Sünni mezhepçiliğinden beslenen vahşi bir örgüt.

Mezhepçilik geçmişe ait bir olgu mu?

Mezhepçilik, bundan 1500 yıl kadar önce aynı dinin mensupları arasında yaşanmış bir iç çatışmanın intikam hislerinden beslenen devamı; veya bu ayrışmanın sonucunda yüzyıllar boyu farklı kültürler geliştirmiş insan topluluklarının -örneğin farklı milletler gibi- birbirleriyle anlaşamıyor olmalarıyla ilgili değil. Aksine, Ortadoğu’da feodal toplumdan kopuşun ve kapitalizmin gelişiminin kitlelerin katıldığı devrimci dönüşümler aracılığıyla değil Batı sömürgeciliğinin müdahalesiyle gerçekleşmiş olmasıyla ilgili, modern çağa ait bir olgu. Marx’ın dediği gibi, “*Bu tür [burjuva] devrimci krizlerin yaşandığı dönemler, kendi amaçlarına hizmet etmesi için geçmişin ruhlarını çağırır. Bu ruhlardan isimler, kavga sloganları ve kostümler ödünç alıp bugünün sahnesini eskiden kalma bir kılıkla ve ödünç alınmış bir dille sunmayı hedefler. Yeni sahne böylece dünya tarihine yerleştirilir.*”

Mezhepçilik, modernleşme sürecindeki sert dönüşümün bir ürünü olarak kök saldı. Ve Arap toplumlarındaki sorunların farklı bir ideolojik kılıfa sokulmasını, yeni bir politik zeminde tartışılmasını sağlayarak egemen sınıflara hizmet etti. Yani iddia edildiği gibi Arap milliyetçiliğinin veya ulusal birliğin karşısında konumlanmadı; aksine, tıpkı milliyetçilik gibi, burjuvazinin işçileri hem bölmeyi hem de onlar üzerinde ideolojik hegemonya kurmasının aracı oldu. En çarpıcı örneği Sünni-Şii bölünmesi olmak üzere, farklı coğrafyalarda sınıf mücadelesinin seyri, belirli özel koşullara bağlı olarak mezhepçiliğin farklı versiyonlarının doğmasını beraberinde getirdi.

Mezhepçilik nasıl tırmandı?

Geniş kitlelerin katıldığı mücadeleler, Arap Baharı gibi isyanlar, ortak çıkarları olan aynı sınıfın bireyleri arasındaki yapay ayrımları (ve elbette mezhepçiliği) ortadan kaldırmanın yegâne yoludur. Kimilerinin iddia ettiği gibi, mezhepçilik böyle süreçlerin bir ürünü olarak doğamaz. Egemenlerin iktidarını korumasının bir aracı olduğu gibi, böyle süreçlerde de mücadele edenlerin bölünmesini sağlamaya yarar.

Bütün dünyanın gözünün Mısır Devrimi’nde olduğu günlerde tam da böyle olmuştu. Mısır’da devlet aygıtı ve askerî rejimler, geleneksel olarak, en büyük muhalif güç olan Müslüman Kardeşler’in baskı altına alınmasını meşrulaştırmak için sık sık Kıpti Hristiyanlara yönelik saldırılar düzenliyor veya bunların gerçekleşmesini kolaylaştırıyordu. Oysa, Mübarek’in devrildiği süreçte, Tahrir’de namaz kılan Müslümanları koruyanlar el ele tutuşan Hristiyan gençlerdi. Bundan üç yıl sonra, siyasî tablo askeri darbeye bütünüyle tersine döndürüldüğünde, mezhepçilik bir kez daha tırmandı. Bu kez Müslüman Kardeşler gerçekten de “darbeyi destekledikleri” gerekçesiyle Kıptilere saldırılar düzenliyordu.

Benzer bir durumdan Suriye’de de söz etmek mümkün. Baas rejimine karşı ayaklanma başladığında, Alevilerin, Hristiyanların ve diğer azınlıkların kurduğu siyasî gruplar da Sünni çoğunlukla birlikte devrim için mücadele ediyordu. Halk ayaklanmasının kalbindeki sloganlar, bütün dinlerden ve mezheplerden insanların ortaklığını simgelemek için, Suriye halkının bir olduğunu vurguluyordu. Esad hanedanının köyündeki bazı aileler devrime katıldığında, ülkenin her yerinde “Ölümüne

seninleyiz Kardaha” ortak sloganıyla destek verilen kitlesel gösteriler düzenleniyordu. Ancak Baas diktası, iktidarını sürdürebilmesinin tek yolu olan mezhepçiliği bir kez daha ustalıkla kullandı. Bugün 200 bin kişinin öldüğü ve devrimin kazanmadığı tabloda, Suriye’de Sünnilerle Aleviler arasındaki gerginliğin tırmandığını; dışarıdan gelen Hizbullah militanları ve rejime bağlı şebhahaların karşısında radikal İslamcı sünni gruplar ve yine dışarıdan gelen cihatçılar ile mezhepçi şiddetin kanlı boğazlaşmaları tetiklediğini görüyoruz.

Irak’ta ise mezhepçiliğin tırmanmasının ABD işgaliyle doğrudan bağlantısı var. Elbette Saddam Hüseyin iktidarı da mezhepçiliği bir araç olarak kullanıyordu. Ancak ABD’nin 2003 sonrası politikaları, özellikle 2006-2007 yıllarında Sünnilerle Şiiler arasındaki karşılıklı saldırılarla ölümlerin tavan yaptığı dönemle birlikte, mezhepçiliğin Irak toplumunu derin bir biçimde bölen bir olgu olarak yerleşmesini sağladı.

ABD, işgale karşı direnişi bölmek için bir dizi hamle yaparak mezhepçiliği körükledi. Siyasî yapıyı, iktidarı Sünniler, Şiiler, Kürtler ve Türkler arasında paylaşılacak şekilde kurguladı. Her grubun içinde en

mezhepçi unsurlarla işbirliği yaptı ve tümünü birbirine karşı kullandı. Örneğin, işgale karşı direnişin içinden doğan, daha sonra Uyanış Hareketi olarak bilinecek olan Sünni aşiretlerin oluşturduğu milisleri, para ve askerî yardımla (bu grupların El Kaide'nin radikalliğinden duydukları korkudan da faydalananak) kendi tarafına çekti ve Sünnilerin işgal karşıtı direnişine saldırttı. Bu gruplar daha sonra ABD'nin başa getirdiği mezhepçi Maliki yönetimi tarafından Irak ordusuna entegre edilemedi. Uyanış gruplarından Irak İslam Devleti'ne geçişler oldu.

Bütünlüklü bakıldığında, Irak'ta ABD işgali sonrası Sünni toplum tecrite uğradığını ve siyasal alandan dışlandığını hissetti. Maliki'nin politikalarının Esad'dan pek de farkı yoktu.

İŞİD gibi mezhepçi örgütlerin, ancak Arap devrimleri gibi mücadelelerin yenildiği bir umutsuzluk ortamında güç toplayabileceklerine dair en iyi örnek, yine Irak'tan. Sünniler 2012 yılı sonunda Irak'ın çeşitli kentlerinde çadırlar ve kamplar kurarak "Irak Baharı" denilen gösterileri başlatmıştı. Maliki'ye karşı başlayan protestolar, belirli bir ölçüde Şii kentlerinde de yankı bulmuş ve mezhepçiliğin aşılması ihtimalini gündeme getirmişti. Bir yıl kadar süren bu hareket, rejim tarafından ezildi. Yüzlerce kişi öldürüldü, binlerce kişi işkenceden geçirildi. Son protesto kampı, 2013'ün Aralık ayında askerî yöntemlerle bastırıldı. İŞİD, bir ay sonra, Ocak 2014'te Felluce'yi ele geçirdi.

Batı'nın müdahalesi çözüm olabilir mi?

Peki, böyle koşullarda yükselişe geçti, ama İŞİD nasıl durdurulacak? Sivilleri infaz eden ve katliamlar yapan örgütü durdurmak için muazzam bir askerî güce, örneğin ABD'nin savaş uçaklarına veya NATO'ya ihtiyacımız yok mu?

Bütün bu sorulara net yanıtların verilememesi, solda duran birçoklarının, NATO zirvesinde kurulan uluslararası koalisyonun

Irak ve Suriye topraklarına yönelik bombardımanları desteklemesine neden oldu. Oysa İŞİD'i geriletmek isteyen herkes, öncelikle bu örgüte karşı Batı emperyalizminin tercih edilemeyeceğini kavramak zorunda.

İŞİD acımasızca şiddet kullanan bir örgüt, ancak Ortadoğu'daki şiddetin tarihi onunla başlamıyor. Kaç bin kişi öldürdüklerine dair ciddi bir veri yok, ama birkaç bin olduğu tahmin ediliyor. Bu elbette ki vahşet; ancak yaklaşık 1,5 milyon kişinin öldüğü Irak ve 100 bini aşkın kişinin öldüğü Afganistan işgallerinden veya örneğin Filistin'e her saldırdığında iki bin kişiyi katleden İsrail'den daha beter ve "durdurulması için her şey göze alınabilecek" özel bir vahşet değil. Dolayısıyla, bir katilden korunmak için bir diğer katili, hem de emperyalist piramidin zirvesinde yer alan Ortadoğu'nun asıl katilini göreve çağırmanın bir anlamı yok.

ABD, Irak ve Suriye'yi demokrasiye inandığı için, barışa ve özgürlüğe düşkün olduğu için bombalamıyor. Öyle olsa iki bin darbe karşıtı bir çırpıda öldüren Mısır'daki Sisi cuntasını, Gazze'nin katili siyonist rejimi veya kafa kesmekte İŞİD'den daha usta olan Suudi Arabistan'ı da bombalaması gerekirdi. Yani "insanî müdahale"nin insanî gerekçelerle ilgisi yok; ABD'nin Afganistan ve Irak işgallerinde aldığı yenilgiler sonucu kaybettiği inisiyatifini yeniden ele geçirme çabasıyla ilgisi var.

Buna rağmen, ABD emperyalizmi çok vahşi ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket ediyor olsa da, katliama uğrama riski olan halkları kurtarmaları için çağırmakta ne sakınca var?

Birincisi, zaten İŞİD gibi bir örgütün yükselmesine yol açan koşulları ABD'nin askerî müdahalesi sağladı. Sorunu yaratanlar, sorunun bir parçası olamaz. Çözüm için önce onların kovulması gerekir.

İkincisi, Ortadoğu'nun tarihi en az bir yüzyıldır Batılı sömürgeciler tarafından yazılıyor. Ve

bu tarih savaşlarla, işgallerle, katliamlarla dolu. Örneğin, Irak'ın son 32 yılı ABD'nin bizzat çıkardığı veya desteklediği, milyonlarca insanın hayatını kaybettiği savaşlarla geçti. Bu nedenle, dünyanın bu bölgesinde ABD hangi örgütü hedef alırsa, o örgüt güçlenir ve tabanını büyütür. Arap milliyetçisinden İslamcısına, her siyasî akım için bu böyledir.

ABD müdahalesi, hem ölümleri durdurmayıp tırmandıracak hem de İŞİD'i bitirmeyip daha da güçlenmesine hizmet edecek. Buna dair örnekler şimdiden görülüyor: Suriye'de cuma günleri yapılan protesto gösterilerinde Esad karşıtlığından daha büyük ölçüde Uluslararası Koalisyon'un saldırıları lanetlendi ve ABD bayrakları yakıldı. Bu gösteriler birçok yerde El Nusra Cephesi ve İŞİD'e destek mesajlarıyla dolup taşı. Suriye'de muhalifler tarafından devrimin düşmanı olarak görülün ve tecrit edilen İŞİD, tekrar itibar toplamaya başladı. İŞİD ile bir yıla yakın süredir kanlı çatışmalar içerisinde olan, El Kaide'nin resmi kolu El Nusra, ABD saldırı karşısında İŞİD'e yakınlaşıyor.

İŞİD'i Ortadoğu halkları yenecek

İŞİD'i geriletmenin ve durdurmanın kestirme formülleri yok. Bombardımanlarla üslerini yok etmek çare değil. Ortadoğu'daki şiddet sarmalını yaratan siyasî koşulları bertaraf etmeden elde

ettiği güç ve destek azalmayacak.

Karşıdevrimin yarattığı tabloyu tersine çevirecek, mezhep farklılıklarını aşan siyasî alternatifler inşa etmek ise imkânsız veya ütöpik değil. Örneğin Irak'ın tarihi, buna dair zengin örneklerle dolu.

İngiliz işgaline karşı 1920 ayaklanması, 1940'lardan 1958'e kadar süren ve yine İngiltere'nin Irak üzerindeki hakimiyetine karşı başlayan kitlesel mücadele dalgaları bunun örnekleri. Bu dönemde, Ortadoğu'nun en kitlesel sol partisi olan Irak Komünist Partisi, Sünnilerden Şiilere, Yahudilerden Kürtlere farklı kimliklerden emekçilerin ortak örgütlendiği bir siyasî odaktı.

Daha yakın geçmişten örnek verecek olursak, ABD işgaline karşı 2003-2004 yıllarındaki muazzam direniş, ortak bir örgütlenme yaratamasa da Şiilerle Müslümanların işbirliğine ve ortak bir ruh hâliyle hareket etmelerine sahne olmuştu.

İŞİD'in gerilemesi, başta Irak ve Suriye olmak üzere bölgede Arap Baharı benzeri yeni bir dalganın, ezilenlerin özgürlük ve demokrasi için kolektif olarak hareket ettikleri kitlesel mücadelelerin ürünü olabilir. Böyle bir sürecin başlaması, ABD'nin bombalarının bölgeye barış, huzur ve istikrar getirme ihtimaline göre çok daha gerçekçi. ▼

"Delilik, aynı şeyi tekrar tekrar yapıp farklı sonuçlar beklemektir ~ Albert Einstein
Afganistan 2001, Irak 2003, Suriye 2014"

ANTI-EMPERYALİZM BAYRAĞINI KİM YÜKSELTECEK?

ABD emperyalizmine karşı olduklarını söyleyenlerin ABD'nin yeni savaşına olumlu bakması, emperyalist saldırganlık ve müdahaleye meşruiyet kazandırıyor.

Volkan Akyıldırım

“Emperyalistler, işbirlikçiler, 6. Filo’yu unutmayın”, Türkiye’de kendini sosyalist olarak adlandıran baş ilke olarak anti-emperyalizmi belirleyenlerin ortak sloganıdır. ABD Donanması’na bağlı 6. Filo, Vietnam halkına karşı işlediği savaş suçları yüzünden Dolmabahçe’de protesto edildikten 45 yıl sonra bugün Akdeniz açıklarında ve savaş durumunda. Silahları Irak ve Suriye’ye çevrili.

“Anti-emperyalist sol” ise IŞİD’in bombalanmasını destekliyor. Bazıları küresel savaş örgütü NATO’nun saldırısını meşru bulurken, bazıları da emperyalist devletlerin çıkarları doğrultusunda hareket eden Birleşmiş Milletler’i müdahaleye davet ediyor.

Henüz IŞİD belası ve savaş ortada yokken, ABD emperyalizmi Afganistan’da kaybetmiş ve Irak’tan çekilmek zorunda kalarak zayıflamışken, 200 binden fazla Suriyelinin katili diktatör

Esad’ı korumak için anti-emperyalist ve savaş karşıtı kampanya yapanlar şimdi ABD, İngiltere, Fransa ve Körfez monarşilerinin bombardımanı karşısında suskun.

“Biz IŞİD’i ve politik İslamcıları yenemiyorsak, emperyalizm yensin. IŞİD’in katliamlarını biz durduramıyorsak, ABD, NATO, BM durdursun, insanları kurtarsın.” Bu fikirlerin sola hakim olmasının iki önemli politik sonucu var:

Türkiye’de 1968’den bu yana

solun taşıdığı anti-emperyalizmin bayrağı, politik İslamcılara teslim ediliyor.

ABD emperyalizmine karşı olduklarını söyleyenlerin ABD’nin yeni savaşına olumlu bakması, emperyalist saldırganlık ve müdahaleye meşruiyet kazandırıyor.

Dünyada olup biten hemen her kötülüğün Pentagon’dan kaynaklandığını savunup yerel egemen sınıfların yaptığı tüm pislikleri Amerika’ya mal edenlerin, Büyük Ortadoğu Projesi

gibi Washington komplolarıyla yönetildiğimizi savunanların “İŞİD’e karşı olmak” adına savaş koalisyonuna verdikleri desteğin kaynağı, anti-emperyalizm diye tarif ettikleri şey.

Devrimci gelenekte emperyalizme karşı mücadele

Büyük birkaç devletin kendi çıkarlarını dayatmak için küçük devletlere uyguladığı zor, hükmetme ilişkisi demek olan emperyalizm, Lenin tarafından “kapitalizmin en yüksek aşaması” olarak adlandırılır.¹ Buharin, finans sermayesi ile sanayi sermayesinin iç içe geçtiği emperyalist dönemin, tekelci devlet kapitalizmi üzerinde yükseldiğini vurgular. On dokuzuncu yüzyılın sonunda başlayan emperyalist dönemde, ekonomik rekabete askerî rekabete eşlik eder. Dünya kaynaklarına ve pazarlarına hakimiyet için savaş, kapitalizmin en yüksek aşamasının karakteristik bir özelliğidir.

Lenin, Buharin ve Rosa Luxemburg gibi devrimciler, emperyalizme karşı mücadeleyi, kapitalizme karşı mücadelenin bir parçası olarak gördü. Bu yüzden “haksız ve gerici” emperyalist savaşa karşı çıktılar. “Kendi” devletlerinin savaşta yenilmesi için mücadele ettiler. Milyonların barış için mücadelesine destek verirken, emperyalist savaşı iç savaşa dönüştürmeyi, yani her ülkenin işçi sınıfının kendi burjuvalarına karşı ayaklanmasını önerdiler. Haklı ulusal kurtuluş hareketlerini emperyalizme darbe vuracağı, ulusal baskıya ve sömürgeciliğe son vererek işçi sınıfı mücadelesinin önünü açacağı için desteklediler. Bu destek, emperyalizme ya da sömürgeci devletlere karşı mücadele eden ulusal kurtuluş hareketleriyle ittifak kurmayı, ezen ulus sosyalistlerinin mücadeleyi kendi burjuvalarına yöneltmesi için çalışmayı, bunları gerçekleştirirken ulusal hareketlerin liberal demokratik doğasını göz ardı etmeyip onları kızıla boyamamayı, birlikte örgütlenmemeyi ve her durumda

uluslararası işçi sınıfının çıkarları doğrultusunda tutum almayı içeriyordu.

Devrimci sosyalist gelenek, tam da anti-emperyalizmi antikapitalist mücadeleden bağımsız ele almadığı için, 1. Dünya Savaşı’nı ve “kendi” devletlerinin savaşa katılmasını destekleyen sosyal-demokrasiden ayrıştı.

Antikapitalist olmayan antiemperyalizm

Türkiye’de kendine “sol” diyenlerin çoğu emperyalizmi Lenin ve Buharin’den değil, Mustafa Kemal ve Stalin’den öğrenmiştir. Biri Türk burjuvazisinin, diğeri Rus bürokrasisinin siyasî temsilcisi olan iki devlet başkanı da dünya sisteminin kapitalist sınıf ve işçi sınıfı arasında süren mücadele ile değil, güçlü ve güçsüz ulusların arasındaki hiyerarşi ve mücadeleyle belirlendiğini düşünür.

Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılmasının ardından misak-ı millî sınırlarını çizen ve ulus-devleti kuran Kemalistler, Batı emperyalizmini Türkiye’nin “geri kalmışlığının” ve

fakirliğinin başlıca sorumlusu olarak ilan eder ve “kendinden başka dostu olmayan” “Türk halkını” emperyalizme karşı mücadelenin merkezine koyar. ABD ve Avrupa, uluslar hiyerarşisinin en tepesinde oldukları ve geri kalan uluslar üzerinde tahakküm kurdukları için suçlanırlar.

Kemalizmin sol versiyonları Türkiye’nin ABD emperyalizmi tarafından bağımlı kılınmasını eleştirir. Emperyalizm ile ekonomik ve siyasî işbirliği halindeki küçük azınlık “işbirlikçi” olarak nitelenip çıkarıldığında, emperyalizme karşı bağımsızlık mücadelesi vermesi beklenen “halk” Türk burjuvasının “millî” olarak nitelenen kanatları, küçük burjuvazi ve işçi sınıfıdır.

Stalinist bürokrasinin milliyetçiliği de Kemalist yöneticilerinden farklı değildir. “Büyük Rusya” adına davranan stalinizm için Batı emperyalizmi yer yer el sıkışılacak, yer yer savaşılacak, ama bir arada yaşanacak ekonomik ve siyasî bir rakipti. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünyanın üçte birini kontrol

edecek güce ulaşarak emperyalizmin diğer blokunu oluşturan SSCB, “Batının 200 yılda ulaştığı seviyeyi 20 yılda yakalacağız” diyerek devlet kapitalizmini kuran bürokrasinin ulusalcı ‘tek ülkede sosyalizm’ anlayışı ile yoğrulmuştur.

Sosyalizmi, Stalinizm ve Kemalizm’den öğrenen Türkiye solunun anti-emperyalizmi düpedüz milliyetçiliktir. “Tam bağımsız Türkiye” sloganı anti-emperyalizmlerinin sınırlarını gösterir. Bugüne kadar hep Amerikan düşmanlığıyla konuşmuş bu anti-emperyalizmin merkezinde, uluslararası işçi sınıfının ve Türkiye işçi sınıfının çıkarları değil millî çıkarlar durur.

Unutmamak gerek, Kemalizm sadece kendinden daha üstün olduğu için nefret ettiği Batı emperyalizmini suçlamadı. En az onun kadar suçlu gördüğü Osmanlı İmparatorluğu’nun sömürgeciliğine karşı isyan etmiş Arap halklarıydı. Uluslar piramidinin en aşağısında gördüğü “Doğu’yu” irtica, köylülük ve cehaletle özdeşleştiren Kemalizm,

“Batı’yı” kendi ezilmişliğinin sorumlusu olarak görse de “muasır medeniyetlerden” biri ve ulaşılması gereken yer olarak gösterdi. Ortadoğu’ya, Müslüman toplumlara, Doğu halklarına bakarken bugün solun taktığı hakir gören o gözlük, Kemalizm’e aittir.

“İŞİD karşıtlığını” yeterli bulmak

Üçüncü dünya milliyetçisi hareketlerin tutumlarını basit bir ilke belirler: “Düşmanımın düşmanı dostumdur.”

Eskiden “baş düşman” ABD emperyalizmiydi. Şimdi ise, Türkiye’de “irticaî ve bölücü tehdide” karşı yapılan 28 Şubat darbesinden, dünyada 11 Eylül saldırılarından sonra Bush’un “ya bizdensiniz ya teröristlerden” diyerek başlattığı savaştan bu yana, solun baş düşmanı İslamcı hareketler.

Irak’ı dokuz yıl boyunca işgal edip bir milyondan fazla insanı katleden emperyalizm, 2001’den bu yana El Kaide ile savaşıyor.

Bütün politik İslamcı akımlar, ABD şirketlerinin çıkarları için “medeniyetler çatışması” yaratmaya çalışan sağcı akımlar tarafından El Kaide ile

özdeşleştirilirken, İŞİD ortaya çıktı. Bugün “İŞİD’e karşı olmayı” yeterli bulanlar İslamofaşizmden bahsedip politik İslamcı akımları “Ortaçağ karanlığı” ile özdeşleştirilenler, meseleye George Bush ve neo-conlarla gibi bakıyor.

NATO ve BM’nin müdahaleye çağırılması, Irak ve Suriye’nin ABD tarafından bombalanmasını desteklemesi, “düşman İŞİD’in düşmanı ABD (şimdilik/geçici olarak da olsa) dostumdur” denklemin kurulmasından.

Sınıf mücadelesini inkâr eden bu yaklaşım, dünün ateşli anti-emperyalistlerinin ABD’den daha çok nefret ettikleri İŞİD’e karşı emperyalizmi desteklemeleri sonucunu yaratıyor.

Aynı çevreler, Tunus ve Mısır’da başlayan, seküler-İslamcı ayrımını devrimin pratiği ile aşan, emperyalizmin Ortadoğu’daki hegemonyasını sarsan ve işçi sınıfı devrimlerine ilerleyebilecek dinamikleri açığa çıkartan Arap Baharı’nı “emperyalizmin oyunu” olarak nitelemişti. Oysa, 2011’de dünyayı sarsan Arap halk ayaklamaları ve devrimleri, emperyalizmin bölgedeki pratik yüzü olan neo-liberalizme karşı bir isyandı ve ABD’nin

Afganistan ve Irak’ta yenilgisi ile mümkün oldu.

Dün Irak’tan çekilmek zorunda kalan emperyalizm, Arap Baharı’nın Ortadoğu’da ABD’nin işbirlikçisi rejimler tarafından bastırılması ile yeniden hegemonya kurmak için saldırgan pozisyona geçti.

Diktatör Mübarek’in devrilmesinin ardından işbaşına gelen Müslüman Kardeşler hükümetine karşı Mısır’da liberal ve milliyetçi solun Sisi darbesini desteklemesi, “seküler-dinci” ayrımında taraf olması bir dönüm noktasıydı.

Dirilen rejimlerin baskısı, darbe ve savaş kartının egemen sınıflar tarafından oynanması ile zaten zayıf olan sosyalist akımların önü kesilirken anti-emperyalizm bayrağı neredeyse bütünüyle burjuva liderliklere sahip politik İslamcı hareketlerin eline geçti.

El Kaide ve fraksiyonları Kuzey Afrika’dan Ortadoğu’ya 14 ülkede politik nüfuzla sahip, ABD emperyalizmi ile savaşıyor. Irak El Kaidesi İŞİD’e dönüşürken, Suriye’de İŞİD’den sonra en büyük örgüt Suriye El Kaide’si olan El Nusra. Batı’da yaşayan Arap gençleri için emperyalizme

karşı mücadelenin yolu “küresel cihad”dan geçiyor.

İŞİD bahanesiyle ABD ve müttefiklerinin Ortadoğu’ya geri dönmesini, petrol ve hegemonya için bombalar yağdırmasını sol adına desteklemek, anti-emperyalizm bayrağını Türkiye’de İslamcılara altın tepsiyle sunmaktır. Ortadoğu’da “solun” emperyalizm destekçisi konumuna düşmesi, işçileri ve yoksulları emperyalizme meydan okuduğunu iddia eden İslamcı hareketlere yönelmektedir.

AKP’nin, Müslüman Kardeşler’in, El Kaide’nin ya da İŞİD’in, birbirinden tamamen farklı ve rakip İslamcı hareketlerin Ortadoğu işçi sınıfına özgürlük ve eşitlik sunamayacağı tarihsel pratikleriyle görülüyor.

Batı emperyalizmi ve Kemalizm, Ortadoğu’nun “geri kalmışlığını” Arap toplumlarının dinine ve kültürüne bağlar. (İki milliyetçilik nasıl da birleşiyor!) Buna karşılık tarih, Ortadoğu’daki fakirliğin, savaşların, mezhep çatışmalarının ve diktatörlüklerin nedeninin emperyalizm, en başta ABD emperyalizmi olduğunu yazıyor. ABD’yi, NATO’yu, BM’yi müdahaleye çağırınların Ortadoğu’da bir geleceği yok.

Çözüm

Ortadoğu’dan emperyalizmin bütünüyle kovulması için İslamcılardan daha fazla mücadele eden, bahanesi ne olursa olsun (ister Esad’ı devirmek, ister İŞİD’i ezmek) bölgeye yapacak tüm ABD, NATO, BM müdahalelerine karşı çıkan, Arap Baharı’nın sarstığı yerel baskıcı rejimleri yıkmak için mücadele eden, mezhepçiliğe karşı ezilenlerin birliği için savaştan sosyalist bir alternatifi yaratılana kadar, Ortadoğu’nun sorunlarının Ortadoğu işçi sınıfı ve yoksulları tarafından çözümlenebileceğini savunan, demokratik ve çoğulcu yeni bir düzenden yana olan devrimci bir alternatifi inşa edilene kadar, bölge emperyalizmin oynacağı olmaya devam edecek, bölgede barış ve kardeşlik hayal olarak kalmaya mahkûm olacak. ▼

UMUDA YOLCULUKTA BİR DURAK: SURIYELİ SİĞİNMACI AİLELERLE GÖRÜŞMELER

Arife Köse

“Kazananların ve kaybedenlerin dünyasında, kaybedenler ortadan kaybolmaz fakat gidecek başka yer ararlar”.

Peter Stalker

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) 2013 yılı Aralık ayında yayınladığı rapora göre 2013 yılının ilk altı ayında 5,9 milyon insan evlerinden kaçmaya zorlandı. Bu rakam 2012 yılının tamamında 7,6 milyondur. Küresel çapta yerinden edilmiş insan sayısı ise 2012 yılı sonunda 45,2 milyonu bulmaktaydı.

Bu rakamların UNHCR tarafından kayıt altına alınabilen göçmenlerden oluştuğunu ve gerçekte çok daha fazla kayıt dışı göçmen bulunduğunu akılda tutmak gerek.

Özellikle savaş ve çatışmalar nedeniyle göç etmek zorunda kalanlar arasında kadın ve çocukların özel bir yeri vardır: Savaşın neden olduğu baskı, zulüm, korku gibi olumsuzlukların yanı sıra, kaçışları öncesi ve esnasında fiziksel ve cinsel saldırı ve istismara; sığınma ülkesinde fiziksel ve cinsel saldırı ve istismara; silahlı çatışmaya ve zorla askere alınmaya; cinsel sömürüye ve fahişeliğe zorlanmaya; kişi olarak tanınmamaya ve belge eksikliğine maruz kalmalarıdır.

Suriye'de 2011 yılında başlayan süreçte 2,5 milyon Suriyelinin başka ülkelere, aslen Lübnan, Ürdün, Türkiye, Irak ve Mısır'a göç ettiği biliniyor. Bu sayının önemli bir çoğunluğunu kadınlar ve çocuklar oluşturuyor.¹ UNHCR verilerine

göre, Türkiye'ye 29 Nisan 2011 tarihinde giriş yapmaya başlayan Suriyeli sığınmacı sayısı 22 sığınmacı kampında 200 bini, kamp dışında ise 600 bini aşmış durumda. Hepsinin kayıtlı olmadığı düşünüldüğünde, Türkiye'de Suriyeli sığınmacı sayısının 1 milyonu geçtiği tahmin ediliyor.²

Türkiye'ye gelen sığınmacılar önce “misafir” statüsünde kabul edilirken, Nisan 2012'de yayınlanan genelgeyle “geçici koruma” statüsüne geçilmiş.

UNHCR, Mazlum-Der gibi kuruluşlar tarafından yayınlanan raporlarda sığınmacıların sorunları barınma, sağlık ve beslenme koşullarının yetersizliği, çocukların eğitim ve

psiko-sosyal destek hizmetlerinden mahrum olmaları, kültürel farklardan kaynaklanan sosyal uyum sorunları ile sosyal dışlanma, emek sömürsü, kadınların fuhuş sektöründe ve ticarete dönüşen gayriresmi evlilikler aracılığıyla cinsel istismarı ile kadınlara yönelik tacizler olarak belirtiliyor. Özellikle kamp dışında yaşayan sığınmacılar açısından dil büyük bir sorun oluşturuyor. Sığınmacıların çoğu Türkçe bilmiyor ve sorunları olduğunda nereye, nasıl başvuracaklarını bilemiyorlar, bilseler bile dil konusunda yaşadıkları sıkıntı önlerinde ciddi bir engel oluşturuyor. Kamp dışında yaşayan sığınmacılar için tüm bu sorunlara yönelik herhangi bir sosyal destek

mekanizması bulunmuyor.

Bu yazı yazılmadan önce Ankara'da yaşayan Suriyeli sığınmacılar hakkında bilgi edinmek için Başbakanlık Yabancılar Dairesi Göç İdaresi'ne başvurulmuş, ancak Suriyeli sığınmacılar konusundaki bilgilerin gizli tutulduğu, bu nedenle kamuoyu ile paylaşılamayacağı yanıtı alınmıştır.

**Görüşme 1,
Etimesgut – Elvankent**

**“Erken kalktığımızda
gün bitmiyor”**

İlk ziyaret ettiğim aile Etimesgut Elvankent'te bir apartman dairesinde yaşıyordu. Aile anne, baba ve bir kız, dört erkek

olmak üzere beş çocuktan oluşuyordu. Kız Suriye’de evlenmiş ancak boşanmıştı ve üç yaşında bir oğlu vardı. Oğullardan biri evliydi ve eşi dokuz aylık hamileydi. Baba çalışmıyordu, erkek çocuklar ise yeni buldukları işlere gitmiş oldukları için evde değildi. Görüşmeyi anne, kızı ve geliniyle ve tercüman aracılığıyla yaptık. Sadece anne, 46 yaşındaki Hiyam, ismini verdi, diğerleri isimlerinin kullanılmasını istemedi.

Salondaki televizyonda Suriye kanalı açıktı. Bir süre öncesine kadar içinde yaşadıkları savaşı şimdi televizyondan izliyorlardı. Hiyam hemen bir açıklama yapma gereği hissetti: *“Daha erken ağrlamak isterdik ama burada bütün gün yapacak hiçbir şey yok. O yüzden geceleri geç yatıp geç kalkıyoruz. Erken kalktığımızda günü nasıl geçireceğimizi bilmiyoruz”*.

Suriye’de Şam’da yaşıyorlarmış. Her yıl toprak kiralayıp elde ettikleri ürünü satarak geçiniyorlarmış. Hiyam, *“En azından orada çocuklarımızın eline bakmıyorduk Allaha şükür. Kendimiz çalışıyorduk, kazandığımız hepimize yetiyordu. Çocukları okula gönderebiliyorduk. Ama şimdi burada eşim iş bulamıyor. Çocuklar çalışmak zorunda kalıyor. Bu çok ağırmıza gidiyor”* diyor.

Elvankent’ten ibaret bir Ankara

Hiyam’ın hem kendisinin hem de eşinin kardeşi bir yıl önce Esad’ın askerleri tarafından götürülmüş. Bir daha hiç haber alamamışlar. Kardeşlerini devlete soramamışlar, çünkü sormaya gidenler de hemen gözaltına alınıyormuş. Bu şekilde tutuklananların annelerinin bile çocuklarını görmelerine izin verilmiyormuş. Bir gün oğullarından biriyle eşi kamyonet ile giderken askerler tarafından durdurulmuş. Askerler araca el koymuş ve bir daha geri vermemişler. O gün eşi eve döndüğünde, *“Ya bir gün çocuklarımız da kardeşlerimiz ya da bu araba gibi alınırsa. O zaman*

onları bir daha göremeyiz” demiş. Gençleri ya öldürüyor ya da askere alıyorlarmış. O gün karar vermişler kaçmaya.

Önce uçakla Mısır’a gitmişler, dil sorunu olmayacağı için daha rahat yaşayacaklarını düşünmüşler. Mısır’da darbe olunca Mısır hükümeti Suriyeli sığınmacılara ikamet izni veremeyi kesmiş. Orada da kendilerini güvende hissetmemişler. Daha önce Türkiye’ye gelen ve Ankara’ya yerleşen bir arkadaşlarıyla bağlantı kurmuşlar. O Ankara’da olduğu için onlar da geçen sene 9 Eylül’de Ankara’ya gelmiş. Arkadaşları onlara ev bulmuş, geldiklerinde Elvankent’te yerleşecekleri ev hazırmış. Şu anda aynı apartmanda bir alt katlarında oturan eltisi de dört kızıyla birlikte onlarla gelmiş. İlk geldiklerinde on dört kişi aynı evde yaşamışlar bir süre. Ancak komşular gürtlüden şikâyet edince birkaç ay sonra eltisi kızlarıyla birlikte alt kata taşınmış.

Ankara’da yaşamanın nasıl olduğunu sorunca, *“Bilmiyoruz”* dediler. Dil, parasızlık gibi sorunlar nedeniyle onlar için Ankara sadece Elvankent’ten ibaretti. Dışına neredeyse hiç çıkmamışlar.

Geçici ve sigortasız işlerde karın tokluğuna çalışmak

Hiyam’ın en büyük üzüntülerinden birisi çocukların burada okula gidemeyişi. 28 yaşındaki kızının da öyle. Suriye’de savaş çıkmasa üniversiteye gidecekmiş, ama savaş çıkınca gidememiş. Burada kendi dilinde okuyabileceği bir okul olmadığı ve Türkçe bilmediği için okuyamıyor.

“Doktor olmak istiyordum. Savaş başladıktan sonra daha da iyi anladım ne kadar önemli olduğunu. Sadece yaralıları bakmak için değil, savaştan sonra kötü koşullar nedeniyle bir sürü hastalık türedi. Çocuklar, kadınlar bu hastalıkla yüzünden öldü. Zaten yaralıları bile yetmiyordu hastaneler. Suriye’deyken doktor olmayı çok istedim” diyor.

Ankara’ya gelip eve yerleşince hiçbir eşyaları yokmuş. Hepsi ni komşular vermiş. Komşularıyla araları çok iyiymiş. Onlar komşularına Suriye yemekleri, komşuları da onlara Türkiye yemekleri yapıyormuş arada. İşaretlerle anlaşıyorlarmış. Burada en çok zeytinyağlı yaprak sarmasını sevmişler.

Hiyam’ın dört oğlu da çalışıyor-muş şu an, biri elektrikçi, biri

ekmek fırınında, ikisi de inşaat-ta. Uzun süre iş bulamamışlar. Önce bir kaynakçının yanında işe girmişler, ama kaynakçı paralarını ödememiş. Üstelik kaynak maskesi kullanmadıkları için gözleri bozulmuş. O işten ayrılmışlar. Uzun süre işsiz kalmışlar, komşuların yardımıyla geçinmişler bir süre. Kaldıkları evin kirası 575 TL. On beş gün önce yeniden çalışmaya başlamışlar. Sigortaları yokmuş ve aynı yerde çalışan diğer işçilere göre daha az maaş alıyorlarmış. Maaş bile değil, patronları ne zaman verirse o zaman para geçiyormuş ellerine. Bazen haftalık, bazen aylık.

Gurbette torun sahibi olmak: “Kaderi güzel olsun”

Hiyam’ın 19 yaşındaki gelini hamile, doğuma birkaç hafta kalmış. Hastanede büyük bir sorunla karşılaşmamışlar, ama dil orada da en büyük sorun. Bazen laboratuvarı ya da bir polikliniği bulamadıklarında hastane çalışanları tarafından azarlanıyorlarmış. Gelinin babası Suriye’de savaşta hayatını kaybetmiş, onun deyimiyle “şehit olmuş”. Bir kız, iki erkek kardeşi, bir de annesi Suriye’de kalmış. Onlardan hiçbir haber alamıyormuş. Hiyam hem torunu olacağı için

mutlu hem de buruk. “Onu nasıl bir hayatın beklediğini bilmiyorum. Bu çok zoruma gidiyor. Kaderi güzel olsun” diyor.

Şu anda sadece oturma izni varmış, ama onlar çalışma izni de istiyor. Hiyam, “Devlete yardım için başvuru yapabiliriz ama biz yardım istemiyoruz, çalışma izni vermelerini istiyoruz. Yardım değil, iş istiyoruz” diyor.

“Suriye’ye geri dönmek istiyoruz”

Bundan sonrası için ne düşünüldüklerini sorduğumda şöyle yanıtlıyor Hiyam,

“Suriye’den çıkıp Mısır’a gittiğimizde bu savaşın sadece bir iki sene süreceğini düşünüyorduk. Sonra yine memleketimize döneriz diyorduk. Ama dört yıl oldu ve bitecek gibi görünmüyor. Uzun süre burada yaşamak bizim için sorun, bunu istemiyoruz. Suriye’ye geri dönmek istiyoruz” diyor.

Arkadaşlarının bir kısmı Avrupa’ya, özellikle Almanya’ya gitmiş, çünkü Almanya Suriyeli sığınmacıları mülteci olarak kabul etmiş. Arkadaşlarının orada devletten maaş aldığını, çocuklarının okula gidebildiğini anlatıyor Hiyam. Uzun süre Suriye’ye geri dönebilirlerse Almanya’ya gitmek istiyorlar.

Fark ettim ki, buradaki hayatlarından çok Suriye’yi konuşmak, anlatmak istiyorlar. Kendileri burada olsa da akılları hâlâ orada. Burada kalıcı olduklarını hiç düşünmüyorlar, istemiyorlar. Burası onlar için nasıl sonlanacağı belli olmayan yolculuklarında sadece bir uğrak.

Görüşme 2, Etimesgut – Elvankent

Avrupa’ya yolculukta can pazarı

İkinci durağım Hiyam’ın hemen alt katında dört kızıyla birlikte yaşayan 28 yaşındaki Samer’in evi oluyor. Kızları sırasıyla 12, 10, 9 ve 3 yaşında. Samer’in hikâyesi daha da dramatik, çünkü kocası Almanya’da. Önce onlar da Hiyam’larla

birlikte Suriye’den Mısır’a kaçmış. Darbe olunca Mısır onlar için güvenilir bir yer olmaktan çıkmış. Koşulları daha iyi olduğu, devlet maaş bağlayıp çocukları okula gönderdiği için Almanya’ya gitmek istemişler. Ancak yasal yollardan Almanya’ya gitmeleri mümkün olmadığı için tek şansları varmış: insan kaçakçılığı yapmak için kullanılan ve hiç de güvenli olmayan bir tekneyle yolculuk yapmak. Birkaç ay önce bir arkadaşları ailesiyle birlikte benzer bir tekneyle Avrupa’ya gitmek için yola çıkmış ve tekne batmış. Bu onları çok korkutmuş. Aynı şeyin kendi başlarına gelmemesi için eşi, Samer’i ve dört kızını Hiyam’larla birlikte Türkiye’ye göndermiş. Kendisi insan kaçakçılarına 6 bin dolar ödeyerek Almanya’ya gitmiş.

“Parayı nereden buldunuz?” diye sordum. Suriye’de Duma şehrinde yaşıyorlarmış. Eşi araba alım satımı yapıyormuş. Mısır’a giderken ellerinde ne var ne yoksa satmışlar, birikmiş bütün paralarını da yanlarına almışlar.

İnsan kaçakçılarına parayı bir kez ödedikten sonra artık vazgeçmeniz mümkün değilmiş. “Öldürürler” diyor Samer. Çünkü yüzlerini gören kimseyi yaşıtmıyorlarmış.

Sekiz aydır görmemiş kocasını. Arada bir internetten Facebook aracılığıyla görüşüyorlarmış, ama o da çok zor oluyormuş.

“Kendimi yalnız ve yabancı hissediyorum”

İlk geldiklerinde kızlarıyla birlikte Hiyamlarda kalmış. Ama hem komşular gürültüden şikâyet etmeye başlamış hem de kızlar artık büyüdüğü için Hiyam’ın oğullarıyla bu kadar yakın yaşamaları doğru olmamış. “Banyo yapmak, tualete gitmek, giyinmek, her şey sorun oluyordu” diyor.

İki ay onların yanında kaldıktan sonra alt kattaki daireye geçmek istemiş. Daire zaten boşmuş. Ama hem Suriyeli hem de yalnız bir kadın olduğu için yönetici daireyi vermek istememiş. “Ya polis basarsa evimi?” demiş. Ancak komşular birlik olup ikna etmişler yöneticiyi.

O da Hiyam gibi eşyaları komşular vasıtasıyla edinmiş. “Burada herkes yardımcı olmaya çalışıyor, komşularım özellikle çok iyi, ama ben yine de kendimi çok yalnız ve yabancı hissediyorum. Kocam yok, akraba yok, kimse yok” diyor.

Hiyam’ların oturma izni var, ama Samer’in yok. “Zaten gerek yok. Burada kalmayacağım. Kocamın yanına gideceğim” diyor.

Şu anda kocasının ona verdiği ve arada başkasının hesabı üzerinden gönderdiği parayla geçiyorlarmış. “Zaten fazla paraya ihtiyacımız olmuyor ki. Bir yere gitmiyoruz, bir şey yapmıyoruz. Bütün gün evdeyiz” diyor.

“Sürekli kalbim daralıyor”

Kendi ailesi hâlâ Suriye’deymiş. Onlardan hiç haber alamıyormuş. “Kocam Almanya’da, ailem Suriye’de, hiç huzurlu değilim burada. Aklim sürekli onlarda. Kimseden haber alamıyorum. Başka hiçbir şey düşünemiyorum, sürekli kalbim daralıyor” diyor.

Bunları söylerken gözleri doluyor. Soru sormak güçleşiyor artık. Konuşurken her cümle sonunda uzun uzun susuyor Samer, gözleri dalıyor. Arada bir gelip bir şeyler soran ya da isteyen kızların sesiyle kendine geliyor. Bir süre ara veriyoruz konuşmaya. Samer çay demlemeye gidiyor.

O arada bir komşusu ziyaretine geliyor. Hep beraber çay içiyoruz. Samer Suriye’deki çay ile buradaki çayın farkını anlatıyor bize. Oradayken de çayı çok severmiş. Ama Suriye’de çayı şekeriyle birlikte demlerlermiş, ayrıca altta su üstte çay olmazmış. Bir çaydanlık içinde çay, su ve şeker birlikte kaynatılıp

öylece içilirmiş. Şimdi burada Türkiye usulü çay demlemeyi öğrenmiş komşularından. De-diğine göre buradaki çayı daha çok seviyormuş.

Yabancı bir ülkede dört çocuk büyütmek

Çayla birlikte, itirazlarımıza aldırmadan kızlar çerez ve bisküviyle donatıyor etrafımızı, 12 yaşındaki kızı da gelip bize katılıyor. Ağır hava biraz dağılınca yabancı bir ülkede dört kız çocuk büyüten bir anne ve kadın olmanın nasıl bir şey olduğunu soruyorum Samer'e. "Çok zor" diyor. "Kocam yok, bütün sorumluluk bende. Çocuklar okula gidemediği için hem üzülüyorum hem de aslında onları burada okula göndermek istemiyorum. Çünkü burada sınıflar kız erkek karışık. Bizim Suriye'de yaşadığımız yerde öyle değildi. Burada sokakta yürürken benim kızım yaşındaki kızların erkeklerle el ele tutuştuğunu, sarmaş dolaş yürüdüğünü görüyorum. O yüzden de burada okula göndermeyi bir yandan da istemiyorum" diyor. Ama kızı onunla aynı fikirde değil. Okula gitmek istiyor. Suriye'ye dönmek istiyor, ama burka giymek istemiyor. Samer açıklıyor:

"Suriye'de Duma'da yaşıyorduk. Suriye'nin her yerinde kadınlar aynı giyinmez, ama bizim yaşadığımız yerde burka giyerler. Biz de öyleydik. Sonra Mısır'a gidince yüzümüzü yarisına kadar açtık. Şimdi Türkiye'deyiz ve burada hiçbir şey takmıyoruz. Şimdi buna alıştılar, ama Suriye'ye döndüğümüzde mecbur takacaklar, çünkü bizim adetlerimiz öyle".

Kızı bir yandan utanarak yere bakarken bir yandan da alçak bir sesle itiraz ediyor, "Hayır, ben burka giymek istemiyorum" diyor.

Anne ile kızı arasında geçen bu diyalog bana göçün bir başka gerçeğini, insanların hayatlarında yarattığı kültürel kırılmaları hatırlatıyor. Çoğu kez göçün görünür sonuçları çok daha vahim olduğu için farklı ülkelerde

yaşanan farklı hayatların insanlar ya da kuşaklar arasında ne gibi kültürel kırılmalara yol açtığı ile ilgili boyut geri planda kalıyor. Ama belli ki Samer ve kızları bir gün Suriye'ye yeniden dönmeyi başarsa bile bu küçücük diyalogda gün yüzüne çıkan çatışmayı bir şekilde yaşayacaklar ve bugünlerin izleri üzerlerinden hiç silinmeyecek.

Görüşme 3, Altındağ – Baraj Mahallesi

"Yürürebildiğim için şükrediyorum"

Çubuk Barajı'nın biraz yukarısında gecekonduardan oluşan bir mahalle Baraj Mahallesi. Mahallede yaklaşık bin kişi yaşıyor. Bu bin kişiye son altı ay

içinde tamamı kayıtsız, oturma ya da çalışma izni bulunmayan, hepsi kaçak yollardan Türkiye'ye giriş yapmış Suriyeli sığınmacılar eklenmiş. Şu anda mahallede toplam 64 evde beş yüz sığınmacı yaşıyor ve bazı evlerde yaşayan kişi sayısı 35'e kadar çıkıyor. Bu ailelerin Türkiye'ye nasıl girdikleri konusunda anlattıkları ortak hikâye şöyle: Sınra kadar geliyorlarmış ancak Türkiye son altı aydır Suriye'den sığınmacı alımını durdurduğu için askerler sınırdan geçmelerine izin vermiyormuş. Onlar da "o zaman ya bizi burada hemen şimdi öldürün ya da arkanızı dönün ve sanki bizi görmemiş gibi geçmemize izin verin. Çünkü Suriye'de kalırsak zaten öleceğiz" diyorlarmış. Bunun üzerine sınırdaki askerler

kaçak olarak geçmelerine izin veriyormuş.

İlk ziyaret ettiğim evde iki odada 11 kişilik bir aile yaşıyor. Evin en büyüğü Fatma Hanım anlatıyor hikâyelerini. Suriye'de Şam'da yaşıyorlarmış. Kocasının üzerine getirdiği kuma savaş sırasında ölmüş. Şimdi onun öksüz kalan 3 ve 5 yaşlarındaki iki çocuğuna da Fatma Hanım (55) bakıyor.

Dört ay önce çıkmışlar Suriye'den. Önce Maraş'a gitmişler. Fatma Hanım orada omuriliğinden ameliyat olmuş. Suriye'deyken bir gün askerler durdurmuş kendisini, o sırada arbede çıkmış, askerler ittirip yere düşmesine ve omuriliğini incitmesine neden olmuş. Yürüyemez hale gelmiş. Sınırdan geçip Maraş'a gelir gelmez ilk yaptığı iş doktora gitmek olmuş. Ameliyat olması gerektiği için sadece ona pasaport vermiş devlet. Ondanki başka kimsenin pasaportu yok evde.

"Hayatımda ilk defa pasaportum oldu. Bak, cinsiyetim bile yazıyor pasaportta. Ameliyat oldum. Yürüyebiliyorum. Daha ne isterim ki Allah'tan. Ben savaş bitse bile dönmek istemiyorum. Türkiye'yi çok seviyorum" diyor.

Kocasını 63 yaşında. Suriye'de itfaiyeciymiş, 32 sene çalıştıktan sonra iki sene önce emekli olmuş. "Ben savaş bitse hemen dönerim, orada iyi bir hayatımız vardı. Kendi kendimize yetiyorduk" diyor. Fatma Hanım itiraz ediyor hemen, "Hayır, ben asla dönmeyeceğim. Hatta şu anda bir oğlum Lübnan'da çalışıyor, onu da en kısa zamanda buraya getireceğim. Bundan sonra hep birlikte burada yaşayacağız" diyor.

Evde Fatma Hanım ve eşi dışındaki iki kızı, iki oğlu, kumasının iki çocuğu ve kızının üç çocuğu var. Kızı sekiz aylık hamile, yakında dördüncü çocuğu doğacak. Ancak hiçbir kayıtları ya da oturma izni olmadığı için hastaneye gidemiyor. Hastanede doğum yapabiliyormuş, ama doğumdan önce ya da sonra sağlık kontrolü yapmayı kabul

etmiyormuş hastane. “Yapacak bir şey yok” diyor. Kocasını onlarla birlikte Türkiye’ye gelmemiş. Suriye’de onun da bir kuması varmış, kocası onunla kalmış.

Günlük 20 TL’ye hayatta kalma mücadelesi

Maraş’ta iş imkânı olmadığı için buraya daha önce yerleşen tanıdıkları vasıtasıyla Ankara’ya gelmişler. Bir buçuk aydır Baraj Mahallesi’nde iki odalı bir evde yaşıyorlar. Ankara’da yaşamının nasıl olduğunu soruyorum, kızı yanıtlıyor:

“Bu mahalle dışında Ankara’nın başka bir yerine hiç gitmedik. Nasıl olsun ki! Zaten başka seçeneğimiz yoktu, buraya geldik. Allah’a şükür komşularımız eşya verdi, başımızı bu eve soktuk”.

Eve 75 TL kira veriyorlar. Su ve elektrik gideri de ayda 100 TL’yi buluyormuş. “Nasıl geçiniyorsunuz?” diye soruyorum. Fatma Hanım anlatıyor:

“İki oğlum on beş gün önce Sitaler’de işe girdi Allah’a şükür. Ondan önce gelen yardımlarla yaşıyorduk. İş buluncaya kadar çok zorlandılar, çünkü Suriye’den geldikleri ve hiçbir yasal belgeleri olmadığı için kimse onlara iş vermek istemedi. Şimdi yol ve yemek parası dahil haftalık 20 TL alıyorlar. O da yetmiyor 11 boğaza, ama yapacak bir şey

yok, buna da şükür” diyor.

Oğulları ile aynı yerde çalışan Türkiyeli işçiler aylık 900 – 1000 TL kazanırken onlar sadece 600 TL alıyorlar. Sigortaları yok. Zaten aldıkları paranın çoğu yol parasına gidiyormuş, çünkü evlerinden işe gitmek için dolmuş binmek zorundalar.

Lübnan’daki oğlunu da buraya getirip biraz da dil öğrenirler ve oturma ve çalışma izni alabilirlerse koşullarının düzeleceğine inanıyorlar.

Görüşme 4, Altındağ – Baraj Mahallesi

Üç odada dokuz aile, 35 kişi

Evine misafir olduğumuz üçüncü aile soru sormakta en çok zorlandığımız aile oldu. Üç odada kadın, erkek, çoluk çocuk 35 kişi yaşıyorlardı. Evdeki beş kadının kocası şu anda Suriye’de muhaliflerin saflarında Esad’a karşı savaşıyor. En azından ailelerinin kurtulması için eşlerini ve çocuklarını Türkiye’ye göndermişler. Diğer yaptığımız görüşmelerde fark ettiğimiz bir şey erkeklerin olduğu yerde kadınların fazla konuşmadığı olmuştu. Onların konuşabilmesini sağlamak için ayrı bir odada sadece kadınlarla konuşmak

istediğimizi söyledik. Zaten evde sadece üç erkek vardı, diğerleri Suriye’de savaşıyordu.

Bu ev karşılaştığımız en yoksul evdi. Odaların tavanı yoktu ve branda örtülerle kaplanmıştı. Bazı pencerelerin camları yoktu ve yine afiş benzeri örtülerle kapatılmıştı camlar. Bazı valizleri hâlâ açılmamıştı, çünkü evde eşyaları koyacak dolap yoktu. Bazı çocukların hem anneleri hem babaları yoktu, çünkü Suriye’de öldürülmüşlerdi.

Ankara’ya dört ay önce akrabaları aracılığıyla gelmişler. Sınırdan geçerken muhalif olduklarını söylemişler ve doğrudan karakola götürülmüşler. Oturma izni verilmemiş, ama sınırdan geçmelerine izin verilmiş. Hiçbiri ismini vermek ya da fotoğraf çektirmek istemiyor. Kadınlardan biri açıklıyor: “Bu şekilde bir evde 35 kişi yaşamak çok zor oluyor tabii. Ama yapacak bir şey yok, başka şansımız yok. Mecburuz. Tahammül etmekten başka çaremiz yok”.

Üç odalı evde kadınların hepsi bir odada, erkekler bir odada, çocuklar da diğer odada uyuyormuş. Evde kimse çalışmıyor ve Ankara’da Baraj Mahallesi dışında hiçbir yeri görmemişler. Hepsini ilköğretim mezunu, ama burada çalışmak istiyorlar: “Ne iş olsa yaparız. Ev temizliğine de

gideriz. Yeter ki çalışalım, hiç olmazsa çocuklarımıza bakacak kadar para kazanalım”.

Tek umutları bir gün savaşın bitmesi ve ülkelerine geri dönmek. “İnsan hiç vatanını özlemez mi?” diyor birisi.

Kendileri burada olsalar da akılları Suriye’de, çünkü eşleri orada savaşıyor ve doğru düzgün haber bile alamıyorlar. Yine de bazen telefonda konuşuyorlarmış. Şu an çevreden gelen yardımlarla yaşıyorlar sadece.

Biz sohbet ederken ev sahibi geliyor. Onunla da konuşmak için diğer odaya geçiyoruz. Söyledikleri çok çarpıcı: “Ben bu evden kira almıyorum. Ama evde elektrik yoktu. Onlar buraya taşınınca ben kendi evimden elektrik çektim. Kira almasam da benim de gücümün bir sınırı var. Elektrik faturası geldi, en azından onun bir kısmını almam lazım”.

Şöyle devam ediyor: “Bu durum nereye kadar gider böyle bilmiyorum. Örnek Mahallesi’nde yaşananlar ortada (evleri yakılan Suriyelilerden söz ediyor). Aynı şeyin burada yaşanmayacağına garanti yok. İnsanlar şikâyet etmeye başladı bile. Tabii ki yardım etmek görevimiz, ama bizim de bir sınırimız var. Benzer bir patlama burada olursa hiç şaşırmayın.”

Bizi Baraj Mahallesi’nden Kızılay’a getiren ve aynı mahallede yaşayan taksici, “Bunlar da nasıl özgürlük istiyor anlamıyorum. Kim savaşıyor şu anda Suriye’de? Hepsini buraya getiriyor. Madem özgürlük istiyorlar neden ülkelerine gidip savaşıyorlar?” diyor.

Hem ev sahibine hem taksiciye savaştan kaçmanın nasıl bir şey olduğunu anlatmaya çalışıyoruz dilimiz döndüğünce, ama ne kadar faydası olur bilemiyoruz. ▼

* Fotoğraflar: Ali BAYDAŞ

- 1 MazlumDer, “Türkiye’de Suriyeli Mülteciler: İstanbul Örneği Raporu”, 2013, s. 5.
- 2 MazlumDer, “Kamp Dışında Yaşayan Kadın Sığınmacılar Raporu”, Haziran 2014, s. 7.

“HİÇBİR KAVİM ÜSTÜN DEĞİLDİR”

Yılmaz Ensaroğlu ile söyleşi

● **Arife Köse:** Bugüne kadar Türkiye’de milliyetçilik ve ırkçılık çeşitli vesilelerle hep gündemde oldu. Kürt sorunu hiç değişmeyen başlıktı. Özellikle Hrant Dink’in öldürülmesiyle birlikte gayrimüslimler ve özellikle Ermeni sorunu etrafında tekrar gündeme geldi. Son bir yıldır, Türkiye’ye sığınmak zorunda kalan mülteciler nedeniyle yine ırkçılıkla karşı karşıyayız. Halkın özellikle Suriyeli mültecilere yönelik çok sıradan gibi görünen ama aslında ırkçı söylemler barındıran tepkileri hakkında sizin gözlemlerinizi ve düşüncelerinizi nedir? Ağırlıklı olarak Müslüman bir toplumda savaştan kaçan insanların büyük bir hoşgörü ile karşılanması beklenirken nasıl bir ruh hali ve düşünsel iklim ırkçı tutumların ortaya çıkmasına yol açıyor?

Yılmaz Ensaroğlu: Toplumda azınlık gruplarına veya yabancılara yönelik zaman zaman düşmanlığa varan bu hoşgörüsüzlük ve duyarsızlığın kökeninde, modernleşmenin getirdiği bireyselleşme ve egoizm ile modern ulus devletin izlediği politikalar sonucu her birimizin zihninde pek çok “öteki”nin oluşturulması gibi iki önemli husus yatmaktadır.

Dediğiniz gibi, toplum “ağırlıklı olarak Müslüman bir toplum”, ancak dini yorumlayan

ve topluma öğreten de laik olduğunu iddia eden modern ulus devlet. Örneğin, İslamî öğretilerde “insanların dillerinin, renklerinin farklı olması, Allah’ın ayetlerindendir” ve insanların farklı kavimlere, kabilelere ayrılmış olması, sadece daha kolay tanımları ve bir arada yaşamaları içindir. Dolayısıyla hiçbir kavmin bir diğerine herhangi bir üstünlüğü yoktur.

Ne var ki, devlet eliyle hepimize Türk olduğumuz, Türk’ün tüm diğer unsurlardan daha üstün olduğu ve Türk’ten başka da dostu olmadığı öğretilmiştir. Yıllar boyu süren ve adına eğitim denilen bu beyin yıkama süreçlerinden geçtikten sonra,

insanın “öteki”ni kendisiyle eşit görmesi imkânsız hale geliyor zaten. İşin içine sosyo-ekonomik sorunlar da eklenince, ülkenin batısına gelen ve daha ucuz iş gücü olarak kullanılan Kürt veya Suriyeli mülteci yüzünden iş bulamadığını düşünen insanlarda ciddi bir nefret duygusu daha kolay gelişiyor.

Ancak sözünü ettiğiniz ırkçı tutum ve tepkileri gösteren kesimler azınlıkta. Yani toplumun büyük bir bölümünün daha duyarlı ve sorumlu davrandığını da belirtmek gerekir. Diğer bir ifadeyle, ırkçı tepkiler yüzünden toplumun çok büyük bir bölümünün olumlu tutumunu göz ardı etmemek ve bütün bir

toplumu ırkçılığa müptela olmuş gibi görmemek lazım diye düşünüyorum.

Özellikle asıl uzmanlık alanınız olan insan haklarından, dünyadaki uygulamalardan yola çıkarak hükümetin başından itibaren mültecilere yönelik politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Mültecilere önce sadece “misafir” dendi, ardından “geçici sığınmacı statüsü” verildi. Ayrıca resmî rakamların dışında hiçbir şekilde kayıtlı olmayan çok sayıda mülteci olduğu biliniyor. Örneğin, geçen gün katıldığım bir toplantıda BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’nden bir görevli hükümetin yabancı STK’lardan bu konuda hiçbir

Yılmaz Ensaroğlu

1959 yılında Ağrı’da doğdu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ni bitirdi. 1978–1980 yıllarında Öz Gıda İş Sendikasında Genel Sekreterlik ve Genel Başkanlık yaptı. 1992’de İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneğinin (MAZLUMDER) Genel Yönetim Kurulu üyeliğine seçildi. 1993–1996 yılları arasında Genel Başkan Yardımcılığı, 1996–2004 yılları arasında da Genel Başkanlık görevlerini yürüttü. 2005–2006 öğretim yılında, İngiltere’de Durham Üniversitesi bünyesinde insan hakları ve güvenlik konularında araştırmalar yaptı ve TESEV’in güvenlik sektörü reformu alanındaki

çalışmalarında yer aldı. Halen MAZLUMDER, İnsan Hakları Gündemi Derneği (İHGD) ve İnsan Hakları Araştırmaları Derneği’nin (İHAD) üyesi olan Ensaroğlu, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Hukuk ve İnsan Hakları Direktörü olarak çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır. *Tamamlanmamış Bir Değer: İnsan Hakları* kitabının yanı sıra; insan hakları, sivil toplum, demokratikleşme, güvenlik sektörü reformu, askeri darbeler, din özgürlüğü, laiklik, Kürt sorunu, çatışma çözümü, nefret suçu gibi konularda çeşitli kitap ve dergilerde yayımlanmış çalışmaları bulunmaktadır.

yardım kabul etmemesini ve çok kapalı bir politika yürütmesini eleştiriyordu. Siz ne düşünüyorsunuz?

Bildiğiniz gibi, Türkiye mülteci si olmayan bir ülkedir. Türkiye, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi başta olmak üzere, iltica hakkını düzenleyen uluslararası belgelere taraf olurken, koyduğu coğrafi çekinceyi hâlâ kaldırmamıştır. Yani mevcut mülteci politikasının, bugünkü hükümetle sınırlı olmayan, öteden beri benimsenmiş bir devlet politikası olduğunu belirtmemiz gerek. Bu çekinceden ötürü de, doğumuzda ve güneyimizde bulunan hiçbir ülkeden kimse Türkiye'ye iltica edemiyor. Buralardan gelen insanlar, maalesef uluslararası hukukun sağladığı güvencelerden yoksun bir biçimde, "misafir" veya "geçici sığınmacı" olarak kalmakta. Örneğin, ilk gelen Suriyeli mülteciler için bir takım kamplar inşa edildi ve bu kamplarda uluslararası kurumların

sağlayamadığı imkânlar kendilerine sağlandı, ama daha sonra gelen Suriyeliler ülkenin dört bir yanına dağıtıldı.

Bu durumda karşımıza şöyle bir tablo çıkıyor: Bir yandan Türkiye, tek başına olağanüstü bir yük yükleniyor, bir yandan da bu insanlar bir takım haklarını kullanamaz duruma düşüyor. Dolayısıyla, hem Türkiye'nin tek başına bu kadar yükü taşımaktan kurtulması hem de bu insanların tüm hak ve özgürlüklerini kullanabilir bir duruma kavuşturulması gerekmektedir. Bunu sağlamak için de, iltica mevzuatına konulmuş olan coğrafi çekinceler kaldırılmalı ve tüm mültecilerle ilgili sorumluluklar uluslararası toplumla birlikte yerine getirilmelidir.

● *Siz aynı zamanda Akil İnsanlar Heyeti'nin Güneydoğu Anadolu Bölge Başkanlığı'nı da yaptınız. Bugünlerde özellikle sınırda yaşanan olaylardan dolayı çözüm sürecinde de hassas*

günlerden geçiyoruz. Sizce çözüm süreci hâlâ çok kırılgan mı, yoksa artık gemi yola çıktı ve bu yoldan geri dönüş mümkün değil diye mi düşünmek lazım?

Barış ve çözüm süreçleri, savaş ve çatışmadan çok daha zordur; çok daha fazla sabır gerektirir. Kaldı ki, biz her siyasî muhalifini "düşman" bellemiş; her siyasî sorununu bir güvenlik ve asayiş sorununa indirgeyerek askerî yöntemlerle çözmeye çalışmış bir ülkeyiz. İlk kez, hem de çok karmaşık bir sorunumuzu konuşarak, tartışarak, demokratik mekanizmaları işleterek çözmeye arayışındayız. Yani çok yabancı-sı olduğumuz, çok acemisi olduğumuz bir süreci yaşıyoruz. Tüm çatışma çözüm süreçlerinde görülen gerilimler, iniş-çıkışlar, provokasyonlar, sabotajlar bizde de olmaktadır, olacaktır.

Ama çok ağır provokatif saldırılara, sabotajlara, tahriklere, hatta cinayetlere rağmen, yavaş da olsa ilerleyen bir süreç

yaşadığımızı düşünüyorum. Ayrıca şunu da unutmayalım: Militarizm, sadece devletle ilgili bir sorun değil; tüm topluma, düşünce dünyamıza sinmiş bir problemdir. Nitekim bu süreçte medyanın, sivil toplumun, siyaset dünyasının genel tutumlarına bu gözle baktığımızda, tüm bu aktörlerin çözüm sürecini kolaylaştırmaktan çok zorlaştırdığını görürsünüz. Neyse ki, ana aktörler, üçüncü aktörlere nazaran daha akıllı selimle, daha teenni ile hareket ediyor ve tahriklere kapılmıyor.

Sonuç olarak, geri dönmenin mümkün olmadığını düşünüyorum, umuyorum. Tabii, bu sürecin hiç de kolay olmadığını belirtelim. Kısa vadede süreci en fazla zora sokacak olan, sanırım Suriye'deki gelişmeler olabilir. Çünkü Rojava konusunda tarafların çıkar ve talepleri ciddi bir çatışma içinde ve Rojava, Kürt tarafının duruşunu, taleplerini köklü biçimde etkiledi. Onlar Rojava'yı da sürecin bir parçası

haline getirmek istiyor, hükümet ise Suriyeli Kürtlerin Suriye muhalefetiyle birlikte hareket etmesini ve Suriye'nin geleceğini de birlikte kararlaştırmalarını talep ediyor. Ancak ben bu tür faktörlerin sürecin ilerleyişini kesintiye sokabileceğini, ama tamamen durduramayacağını düşünüyorum.

● *Bu süreçte edindiğiniz gözlemlere dayanarak Türkler ve Kürtler arasındaki mesafenin bu süreçte aşıldığını, önyargıların ve milliyetçiliğin kırıldığını söyleyebilir misiniz? Özellikle muhafazakâr ve mütedeyyin kesimde bu konuda hangi hassasiyetler hangi düşünsel arka plandan kaynaklanıyor?*

Bu süreçte, toplumda herkesin Türk olmadığı, içimizde bazılarının anadillerinin farklı olduğu, yıllardan beri bu farklılıkların yasaklanıp inkâr edildiği ve Kürtler başta olmak üzere, bu insanların kendi farklı kimliklerinden kaynaklanan birtakım haklara sahip olduğuna ilişkin bir farkındalık ve kabullenmenin geliştiğini söyleyebiliriz. Ancak sosyal mesafenin tam kapanması, uzun zaman istiyor. Kaldı ki, etnik temelli çatışmalarla ilgili çözüm süreçleri, belli ölçüde karşılıklı olarak milliyetçilikleri tahrik eden bir etki de yapabiliyor. Yani milliyetçiliğin hâlâ kayda değer bir etkisinin sürdüğünü göz ardı etmemek gerek.

Muhafazakâr ve mütedeyyin kesimi özel olarak ele alacak olursak, bu kesimin toplumun büyük bir kısmını teşkil ettiğini hemen belirtelim. Bu kesimin düşünce dünyasını belirleyen en önemli ve etkili aktör, kuşkusuz devlet. Bu kesimin tüm zihinsel kodları, davranış kalıpları, önemli ölçüde devlet tarafından belirleniyor. Hatta bu geniş kitle, dinini de sadece devletten öğreniyor. Dolayısıyla, Kürt sorunu başta olmak üzere, kritik bütün sorunlarımızla ilgili devletin dezenformasyonunun ve zaman zaman başvurduğu manipülasyonların etkisiyle, devletin hassas olduğu konularda, bu kesimde de belli bir

hassasiyet var. Kaldı ki, geniş mütedeyyin kesimlere nazaran daha farklı kaynaklardan da beslenen Türkiye İslamcıları dahi, istisnaları olmakla birlikte, genel olarak bu konularda sağcı, milliyetçi virüslerle hayli enfekte olmuş durumda; yeni yeni bundan kurtulmaya çalışıyorlar.

● *İmrâlı'ya giden heyetin açıklamalarından Öcalan'ın artık müzakere aşamasına geçilmesi gerektiğini, hatta artık her şeyin belgelerle ve altına imzalar atılarak yürütülmesi gerektiğini söylediğini biliyoruz. Hükümeti bu aşamaya geçmekten alıkoyan nedir?*

Çok haklı nedenlerle, Türkiye'deki hukuk mevzuatını, demokrasi anlayışını ve uygulamalarını beğenmeyebiliriz, yeterli bulmayabiliriz, birçok açıdan eleştirebiliriz. Ancak şunu da görmek zorundayız diye düşünüyorum: Demokratik yollarla, yani seçimle işbaşına gelmiş hiçbir yönetim, kendi siyasî geleceğini risk altına sokacak işlere girişmez. Dolayısıyla mevcut iktidar da, zamana yayararak, toplumu hazırlayarak bu süreci ilerletmeye çalışıyor.

Dahası, iktidar kadrolarının zihin dünyasında da bu konuda ciddi engeller, duvarlar var. Önce onu aşmaları lazım ki, köklü reformlara girişebilsinler. Sürecin ağır yürümesinin önemli nedenlerinden birisi budur kanısındayım.

Tabii, tek ya da en önemli sorun budur diyemeyiz. Örneğin PKK-HDP çizgisindeki Kürt siyasî hareketinin içinde de çözüm sürecinden yana tereddüt yaşayanlar ya da farklı düşünenler olduğunu biliyoruz. O yüzden, çözüm süreçleri gerçekten sabır istiyor. Çünkü sadece karşındakileri değil, yanı başınızdakileri, kendi tabanınızı da hazırlamanız gerekiyor. Bu nedenlerle, çözüm sürecine toplumsal destek son derece önemli. Kamununun desteklemediği bir süreci, seçimle gelmiş iktidarların yürütmesini beklemek gerçekçi değil. Destek arttıkça bu tür süreçler hızlanır, düştükçe de yavaşlar.

● *Hükümetten söz etmişken, bir de şu konudaki görüşünüzü almak istiyorum: AKP'nin iktidara geldiği günden bugüne kadar geçen süreci kimileri otoriterleşme olarak değerlendirirken bir diğer uçta da 'Yeni Türkiye'nin kuruluyor olduğu iddialarını görüyoruz. Kimilerine göre tarihin en karanlık dönemini yaşıyoruz, kimilerine göre işler bugüne kadar hiç olmadığı kadar iyi gidiyor. Siz AKP'nin otoriterleştiği görüşüne katılıyor musunuz? Bu süreci siz nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Siyasî aktörlerle ilgili değerlendirmelerde, adil olmak, hakkaniyetli davranmak son derece zor. İster istemez, kendi politik tercihleriniz o siyasî aktörle ilgili duygu ve düşüncelerinizi

etkiler. Açıkçası, güncel ve sıcak siyaset pek ilgilenmediğim, takip etmediğim bir alan. Yanlış anlaşılmasını da göze alarak ve olabildiğince nesnel davranmaya çalışarak şunları söyleyebilirim: AK Parti'nin iktidara geldiği günden bugüne kadar geçen süreci "otoriterleşme" olarak değerlendirmek bana pek doğru gibi gelmiyor. Çünkü otoriterleşme suçlamaları, esasen Gezi Parkı olaylarından sonra gündeme geldi. AK Parti iktidarının ilk yıllarında, AB uyum süreci bağlamında pek çok reformun gerçekleştirildiğini biliyoruz. Reform sürecinin 2006-2008 yıllarında durakladığını, hatta birkaç konuda geriye giden düzenlemeler yapıldığını; 2009'dan itibaren yine birtakım reformların yapıldığını söyleyebiliriz. Yapılan açıklamalar, bundan sonra da, zamana yayılmış ve her adımda bir sorunumuza kısmî çözümler getirecek gelişmelere tanık olacağımızı ima ediyor.

Tüm bunların dışında, özel kırılma noktaları olarak, Gezi Parkı olaylarını ve geçtiğimiz yıl sonunda gündeme gelen 17 Aralık ve 25 Aralık soruşturmasını zikretmemiz gerek. Bu olayları, doğrudan hükümeti devirmeye yönelik girişimler olarak değerlendiren iktidar çevreleri, ciddi bir kendini güvenceye alma psikolojisi ve politikası içine girdi ve hukuken kabul edilemeyecek ama siyaseten anlaşılabilir birtakım "koruma tedbirleri"ne girişti. Bu bağlamda, ifade

Şubat davaları da, Ergenekon, Balyoz davaları da, yargılama süreçleri ve verilen hükümler açısından kimsenin vicdanını rahatlatmadı.

● *Son olarak, yine asıl alanınız olan insan hakları ile bitirmek istiyorum. Bugün siyaset çerçevesinde tartıştığımız pek çok sorun aslında insan hakları ile yakından bağlantılı. Sizce Türkiye’de insan haklarına bakış noktasında nasıl bir perspektife ihtiyaç var? Bu alanda eksik olan ne? İçinden geldiğiniz insan hakları örgütlerinin buna katkısı ne olabilir ve bu katkı nasıl daha görünür kılınabilir?*

Haklısınız; en çok tartışılan siyasi sorunlarımızın neredeyse tamamı, aynı zamanda, birer insan hakları sorunudur ve insan hakları en kolay ortak payda olabilecek bir alandır. Dolayısıyla bu sorunları çözmeye çalışırken, insan haklarının sağladığı imkânlardan yararlanmak oldukça elverişli bir yol olarak görülmektedir.

Ne var ki, insan hakları, bizim için sadece devletten, anayasa ve yasalardan kaynaklanan bir hukukî problem değildir. İnsan hakları, belki bundan da önce, bir ahlakî problemidir, bir kültürel problemidir. O yüzden, öncelikle köklü bir kültürel dönüşüme, hatta devrime ihtiyacımız var. İnsan, devlet, hukuk, demokrasi gibi bu alanla ilgili temel kavram ve değerleri yeniden içeriklendirmemiz ve devleti hepimize hükmetme yetkisi olan kutsal bir varlık olmaktan çıkarıp hepimize hizmet etmekle yükümlü bir araca indirgememiz gerekiyor. Bu aracın da, katılımcılık, çoğulculuk, çok kültürlülük gibi temeller üzerine oturmuş demokratik bir işleyişe sahip olması ve insan haklarına dayalı olması gerekiyor. İnsan hakları örgütleri, tam da bu noktada, çifte standartsız, ayrımsız bir insan hakları bilincinin toplumsallaşmasına ciddi katkı sağlayabilir. ▼

özgürlüğü başta olmak üzere, insan haklarında kısıtlama getiren ve merkezîyetçiliği pekiştiren düzenlemelere giriştiler. Ancak ben tüm bunların, başvuru-geçici tedbirler olduğunu, fazla sürdürülebilir olmadığını düşünüyorum. Ancak bu olumsuzlukların her birini ayrı ayrı ele almak gerek. Örneğin, Twitter ile ilgili gelişmelere bakalım. Bu konu, Türkiye’de ve dünyada, “otoriterleşen Tayyip Erdoğan twitter’ı kapattı, Anayasa Mahkemesi de bunu önledi” şeklinde biliniyor. Yani yasakçı bir Erdoğan, buna karşı özgürlükçü bir Anayasa Mahkemesi fotoğrafı konuyor önümüze. Bu arada, twitter aracılığıyla yapılan hak ihlallerine ilişkin olarak twitter’ın umursamazlığı, yargı kararlarının gereğini yerine getirmemesi hiç dillendirilmiyor. Oysa twitter, tüm dünyada hak ihlali yapan hesapların kapatılmasına ilişkin yargı kararlarını uygularken, Türkiye’de verilen mahkeme kararlarını uygulamamaktadır. Twitter’a erişimin engellenmesinin altında aslında bu sorun yatıyor. Elbette bazı hesapların yaptığı ihlaller yüzünden twitter’a diğer

kullanıcıların erişiminin engellenmesini onaylamamız mümkün değil, ama sorunun tüm boyutlarını da görmemiz gerek. Tüm bu olumsuzluklara rağmen, genel rotamız, daha fazla demokrasi, daha fazla özgürlük doğrultusunda. Bunu kimsenin engellemesi mümkün değil.

AKP’nin demokratikleşme ile yan yana anılmasına neden olan en önemli iki başlık Kürt sorununda attığı adımlar ve darbe teşebbüslerine karşı direnmesi, bunun bir parçası olarak Ergenekon, Balyoz gibi davaların başlamasıydı. Ancak yolsuzluk dosyalarıyla birlikte “Bugün bize kumpas kuranlar dün de orduya kumpas kurmuşlardı” denerek bu davalarda yargılananlar tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Bu davaların bu noktaya gelmesi ve hükümetin bundaki payı hakkında ne düşünüyorsunuz? Örneğin, mütedeyyin kesimde 28 Şubat sürecine ilişkin bir adaletsizlik duygusu var mı?

Açıkçası Ergenekon, Balyoz gibi davalarda kayda değer haksızlıklar yapıldığı kuşkusunu hep taşıdım; zaman zaman bunu

dillendirdim de. Darbeci de olsalar, adil yargılanma onların da hakkı ve biz bundan taviz veremeyiz. Çünkü onları yargılamak, yargılamanın meşruiyetine halel getirecek hukuksuzluklardan kaçınmazsanız, yaptığınız muhakeme ve verdiğiniz karar her zaman tartışılır ve dahası siz de bir devr-i sabık yaratmış olursunuz.

Ama daha önemlisi, bu davaların, darbelerle yüzleşmek, darbecilere hesap sormaktan çok, devlet içinde bir güç mücadelesine konu edildiği kaygısını içimden hiç atamadım. Çünkü bu davalarda yargılananlar – Güneydoğu’da açılan birkaç dava hariç – hiçbir zaman insanlara karşı, insanlığa karşı işledikleri suçlardan ötürü hesaba çekilmediler. 28 Şubat davası ise, tam bir facia... O davada da, 28 Şubat’çıların insanlara ve kurumlara karşı işledikleri ve bugün de hâlâ devam eden hukuksuzluklar konu edilmedi. Özetle, 28 Şubat mağdurları açısından, mevcut 28 Şubat davasının pek fazla bir önemi ve anlamı yok. Sanıklar, sadece hükümeti devirme girişiminde bulunmakla suçlanıyor. Kısacası, 12 Eylül, 28

İSTANBUL'DAN BAĞDAT'A 1000 KİLOMETRE

Marc von Lüpke

Bundan 126 yıl önce İstanbul'da büyük bir mühendislik projesinin, Anadolu Demiryolu'nun ilk kazması vuruldu. Bu büyük projenin yürütücüsü, başta niyeti aslında Osmanlı İmparatorluğu'na silah satmak olan bir Alman işadamıydı.

Alfred von Kaulla, büyük bir kazanç kapısının kokusunu almıştı. Gerçekte işi Osmanlı'ya silah satmaktı. Mauser fabrikasının görevlendirmesiyle 1888 yılının başında Osmanlı topraklarına ayak basmıştı. Fakat İstanbul'da Osmanlı memurları onu çok daha büyük bir proje konusunda ikna etmeyi başarmıştı: Anadolu Demiryolu'nun inşası.

Bu teklif Kaulla'yı heyecanlandırmıştı, çünkü bu işi bilen banker, Osmanlı İmparatorluğu'nun acilen "modernleşmek" zorunda olduğunu biliyordu. Hristiyan Avrupa'nın iki defa Viyana'yı kuşatmış olan korkulu rüyası, artık büyük devletler tarafından itilip kakılan "Boğaziçi'nin hasta

adamı" idi. Avrupa ülkelerinde hatırı sayılır büyüklükte bir demiryolu ağı giderek genişlerken, Osmanlı'da henüz emekleme aşamasında bile değildi. Meşhur Şark Ekspresi ise İstanbul'da son buluyordu.

Görünüşe göre Kaulla'nın çabaları İngiltere büyükelçisini oldukça eğlendiriyordu. Büyükelçi, daha birkaç ay önce hükümete küçümseyen bir dille kaleme aldığı bir mektup göndermişti: "Pera'da haftada bir yeni bir plan ortaya çıkıyor". Pera, İstanbul'da Batı etkisinin en fazla hissedildiği semtti. Ama Osmanlı bu defa ciddi idi. Kaulla İstanbul'dan döndükten sonra rapor üzerine rapor kaleme aldı. Württembergische Vereinsbank'ın yönetim kurulunun huzuruna çıktığı zaman, çok büyük bir işin kendisini beklediğinden coşkuyla söz ediyordu. Ancak kendisinin de mensubu bulunduğu yönetim kurulu, teşekkür ederek, bu işe girme teklifini geri çevirdi. Kaulla'ya Georg von Siemens'in yönetim kurulu başkanı olduğu Deutsche Bank'a başvurmasını salık verdiler.

Riskler şirkete ait

Georg von Siemens, sağduyulu bir işadamı olarak Osmanlı İmparatorluğu'na yapılacak büyük yatırımların çok büyük bir risk anlamına geldiğini biliyordu. Henüz pek de eski olmayan bir tarihte, 1875 yılında, Padişah devletin iflasını ilan etmek zorunda kalmıştı. Ayrıca bu tür bir iş, yüksek politikaya karışmak anlamına geliyordu. Avrupalı büyük devletlerin tümü, diğer milletlerin dünyanın bu bölgesinde yürüttüğü faaliyetleri büyük bir dikkatle takip ediyordu. Özellikle İngilizler, Rusların donanmasını Akdeniz'den uzak tutmakla yakından ilgileniyordu. Rus İmparatorluğu'nun savaş gemilerini Karadeniz'den Akdeniz'e göndermesine, sadece minnacık bir iğne deliği engel olmaktaydı. Bu da Osmanlı'nın başkenti olan İstanbul Boğazı idi.

Bu yüzden, Osmanlı'nın finans teminatı vermesinden sonra bile, Siemens'in yönetim kurulu başkanının politik durumun özenli bir analizini yapması şartıydı. Deutsche Bank,

Ağustos 1888 ortalarında Berlin'deki Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği yazıda "Osmanlı İmparatorluğu'nun hükümeti, çok uzun zamandan bu yana Küçük Asya'da demiryollarının inşasıyla ilgileniyor. Güvenilir kaynaklardan bize ulaşan bilgilere göre, söz konusu hükümet ve özellikle de Padişah hazretleri bu işin yapımını Almanlara vermek istiyor" diyor ve bu konuda görüş bildirmesini rica ediyordu.

Yaklaşık iki hafta sonra Başbakan'dan cevap geldi. Otto von Bismarck'ın bizzat kaleme aldığı mektupta "Bu işe talip olma konusunda politik sakınca görülmemektedir" deniyordu. Ancak, "Bu işte Alman sermayesine yönelik olarak ortaya çıkacak tehlikeler sadece söz konusu şirketleri ilgilendirecek ve Alman İmparatorluğu bu şirketleri yurtdışında yaptığı işler esnasında meydana gelebilecek durum değişikliklerine karşı korumayacaktır." Yani politikacılar bu girişime ihtiyatlı bir onay veriyordu. Yine de, Siemens memnundu.

Biraz topluca, ancak her

tarafından dinamizm fişkıran hukukçu ve banker Kaulla, bu arada bu projenin yılmaz bir savaşçısı olmuştu. Sanayi finansmanı işleminde kazanacak çok para vardı. Alfred von Kaulla, bu kez Deutsche Bank'ın görevlendirmesiyle İstanbul yolunu tutmuştu.

Cadı kazanında

Kaulla, Eylül 1888 başlarında İstanbul'a ulaştığında, onu yoğun bir çalışmayla geçecek haftalar bekliyordu. Çünkü şehir bir cadı kazanını gibiydi: Demiryolu için verilecek imtiyaz, güç sahiplerini heyecanlandırmıştı. Bilumum büyük devletlerin diplomatları, bankaların ve şirketlerin temsilcileri kapalı kapılar ardında menfaatlerini korumaya çalışıyordu. Bazen birlikte, ancak büyük bir hızla birbirlerine karşı.

Yazı yazmaktan Kaulla'nın parmakları yara olmuş, müzakereler esnasında Almanya'ya yaklaşık 160 mektup göndermişti. "Girişimimize zarar vermek için en akla hayale gelmedik söylentileri yayıyorlar," diye şikâyet ediyordu Siemens'e yazdığı öfkeli bir mektupta. Ancak 4 Ekim 1888'de nihayet son nokta kondu: "Tüm hatlarda zaferimizi ilan ettik."

Bunda şaşılacak bir şey yoktu: Padişah, Avrupa'nın diğer büyük devletlerinin aksine, çatışma potansiyeli yok denecek kadar az olduğu için Almanları tercih ediyordu. Deutsche Bank işi üstlenmişti ve bir Alman konsorsiyumu üzerinden finansmanı sağlıyordu.

Hırsızların arasında

Proje artık uygulama aşamasındaydı. Bir Philipp Holzmann iştiraki olan Fransız-Alman "Küçük Asya Demiryolları İnşaatı Şirketi"ne, İzmit-Ankara arasındaki hattın yapımı işi verildi. İstanbul'dan Anadolu'ya doğru ancak 90 kilometrelik bir mesafe alınabiliyor, hat İzmit'te son buluyordu. Almanlar bu hattı İngilizlerden satın almışlardı ve şimdi ray genişliğini kendi standartlarına getirmeleri gerekiyordu.

Artık mühendislerin ve işçilerin görevi, yazı masasında

hazırlanan planları uygulamaya koymaktı, ancak bu hiç de görüldüğü kadar kolay değildi. Marmara Denizi'nin kıyısında ki İzmit'ten, Anadolu platosuna doğru tırmanmaları gerekiyordu. Nehir yataklarını değiştirdiler, dağlarda 16 tünel açtılar, köprüler ve viyadükler inşa ettiler. Bu esnada kısmen 900 metreye kadar ulaşan yüksekliklerde, en zor koşullara sahip bölgeleri aşmak zorunda kalıyorlardı.

Ancak tecrübeli inşaat sorumlusu, Kaulla'nın yakın arkadaşı Otto Kapp, başka sorunlarla da boğuşuyordu. Kapp, 1889 yılında Anadolu Demiryolu Şirketi'nin faaliyet raporuna şu notu düşüyordu: "Sıtmanın yanı sıra, özellikle sonbahar aylarında dang humması memurları ve işçileri kasıp kavuruyor." Ve çalışmalarını bir zorluk daha aksatıyordu: "Hırsızlık olağanüstü boyutlarda." İkmal kervanları ise haydutlar için kolay lokmaydı.

Bütün zorluklara rağmen Kapp yine de planlanan zamana uydu. Görev 31 Aralık 1892'de tamamlanmıştı: İstanbul ile Ankara'yı

yaklaşık 580 kilometre ray ve 44 istasyon birbirine bağlıyordu. Yine plana uygun olarak, 1896'da hattın devamı Konya'ya kadar uzandı. Bu şekilde Anadolu Demiryolu yaklaşık 1000 kilometre uzunluğa erişmişti. Bu, Alman sanayii için de hatırı sayılır bir ticaret anlamına geliyordu, çünkü ihtiyaç duyulan malzemenin yaklaşık üçte ikisi Almanya'dan geliyor, bunların arasında çok sayıda tren de bulunuyordu.

Üstelik bu dev proje, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki demiryolu macerasının henüz başlangıcıydı. İki yıl sonra, Almanya imparatoru'nun İstanbul'u ziyareti çok daha büyük bir inşaat projesinin hayata geçmesini sağlayacaktı: Bağdat Demiryolu.

"Hamburg'dan Basra'ya!"

İmparator II. Wilhelm, İstanbul'a görkemli kutlamalar eşliğinde girdi. Alman savaş gemilerinden atılan selam toplanının gümbürtüsü altında "Hohenzollern" yatı 18 Ekim 1898'de İstanbul Boğazı'na demir attı. Yeni padişah II. Abdülhamit, burada onu cesur bir planla bekliyordu: 1600

kilometrelik yeni ve Anadolu Demiryolu'nun her alanda gölgede bırakacak bir projeydi bu. Bu demiryolu İstanbul ile Bağdat'ı birleştirecek, böylece en uzak vilayetler bile yakınlaşacak ve kontrol altına alınabilecekti.

Ancak Georg von Siemens, bu yeni projeden çok da fazla etkilenmemişti. Özellikle 4000 metreye kadar çıkan zirveleriyle o sarp Toros dağları, bu projeye mesafeli bakmasına neden oluyordu. "İmtiyazı da, Bağdat demiryolunu da istemem!" diyordu banker, ancak İmparator ve Almanya kamuoyu aynı fikirde değildi. Gazeteler "Hamburg'dan Basra'ya!" manşetleri atıyordu.

Bağdat Demiryolu, son derece politik bir meseleydi. Almanlar hem dünyanın bu bölgesinde daha fazla nüfuz sahibi olmak, hem de bu bölgeleri ekonomiyeye kazandırmak istiyordu. Dolayısıyla aralarında Deutsche Bank'ın da bulunduğu Alman bankaları, hoşnutsuzluklarını gizlemek zorunda kaldı. İlk ön imtiyaz 1899'da verildi. Alman mühendisler, bölgeyi araştırmak için birbirleriyle yarışıyorlardı. İnşaat mühendisi Luis Weiler, eve yazdığı mektupta, "Baş döndürücü yüksekliklerin dimdik yamaçlarında daracık patikalarda ilerliyorduk" diye yazıyordu.

Bu zorlu arazi koşullarının yanı sıra, hastalıklar ve iklim koşulları da Alman planlayıcıların işini zorlaştırıyordu. Yapım çalışmalarına 1903 yılında başlandı, ancak mühendisler bu kez belirlenen zamana uyamadı. Hem Osmanlı hem de Almanya imparatorluklarının sonunu getiren Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, projenin tamamlanmasına engel oldu.

Demiryolunun tamamlanan kısımları, savaş esnasında Ermeni soykırımında kullanıldı: Bağdat Demiryolu'nun vagonlarında çok sayıda Ermeni tehcir edildi. İstanbul ile Bağdat arasındaki ilk tren ancak 1940 yılında işleyecekti; yani İkinci Dünya Savaşı'nın dünyayı çoktan kasıp kavurmaya başladığı günlerde... ▼

Çeviren: Atilla Dirim

Alfred von Kaulla

TİNANANMEN'DEN HONG KONG'A

Canan Şahin

Hong Kong Öğrenci Birliği'nin 22 Eylül'de 400 akademisyenin de desteğiyle üniversitelerde boykot örgütlemesiyle başlayan eylemler kampüslerden çıktı ve hükümet binalarıyla finans kurumlarının bulunduğu Sivil Meydan'ın işgaline dönüştü. Yedi milyonluk Hong Kong nüfusunun 200 bininden fazlasından oluşan kalabalık, Çin merkezî hükümetinin Hong Kong milyarderlerini kayıran kararlarına ve CY Leung'un Hong Kong Yönetim Başkanlığı'na meydan okuyor.

Üç yıldır New York'ta Wall Street, Mısır'da Tahrir, Yunanistan'da Syntagma ve İspanya'da Sol Meydan'ı işgal eden kitle hareketlerinin yeni durağı Hong Kong. Polisin sert müdahalelerine ve *Triad* adı verilen mafya örgütlerinin saldırısına rağmen hareket büyüyerek devam ediyor.

Hong Kong gösterileri, ABD'nin Ortadoğu'yu yeniden bombalamaya başladığı ve dikkatlerin IŞİD vahşetine odaklandığı şu günlerde hak ettiği uluslararası dayanışmadan ve ilgiden yoksun. Gösteriler Hong Kong'u sarsmakla kalmıyor. Dünya kapitalizminin büyüyen yıldızı ve ucuz işgücü sömürsünün küresel merkezi Çin'in 1,3 milyarlık nüfusu da bu dalgadan etkilenebilir. Bu nüfusun yüzde 53'ü kentlerde yaşıyor. Hong Kong'dan anakaraya sıçrayacak bir kıvılcım dünya kapitalizminin çanına ot tıkabılır.

Milyarderlerin konseyi

Hong Kong'da gösterilerin merkezinde anti-demokratik başkanlık seçiminin eleştirisi var. Hong Kong yönetim başkanlığına 2017'de seçilecek adayların Çin hükümeti tarafından belirlenmesine ve bu adayların Hong Kong milyarderlerinin

oluşturacağı 1200 kişilik bir konseyin onayına tabi tutulmasına öfkelenen öğrenciler ve işçiler, dünyada rekora koşan gelir eşitsizliğine ve yerinde sayan ücretlere karşı meydandalar. Çin egemen sınıfı demokratikleşmeye tamamen karşı çünkü işçilerin üzerindeki baskının azalmasını, sosyal harcamaların artmasını ve maaşların yükselmesini istemiyor. Hong Kong parlamentosunun yarısı çeşitli iş kollarının temsiline ayrılmış durumda. Üretim ve finans sektörünün patronları siyasî temsiliyeti kendi sınıf çıkarlarını tehdit edeceği için genişletmek istemiyor.

Öğrenci Birliği liderliğinde başlayan ve Sivil Meydan inisiyatifi ile birleşen bu hareket 25 yıl önce Tiananmen Meydanı'nı işgal eden harekete çok benziyor. Bu benzetme sadece özgürlük mücadelelerini hafızalarında diri tutmaya çalışan bizler için değil, Çin egemen sınıfı için de canlı. Çin egemenlerinin korkulu rüyası böylesi bir hareketin yeniden doğması ve ülkenin geri kalanına yayılması.

Çin Komünist Partisi'nin reformist kanadından Hu Yaobang'ın ölümüyle üniversitelerde başlayan eylemler 1989 Mayıs'ında polisin uyguladığı şiddet sonucunda açlık grevine dönüşmüş

ve işçilerin desteğini kazanmıştı. Pekin'in göbeğindeki meydana giden tüm sokaklar milyonlarca Çinli işçi ve öğrenci ile doluydu. Hem Maocu-Stalinist parti bürokrasisinin muhafazakârlığına hem hükümet politikaları sonucunda oluşan işsizlik ve enflasyona karşı Çin Komünist Partisi'ni sarsabilecek ilk büyük kent hareketi Tiananmen'de doğuyordu.

Hareketin yorgun düştüğü ve liderliğinin hareketi grevlerle ileri taşımak konusunda tereddüt ettiği bir dönemde Çin Komünist Partisi gösterilere gerçek mermiler ve tanklarla saldırdı. Çin Kızılhaç rakamlarına göre bile 2000'in üzerinde insan katledildi. Romanya'da Çavuşesku'yu kaçırmak zorunda bırakan, Berlin Duvarı'nı yıkan ve Sovyetler Birliği dahil birçok rejimin sonunu getiren 1989 rüzgârı Çin Komünist Partisi'nin barbarlığına çarptı ve Çin muhalefeti yıllarca sürecektir bir baskı altına alındı. Google'dan Tiananmen kelimesinin aranmasını yasaklatacak kadar korku yaratmış bu gösteriler bugün Hong Kong'da yeniden doğuyor.

Cin şişeden çıktı

Çin Komünist Partisi 25 yıl sonra anakaraya bu eylemlerin

sıçramaması için her türlü ideolojik karalama kampanyasını kullanıyor. Hong Kong eylemcilerinin Batı kapitalizminin ajanları olduğunu öne sürüp Çin milliyetçiliğini körükleyerek ülke çapında birleşik bir hareket doğmasının önünü kesmeye çalışıyor. Ama cin şişeden çıktı bir kere. Hong Kong'lu işçiler Çin yanlısı Hong Kong İşçi Sendikaları Federasyonu'ndan bağımsız yeni bir sendika örgütlemeyi başardı. Sendika 160 bin üyesiyle grevler örgütleyerek ve mesai saatleri dışında barikatlarda savaşarak gösterilere destek veriyor. Enkaz kaldırma ekiplerinde, ikmal gruplarında öğrencilerle birlikte işçiler de var. 29 Eylül'de Hong Kong Sendikalar Birliği bir günlük greve gitti.

Çin anakarası ise işçi gösterilerinden azade değil. 2011 Haziranı'ndan 2013 yılının sonuna kadar 1.171 grev olduğu söyleniyor. Nisan 2014 Çin işçi mücadeleleri tarihinin en yoğun dönemlerinden birine şahit oldu. Yoğun emek sömürsü üzerine kurulu Çin kapitalizmi sosyal güvenlik, ücret artışı ve daha fazla demokrasi isteyen gösterilerle büyük bir darbe alabilir.

Tiananmen'in hayaleti Çin'de dolaşıyor. ▼

YENİ BİR RADİKAL SOL PARTİ: PODEMOS

İspanya'da 2015'te yapılacak genel seçimlere bir yıl kala, radikal bir sol kitlelere umut vermeye başladı.

Özdeş Özbay

Altüst oluşlar, devrimler yılı olarak geçti tarihe 2011 yılı. Tahrir'de başlayan işgal devrimle sonuçlanmış ve isyan dünyanın dört bir yanına yayılmıştı. Ekonomik krizin en sert vurduğu ülkelerden biri olan İspanya da bu isyanlardan nasibini almıştı. 15 Mayıs'ta başlayan ve kendisine *Indignados* (Öfkeli-ler) ismini takan hareket şehir meydanlarını yüz binlerce kişiyle işgal etmişti. Hareket uzun süre işgalleri sürdürdü ve meydanlardan çekildikten sonra da binlerce kişinin katılımıyla park forumlarında toplanmaya devam etti.

Forumlar giderek kan kaybetmesine rağmen, sınıf hareketi göreceli olarak düşük bir düzeye inmişken forum aktivistleri birkaç ay önce bir program etrafında bir araya geldi. Geçtiğimiz Mart ayında Podemos (Yapabiliriz) isimli bir radikal sol parti kurdular. İlk denemeyi 22-25 Mayıs tarihlerinde yapılan Avrupa Birliği Parlamentosu seçimlerinde yaptılar. Hiçbir bütçesi olmadan, hiçbir ana akım medyada yer almadan, tamamen forumların kendi sosyal iletişim ağına dayanarak, tarihte eşine az rastlanır bir başarı elde etti Podemos: 1,2 milyon oy (yani yüzde 8) almayı ve parlamento-ya beş milletvekili göndermeyi başardı.

Siyaset bilimci José Fernández-Albertos, Podemos'a oy verenlerin kimler olduğu üzerine

Madrid ölçeğinde yaptığı araştırmada iki önemli sonuca ulaştı. Birincisi, Podemos önceki seçimlerde oy kullanmayan kesimlerin bir kısmının sandığa gitmesini sağlamış; ikincisi, krizin en fazla vurduğu kenar mahalleler, yoksul ve göçmen mahalleleri ağırlıklı olarak Podemos'a oy vermiş.

Podemos'un kendi üyelerinin dahi beklemediği bu başarı İspanya'da sağ ve sol merkez partileri ciddi bir krize soktu. Merkez sol PSOE 2,6 milyon oy kaybederek yüzde 16, merkez sağ PP ise 2,6 milyon oy kaybederek yine yüzde 16 civarında oy aldı. İspanya'nın demokrasiye geçtiği 1978 yılından beri ilk kez

bu iki partinin aldığı toplam oy yüzde 50'nin altına düştü. PSOE lideri seçim hezimetinin ardından istifa etti.

İşsizler, evsizler ve işgal hareketleri

Podemos'un ortaya çıkışı ani olsa da, İspanya'da yaşanan durum sürpriz değil. Ülkede

2004-2011 arasında iktidarda olan merkez sol PSOE, 2008 krizinde ağır darbe alan ülke ekonomisini düzeltmek iddiasıyla kemer sıkma politikaları uygulamış ve sonunda milyonların sokağa çıkıp meydanları işgal ettiği Indignados hareketi ile devrilmişti.

Seçimleri kazanan merkez sağ PP ise PSOE'nin başlattığı politikaları uygulamaya devam etti. İspanya'da siyasîlere ve partilere yönelik ciddi bir öfke birikti. Bütün kemer sıkma politikaları sermayenin kârlarını arttırmaya yönelikti. Sonucunda bugün İspanya'da işsizlik oranı yüzde 26'ya ulaştı, 25 yaşın altındakiler için ise oran yüzde 53,3. Gençlerin büyük çoğunluğu kira ödeyemedikleri için ailelerin yanına döndü. Sokaklar seyyar satıcı ve işportacı doldu. Yaşanan konut krizi, kredilerini ve kiralarnı ödeyemeyen yüz binlerce aileyi evsiz bıraktı. Indignados hareketinden önceki en büyük toplumsal mücadeleler işsizler, evsizler ve işgal hareketleriydi. Bu hareketler Indignados'un çağrıcısı olmuştu. Hatta Madrid'te meydan işgal edilirken aktivistler kullanılmayan Madrid Otel'i de işgal etmiş, yüzlerce odasını

evsizlerin kullanıma açmışlardı.

Podemos'un lideri Pablo Iglesias, 'La Tuerka' isimli bir tartışma programında yaptığı konuşmalarla popüler olan 35 yaşında bir akademisyen. AB Parlamentosu'na seçilen beş milletvekilinden biri. Iglesias, siyaseti politikacıların değil Indignados hareketine katılan sıradan insanların yapması gerektiğini anlatıyor ve parti örgütlenmeleri de bu şekilde işliyor.

"Gerçek demokrasi"

Indignados siyasallaşmaya karşıyken ve siyasî partileri arasına dahi almazken kendisi partileşmek zorunda kaldı. Her yıl 100 bin kişinin evinden atıldığı, işsizliğin ve yoksulluğun artmaya devam ettiği İspanya'da kitleler artık siyasî partilerden uzak durmanın yeterli olmadığını fark etti. Milyonların sokağa çıktığı 15 Mayıs 2011'de Indignados hareketinin ana sloganı "gerçek demokrasi" idi. Üç yıldır park ve mahalle forumlarında toplanmaya devam eden aktivistler gerçek demokrasiyi aşağıdan yeni bir sol parti ile inşa etmeye karar verdi. Ülke geneline yayılan 500 kadar forum birimleri

üzerinden Podemos'u şekillendiriyorlar.

Partinin ilan ettiği 36 sayfalık programda radikal sosyal talepler yer alıyor: Çalışma saatlerinin düşürülmesi, işsizliği azaltacak önlemler, kemer sıkma politikalarının terk edilmesi, evsizlere yönelik sosyal konut politikaları, işten çıkarmanın yasaklanması, serbest ticaret anlaşmalarının kaldırılması, yeni bir anayasa için referandum, büyük şirketlere karşı küçük işletmelerin desteklenmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının teşvik edilmesi...

Hareketin esas gücü üzerinde yükseldiği Indignados hareketi ve forumlardan geliyor. Pablo Iglesias her konuşmasında Yunanistan'daki Syriza'yı örnek aldıklarını söylüyor. Syriza net bir antikapitalist parti olmadığı gibi, giderek daha da merkeze kayan radikal reformist bir sol parti. Iglesias'ın siyaseti sürekli olarak "la cast" dediği siyasîlerle halk arasındaki bir mücadele olarak kurması Podemos içerisindeki antikapitalistler için bir tartışma konusu. Çünkü bu kanat siyasetin sınıflar arasındaki bir mücadele

olarak kurulması gerektiğini ve daha net bir antikapitalist hatıta durmak gerektiğini tartışıyor toplantılarda.

Antikapitalist mücadele

Bağımsızlık isteyen Katalan bölgesi konusunda net bir tavır takınmaması, AB'den çıkmak yerine onu reformlarla değiştirmek gerektiğini anlatması, devlet ve sistem yerine politikacıları hedef alması gibi konular Podemos içerisindeki devrimcilerle daha merkez sola yakın olan gruplar arasındaki başlıca tartışma konuları. Bu tartışmaların yüzlerce şehir, mahalle ve köy forumlarında tartışılıyor olması ise çok önemli.

Podemos, forum deneyimi, kitlelerin ihtiyaçlarına cevap veren radikal ama somut programı ve yeni bir siyasal örgütlenme biçimi yaratmasıyla çok önemli dersler barındırıyor. Seçimin hemen ardından ülkenin dört bir yanında yapılan Podemos toplantıları parklarda forum şeklinde yapıldı. Binlerce kişi bu forumlara katılarak bundan sonra ne yapmak gerektiğini tartıştı. İspanya'da 2015'te yapılacak genel seçimlere bir yıl kala, radikal bir sol kitlelere umut vermeye başladı. Bir yandan Podemos hem oy alarak hem düzenlediği forumlarda binlerce insana politika tartışarak büyürken, bir yandan da kitlesel gösteriler ve grevler İspanya'yı sarsmaya devam ediyor. İspanya'da kitlesel bir antikapitalist mücadelenin önünde büyük fırsatlar duruyor. ▼

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE 'TOP 10'

Sistemin tercihinde belirleyici olan anahtar kelimeler:
Kâr, rekabet, zaman.

Meltem Oral

İklim değişikliğinin orta sınıfların entelektüel hobisi ya da bilim insanlarının geleceğe dair çılgın fantezisi olmadığını tüm dünyada giderek büyüyen 'iklim adaleti' hareketi ortaya koyuyor. Eylül ayında New York sokaklarını dolduran yüz binlerce aktivist iklim adaleti hareketinin, George W. Bush ve küresel şirketlerin iklim değişikliği diye bir şey olmadığını kanıtlaması için para bastığı araştırmaların yayınlandığı günlerden çok uzakta olduğunu gösterdi.

Birleşmiş Milletler İklim Zirvesi'ni protesto etmek amacıyla sokağa çıkanların çeşitliliği, karşı karşıya olduğumuz felaketten en çok etkilenecek olanların da fotoğrafı gibiydi: İşçiler, öğrenciler, büyükanne, inanç grupları, yerli halklar. Kısaca, sıradan insanlar. Bu fotoğraf iklim değişikliğine karşı mücadelenin kritik noktasına dair bir ipucu veriyor bize. Bu mücadele sıradan insanların birbirlerine veya 'tabiat anaya' karşı verdikleri bir kavga değil. Mevcut ekonomik sistemin, yani kapitalizmin temel işleyişine karşı verilen bir mücadele. İklim değişikliğinin başlıca sorumlusunu ana akım bilimsel raporlarda

bile görmek mümkünken, kapitalist sistemin işleyiş mantığı ve ekolojik kriz arasındaki ilişkiyi daha açık konuşmalıyız.

Bu noktada kapitalizmin doğaya ve insan-doğa ilişkisine bakışını incelemek gerek. Bu bakışın nedenini, yani kapitalizme içkin olan özellikleri ve alternatifleri tartışmalıyız.

Kâr amaçlı üretim

Bugün ekolojik kriz üst başlığıyla tartışabileceğimiz gıda, salgın hastalıklar, yok olan canlı türleri, doğa katliamı, seller, kuraklık gibi birbirine bağlı halkaların oluşturduğu zincir, aynı zamanda 2008'den bu yana yaşanan küresel finansal krizle de el ele gidiyor. Bu hikâye, kapitalizmin tarihsel gelişimi içinde egemen sınıfların kâr amaçlı üretimin sürekliliği adına taraf olduğu tercihlerin hikâyesi.

Geliştiği dönemden itibaren kapitalizm için doğa, yani doğal dünya, insan ihtiyaçlarını karşılamak için 'kullanılabilir' bir meta olmuştur. Kapitalizm, insanın doğal dünyanın ayrılmaz bir parçası olduğu fikrinin aksine, 'başka bir topluluğa egemen olan bir fatih' gibi doğaya hükmedebileceğini varsayar. İnsanı tıpkı emeğine olduğu gibi doğaya da yabancılaştırır. Toprak,

tarım yapılabilecek boş araziden ibarettir. Kapitalizm için daha kârlı olan tarım yöntemlerinin toprağı verimsizleştirmesi önemli değildir. Ormanlar bir taşla iki kuş vurulabilecek yerlerdir. Yok edilen ormanlarla kentleşmeye açılacak yeni alanlar elde edilirken, hiçbir yatırım yapmadan üretim için gereken hammaddeyi temin ederler. Kısaca kapitalizm için doğa, 19. yüzyıldan bu yana hem bir tüketim nesnesi hem de üretim aracı olmaktan ibaret.

Kapitalizmin gelişimine tanık olan Marx ve Engels, yeni üretim ilişkilerini analiz ederken kapitalist üretim tarzının gezegeni yok oluşturma sürükleyeceğini kolaylıkla kavramışlardı. Üstelik 19. yüzyılda güneşle çalışan makineleri icat eden mucitler için de, kömür ve petrol rezervlerinin tükeneneği açıktı. İki yüz yıl önce güneşten enerji elde edilebilecek teknoloji icat edilmiş olmasına rağmen bugün hâlâ üretimin gezgeni yok oluşturma sürükleyen fosil yakıt kaynaklarıyla gerçekleşiyor olması, tarihin doğal akışının sonucu değil, bir tercih. Yani sorun teknolojik değil, politik.

Kâr, rekabet, zaman

Bu tercihi sadece 'piyasa' olarak

açıklamak yeterli değil. Kapitalist üretim ilişkilerinin temel mantığı doğayı talan eden politikaları gerekli kılıyor. Dolayısıyla, sistemin temel dinamiği işlemeye devam ettiği sürece, piyasa koşullarında yapılacak düzenlemeler ve çıkarılacak çevre yasaları kalıcı bir çözüm sunamaz. Sistemin tercihinde belirleyici olan anahtar kelimeler: Kâr, rekabet, zaman.

Otomobil üreten bir fabrika sahibiyseniz büyük bir baskı altındasınız demektir. Öncelikle şirketinizi ayakta tutmak için kâr elde etmelisiniz. Bunun yolu, en ucuz maliyetle en fazla verimi elde etmektir. Üstelik maliyetleri düşük tutacak ve kârı sürekli kılacak yöntemlere düzenli olarak ayak uydurmak zorundasınız, çünkü sizin gibi otomobil üreten diğer firmalarla rekabet etmeniz gerekmektedir. 'Ben kendi kurallarımla oynayacağım' demek, 'bu oyunda yokum' demekle eşdeğerdir. Tek bir fabrika sahibi olarak doğadan yana 'etik' bir tercihte bulunup ekolojik kaygıları gözeterek üretim yapmanız piyasada gerilemeniz ve rakiplerinizin üzerinize basarak ilerlemesi demektir. Siz iflasa sürüklenirken başkaları kâr elde etmeye devam eder.

Sistemin temel dinamiği ise en

ucuz maliyetle en fazla gelir elde etmeye odaklı rekabette kısa vadeli çözümler üretmektir. Azılı bir rekabetin olduğu koşullarda her şey çok hızlı ilerliyor. Bu yüzden kapitalizm için fosil yakıtlar vazgeçilmez görülüyor. Fosil yakıt kaynaklı üretim uzun vadede gezegeni tehlikeye atıyor olsa da, kısa vadede şirketlerin az maliyetle çok gelir elde etmesini sağladı. İnsan ve doğa odaklı bir üretim biçimi ancak uzun vadeli planlanan bir ekonomik sistemle mümkün. Oysa, iki yüzyıldır temel dinamiğini rekabetin oluşturduğu bir ekonomik sistemde üretim kısa vadeli ve irrasyonel bir şekilde ilerliyor. Üstelik rekabet tek bir ülkenin sınırları içinde gerçekleşmiyor. Ulusal sınırlar içinde şirketlerin birbiriyle rekabeti kadar birlik-telikleri de önemli. Otomobil fabrikaları aynı zamanda başka ülkelerdeki şirketlerle de rekabet etmek zorunda. Küresel şirketlerin rekabeti, farklı ülkeler arasındaki politik rekabetin de temelini oluşturuyor.

'Top 10'

Bu yıl açıklanan dünyanın en büyük 500 şirketi listesindeki (Fortune Global 500) ilk on şirket, iklim değişikliğinin çözümü konusunda karşımızdaki direnç mekanizmasının 'tercihinin' ne olduğunu gösteriyor. Walmart, Shell, Sinopec, China National Petroleum Corporation, Exxon Mobil, BP, State Grid Corporation of China, Volkswagen, Toyota, Glencore en fazla kâr eden şirketler. Yani beş petrol şirketi, bir enerji şirketi, otomotiv sektöründen iki şirket ve bir maden şirketi. Dünyanın en büyük on şirketinin yarısı petrol sektöründe, diğer yarısı da petrolle, fosil yakıtlarla doğrudan bağlantılı sektörlerde faaliyet gösteriyor. Küresel çapta en yüksek kâr elde etmek demek, çok ciddi miktarda para demektir. Sadece Shell'in 2014 yılı geliri 459,6 trilyon dolar.

Bu manzara fosil yakıtların kullanımının sonlandırılmasından en fazla zarara uğrayacak şirketlerin aynı zamanda dünyanın 'top 10' listesi olduğunu

gösteriyor. Söz konusu şirketlerin gelirleri ve rekabetteki pozisyonları, en büyük ekonomilere sahip ülkelerin diğer ülkeler karşısındaki politik hegemonyası açısından da önemli. Kısacası, sera gazı salınımlarının azaltılması, fosil yakıtların kullanımının önlenmesi mücadelesi aynı zamanda sermaye ve devletler arasındaki karşılıklı çıkar ilişkisiyle doğrudan bağlantılı.

Özel otomobillerin yerine toplu taşımının teşvik edilmesi gibi basit bir mesele, aslında küresel şirketlerin patronlarıyla biz sıradan insanlar arasındaki bir ölüm-kalım savaşı. Bu noktada, iklim hareketinin içinde de zaman zaman baskın olan, ama esasen küresel şirketlerin ve onların çıkarlarını kollayan hükümetlerin işini kolaylaştıran fedakârlık korosundan bahsetmek gerekiyor.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin İSKİ'yle birlikte İstanbul'un su krizine yanıt olarak başlattığı kampanya, fedakârlık korosundan ne kastettiğimizi çok iyi özetliyor. Su kesintilerinin yaşandığı günlerde büyük caddelere asılan afişler, 'Her yıl 140 ton su kurtarmak sizin elinizde' diyor. Hükümetlerin ve şirketlerin sorumluluğunu sıradan insanların omuzlarına yükleyen ve bireysel hayatlarında fedakârlık yapmaları gerektiğini anlatan bu yaklaşım epey yaygın. Dünyanın ahvaline dair düzenlenen bir açık oturumda birinin çıkıp 'tüketim çılgını

bir toplumdayız, tüketmeyelim' demesi olmazsa olmaz haline geldi. Kuşkusuz bu uyarıda haklılık payı var. Yani bireysel hayatlarımızı doğanın bir parçası olduğumuzu unutmadan yaşamak önemli. Ancak bu yaklaşımı gezegenin kaderi meselesinin merkezine koyanların gözden kaçırdığı iki temel nokta var. Birincisi, dünya nüfusunun ezici çoğunluğu düşük gelirli. Dünyanın en büyük ekonomisi ABD'de bile toplumun çoğunluğu ortalama ücretin altında bir gelire sahip. Çin, küresel rekabette giderek güçlenen bir ülke olsa da, nüfusunun önemli bir kısmını geçimini çiftçilikten sağlayan yoksullar oluşturuyor. Yani gezegenin geleceğine dair ekolojik kaygılara sahip olmaya gerek kalmadan da milyarlarca insan tasarruflu yaşıyor, yaşamak zorunda. Temel ihtiyaçlarınızı zar zor karşılayabiliyorsanız ve en büyük lüksünüz taksitle aldığınız LCD ekran televizyonunuzsa, 'tasarruf' propagandası iklim adaleti için harekete geçmenizi sağlamaz.

İkinci önemli nokta, gezegenin geleceğinin ve küresel ısınmanın biz kıt kanaat geçinen insanların yaşam biçimi tercihiyle bırakılamayacak kadar ciddi bir mesele olması. Tasarruf yapmayı veya ekolojik ürünler tüketmeyi salık verenler küresel şirketlerin sorumluluğunu silikleştiriyor. Fedakârlık oklarının yönelmesi gereken yer yoksullar değil, yıllık cirosu trilyon

dolarlara ulaşan şirketler ve son 30 yıldır kamu kaynaklarının kontrolsüzce talan edilmesi için şirketlerin önünü açan politikaları uygulayan hükümetler.

Küresel ısınmanın sorumluluğunun kapitalizmde olduğunu söyleyen iklim adaleti savunucularını 'ütöpik dırdırcılar' olarak karikatürleştirenler var. Enerji şirketlerinin lobileri sürekli olarak bilimsel bilgiden uzakta olduğumuz, hayaller peşinde koştuğumuz ve bir alternatifimizin olmadığı fikrini yayıyor. Bu doğru değil.

Sera gazı salınımlarının düşürülmesi konusunda bugünden itibaren neler yapılabileceğine ve tüm canlılar için yaşanabilir bir dünyanın nasıl inşa edilebileceğine dair rasyonel alternatifimiz var. Güneş, rüzgâr gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması, toplu ulaşım araçlarının teşvik edilmesi, binaların yalıtılması gibi çözümler hemen uygulanabilir. Küresel ısınma durdurulamayacak bir noktada, ancak bu rasyonel çözümler milyarlarca yoksul insanın karşılaşacağı felaketlerin etkisini en aza indirebilir. Bu adımları hemen atmak için dünya yeterli maddî zenginliğe sahip. Sorun politik kararlılığı göstermekte. Hükümetleri iklim değişikliği konusunda kârdan değil doğadan yana kararlı olmaya zorlayacak tek güç dünyanın yoksulları. ▼

“GÂVUR” İZMİR’DE 1908 SEÇİMLERİ

Karaburun ve Foça’da gayrimüslim oyları çok yüksektir, sırasıyla yüzde 63,63 ve yüzde 66,66.

Baha Coşkun

İntihab-ı Mebusan (Milletvekili Seçimi) Kanunu 1908 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun uygulanmasına dair Talimat uyarınca, 1908 seçimlerinde kural olarak her 500 müntehib-i asli (birinci seçmen) oyu ile bir müntehib-i sani (ikinci seçmen) seçilmiş, bu ikinci seçmenler de milletvekillerini seçmiştir.

Milletvekillerinin aldıkları oylar ikinci seçmen oyları olduğundan, gerçekte kaç kişinin oyu ile

seçildiklerini anlayabilmek için aldıkları oyları 500 ile çarpmak gerekmektedir.

1908 öncesinde çeşitli sebeplerle yerel meclisler için seçilen temsilciler müntehib-i sani adedilerek, ikinci bir müntehib-i sani seçimi yapılmaması gibi uygulamalarla karşılaştığımızdan, İzmir’de 1908 müntehib-i sani seçimlerine dair kaynaklara ulaşınca kadar müntehib-i sanilerin İntihab-ı Mebusan Kanunu’na göre seçildiğine dair yorumumuza ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

Mizan-ül Hukuk gazetesinin 5 Teşrin-i Sani 1324 (18 Kasım 1908) tarihli sayısında yer alan “Meclis-i mebusan intihabatı” başlıklı haber şöyledir:

“İzmir livası mebusan intihabatı muamelesi geçen pencşembe günü şehrimiz daire-i belediyesinde icra edilmiştir. Ale-l derecat-ı rey kazananların esamisi ber-vech-i zir derc olunur.

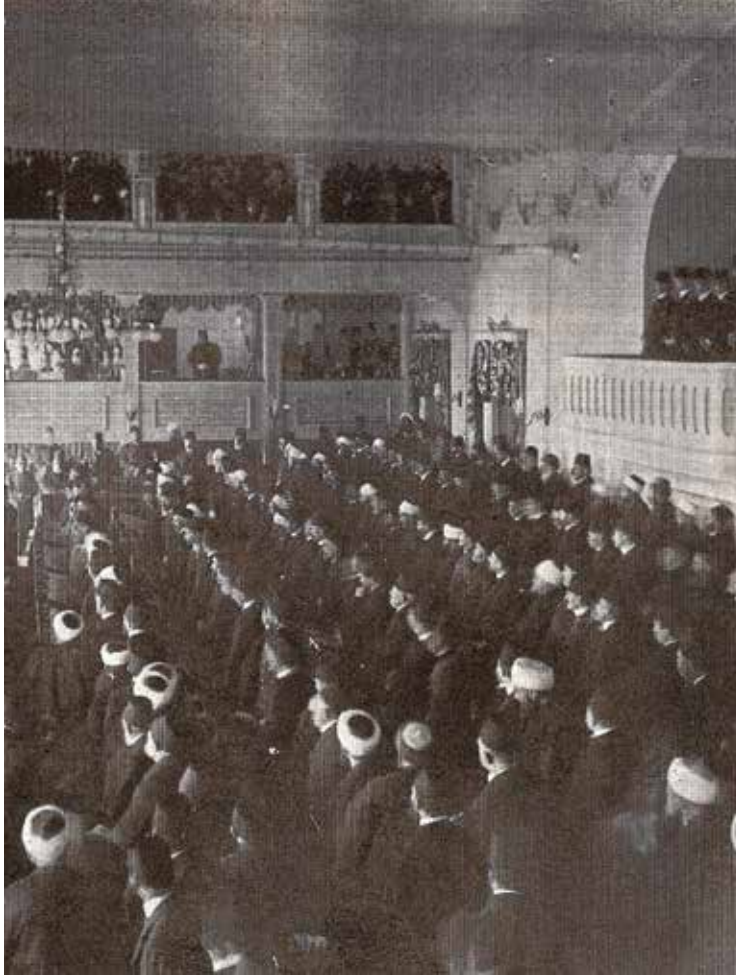
Mülhakat-ı vilayet

Karaburun: Müftü Efendi, Seyyid, doktor Ethem, doktor Rûfet Beyler, ve İstefan, Nesim

Mazliyah, Karolidi, Vasil Aristovolu, Mina Hamadopulo, Kryako Vayanus, Corci Oğlu Demustin Efendiler mütesaviyen dörder rey;

Nif’de: Müftü Efendi, Seyit bey, Ethem Bey, ve Nesim Mazliyah ve İstefan Efendiler on birer, Aristidi Paşa sekiz, Karuludi Efendi üç rey,

Bayındır: Müftü Efendi ile Seyyid Bey on dörder, doktor Ethem Bey on üç, Aristidi Paşa on iki, Nesim Masliyah Efendi on bir, İstefan Efendi, Karulidi Efendi sekizer, Vasilaki Efendi üç, Mina

Hamadoplul Efendi bir rey.

Seferihisar'da: Müftü efendi ile Seyyid ve doktor Ethem bey ve Aristidi paşa, İstapan efendi, Nesim Masliyah efendi, Müsavien dörder rey,

Foça'da: Müftü Efendi, Seyit Bey, Palukarulidi Efendi, Aristidi Paşa, Vasil Aristovulu Efendi dokuz, İstapan Efendi beş, Mina Hamadopulo Efendi dört rey almışlardır.

Ödemiş kazasında: Müftü Mehmed Sait Efendi Hazretleri otüz üç, Vükelayı Devayiden Seyit Bey otuz iki, doktor Taşlızade Ethem Bey yirmi yedi, Abidah bey ile Nesim Masliyah efendi yirmi üçer, Ispartalı İstapan efendi on altı, Aristidi Paşa on dört, Birgili İstvari Fikri efendi yedi, Pavlu Karulidi Efendi beş, Vasiliki Aristovulu Efendi, Mina Hamudopulu, Davidyan Serupa Efendiler dörder, Ekmekçizade Mustafa Efendi üç, Kıryako Vayanos, Alber Tarika Efendilerle doktor Lütfü Bey ikişer, dava vekili İsmail Sıtkı, Nazillili Hacı Süleyman, David Ruso Efendilerle

Milash Halil, Feraşarlı Gani Beyler birer rey kazanmışlardır.

Bergama'da: Müftü Efendi 32, Çelebizade Seyit ve Karolidi Efendiler 31, Nesim Mazliyah Efendi 23, doktor Ethem bey 22, Bergamalı Cevdet Efendi 12, Ispartalı İstapan Efendi 11, Ziver Bey, Vasiliki Aristovolu ve Yorgancıoğlu Aristidi Paşa on birer rey kazanmışlardır.

Netice:

Merkez-i vilayete mülhak kazaların kemal edilen intihabatına nazaran atideki netice hasıl olmuştur.

1- Müftü Mehmet Said Efendi - 295

Esami	Rey
Sivas Vali Muavini Aristidi Paşa	109
Müftü Mehmet Said Efendi Hazretleri	102
Vükelayı Deaviden Çelebizade Seyyid Bey	99
Selanik Ticaret Mahkemesi Azasında	
Nesim Mazliyah Efendi	73
Tüccar-ı Muteberandan Ispartalı İstapan Efendi	70
Doktor Taşlızade Ethem Bey	59
Palu Karolidi Efendi	40
Vasil Aristovoli Efendi	37
Dava Vekili İsmail Sıtkı Efendi	19
Doktor Lütfü Ey	14
Mina Hamadopulo Efendi	13
Ziver Bey	12
Refik Nevzad Bey	4
Said Bey	3
İsak Taranto Efendi	3
Bergamalı Cevdet Efendi	2
Kıryako Vayanos Efendi	2
Tire Belediye Başkanı Akif Bey	1
İstavri Fikri Efendi	1
Dökmecizade Mehmet Efendi	1
İstapan İlikciyan Efendi	1

2- Çelebizade Seyit Bey - 289

3- Aristidi Paşa - 251

4- Nesim Mazliyah Efendi - 194

5- Doktor Ethem Bey - 184

6- Karulidi Efendi - 166."

Bu oy dağılımını kabaca değerlendirdiğimizde şu sonuçlara varıyoruz:

Milletvekili seçimlerinden 1359 müntehib-i sani oy kullanmıştır. Bunlardan 690'ı (yüzde 50,77) gayrimüslim mebuslara, 669'u (yüzde 50,33) Müslüman mebuslara oy vermiştir.

Merkez İzmir, Karaburun, Bayındır ve Foça'da gayrimüslim adaylara verilen oylar Müslüman adaylara verilen oylardan

fazladır. Ödemiş ve Bergama'da Müslüman adaylara verilen oylar gayrimüslim adaylara verilen oylardan fazladır. Seferihisar ve Nif'te ise Müslüman ve gayrimüslim adaylar eşit oy almışlardır.

Karaburun ve Foça'da gayrimüslim oyları çok yüksektir. Sırasıyla yüzde 63,63 ve yüzde 66,66. Aynı şekilde, Ödemiş ve Bergama'da da Müslüman oyların yüksekliği dikkat çekmektedir. Sırasıyla yüzde 60,19 ve yüzde 55,39.

Oyların dağılımı ve yüzdesi aşağıda tablo olarak gösterilmiştir. ▼

	Gayrimüslim		Müslüman	
İzmir Merkez	349	%48	317	%47,25
Karaburun	28	%63,63	16	%36,36
Nif	33	%50	33	%50
Bayındır	43	%51,19	41	%48,81
Seferihisar	12	%50	12	%50
Foça	36	%66,66	18	%33,33
Ödemiş	82	%39,81	124	%60,19
Bergama	87	%44,61	108	%55,39

EBEDÎ ÖNDERLER, HEYKELLER VE BÜSTLER

Totemlerin boyutları kızılдерili kültüründe önemli midir, kutsallıkla büyüklük arasında ilişki var mıdır, bilemiyorum, ama bizde vardır.

Baba oğul Kim

Roni Margulies

Kim İl-sung 1912 doğumluymuş. İki yıl önce “Ebedî Önder’imiz 100 yaşında” törenlerinin çok muhteşem olduğunu tahmin ediyorum. Kuzey Kore gazetele-
rinin “Halk Ebedî Önder’imizin doğum gününü coşkuyla kutla-
dı” manşetlerini kendi gözle-
rimle görmedim, ama gözümün
önüne getirmekte hiç zorlan-
madım.

O günlerde Kuzey Kore Anaya-
sasını hiç tartışma konusu olma-
dı Türkiye’de. Yazık. Bizimkine
benzer yanları var çünkü. ‘Yeni

anayasa’ tartışmalarımıza ışık
tutabilir. Örneğin, hakkın rah-
metine 1994 yılında kavuşan
Ulu Önder Kim İl-sung’un, Ku-
zey Kore Anayasası uyarınca
“Ebedî Önder” olarak anılması
gerekliyor.

Merak ettim, acaba bu Anayasa
herkes için hitap şekilleri mi
belirlemiş? Şuna “Cevval Ge-
nelkurmay Başkanı” denecek,
öbürüne “Beceriksiz Musluk-
çu” filan. Olur a, bazı anayasa-
lar çok ayrıntılıdır.

Ama öyle değilmiş. Anayasa
sadece Kim İl-sung’a ne deni-
leceğini belirlemiş. Ve zaten

Genelkurmay Başkanı’na nasıl
hitap edileceğini belirlemeye
gerek yokmuş, çünkü Kim İl-
sung aynı zamanda Genelkur-
may Başkanı’yımış. Ve zaten
Başkan olmaya değer başka her
şeyin de başkanıymış. Böylece
Anayasa’da “Hitap Şekilleri”
maddesinin fazla uzamaması
sağlanmış.

Ebedî Önder’in 24 yıl Başba-
kanlık, 22 yıl Cumhurbaşkan-
lığı yaptıktan sonra ölmesiyle,
sevgili oğlu Kim Jong-il baba-
sının tüm başkanlıklarını dev-
raldı. Zavallı Jong-il, babasının
46 yılına karşı sadece 17 yıl her

şeyin başkanı olabildi ve öldü.
Şimdi yerine oğlu Kim Jong-un
geçti. Jong-il, 17 yılda “ebedî”
sıfatına hak kazanamadı tabii.
Öyle hemen ebedî olunamıyor.
Üzülmeye gerek yok ama. Ölü-
münden iki yıl önce yapılan
bir Anayasa değişikliğiyle, Kim
Jong-il “Yüce Lider” olarak ta-
nımlandı.

Kuzey Kore Anayasası’nın İl-
sung’u “Ebedî Önder”, Jong-il’i
“Yüce Lider” olarak tanımlayan
hükümlerinin değiştirilmesini
teklif etmek mümkün müdür,
bilemiyorum. Bizimkinin “de-
ğiştirilmesi teklif bile edilemez”

maddeleri var, biliyorsunuz. Ama Kuzey Kore’de böyle bir maddeye ihtiyaç duyulmamış olabilir. Olabilir, çünkü Kuzey Kore’de herhangi bir vatandaşın “Yahu, Kim İl-sung’a bundan böyle ‘Ebedî Önder’ demeyelim, ‘Sung Bey’ veya ‘N’aber lan Sung’ diyelim” şeklinde bir teklifte bulunma ihtimali yoktu herhalde. İntihar etmenin çok daha kolay yöntemleri vardır çünkü.

Bu yöntemlerin en kolaylarından biri, ülkenin her yanında bulunan dev Kim büstlerine, boyutları açısından çeşitli dünya rekorlarına aday olan Kim heykellerine saygısızca davranmak olsa gerek.

Türkiye’nin ne kadar demokratik ve muasır medeniyet

seviyesinde bir ülke olduğu buradan anlaşılıyor zaten. Bizde de sağda solda tek tük Atatürk heykel ve büstü vardır. Ve bunların başına gelmedik şey kalmamıştır!

Aklî dengesi bozuk

Şu haberi muhakkak hatırlayanlarınız vardır: “*Malatya Kadiruşağı Köyü’ndeki Gülsüm adlı inek, sahibinden kaçıp ilköğretim okulunun bahçesinde Atatürk büstünü kırınca, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından soruşturma açıldı. Köylüler ‘Suçlu bir hayvan’ deseler de, hepsinin tek tek ifadesi alınca inek’in sahibi Gül Kılınç korkup Gülsüm’ü İnekpınarı Köyü’ndeki akrabasının yanına sürgüne gönderdi.*”

Gülsüm’ü bitişik köydeki Ömer Aktaş isimli yakınına satan Gül hanım, “İnek elimden kaçtı ve beni de yere yıktı. Kolum incindi. Sonra çocuklar inek’in Atatürk büstünü yıktığını söylediler. Bunun üzerine hepimizin ifadesi alındı” demişti. Gülsüm’ün yeni sahibi Ateş Bey, “İnek besleyip satıyorum. Akrabalarımı soruşturma açılması üzerine inekten kurtulmaya karar verdiler. Hayvandan kurtulmaya karar verdikleri için de biraz hesaplı aldım tabii inek’i” demiş, “İnek büste süründü diye büst kırılmış. İnek suçlu ama, büstü dayanıksız yapanların hiç mi suçu yok?” diye sormuştu. Ama Gülsüm’ün “biraz huysuz” olduğunu da itiraf etmişti.

Peki, Atatürk büstlerinin makus talihi hakkında şu haberi hatırlayanlarınız var mı? “*Mersin’de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı bahçesindeki Atatürk büstünü söken bir kişi denize attı. Büst, deniz polisi tarafından sudan çıkarılırken büstü atan kişinin aklî dengesinin*

bozuk olduğu belirlendi.”

Gece vakti Atatürk Parkı yakınında bir kişinin bir cismi denize attığı görülmüş. Kim görmüş, gören kişi gece parkta ne yapıyormuş, belli değil. Atan kişi kaçarken cismin Atatürk büstü olduğu anlaşılmış. İhbarı alan Emniyet Müdürlüğü hemen olay yerine deniz polisi sevk etmiş. Dalgıç polisler, önce sualtı fotoğraf makinesi ile denizin dibindeki büstün fotoğrafını çekmiş. Sonra fiberglastan yapıldığı belirlenen büst çıkartılarak polis merkezine götürülmüş.

Polis, büstten ve çalındığı yerden parmak izi almış, eşkali belirlenen şahsı yakalamak için çalışma başlatmış. Ve B.B. yakalanmış. Aklî dengesinin yerinde olmadığı öğrenilmiş. Nasıl öğrenilmiş, belli değil. Kafasında huni mi varmış, Emniyet Müdürü “Ulan bu herif olsa olsa deli olabilir” diye mi düşünmüş, öğrenemedim.

Bir de kömürlükte kırık bulunan Atatürk büstü var. Olayı

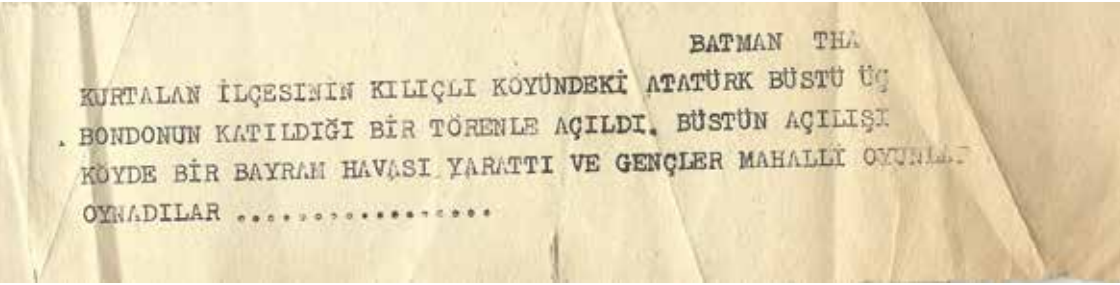
Fötür şapka heykeli,
Bozcaada

Adıyaman, Tut, 2012.

Okul bahçesi.

Büstün kaidesi “de”, “da” ekleri anlatılırken sınıfta bulunamayan biri tarafından yapılmış.

ben tam anlayamadım; aktarayım, belki siz anlarsınız: “Söğütlü İlçesi Maksudiye köyünde meydana gelen olayda, kapatılan eski ilkokula ait Atatürk büstünün yerinde olmadığını gören vatandaşlar jandarmaya haber verdi. Olay yerine gelen jandarma okulun kömürlüğünde inceleme yaptı. Jandarma kriminal ekipleri yaptıkları incelemede kırılan büstün okula ait olmadığını belirledi. Jandarma kömürlükte parçalanmış bir adet Atatürk büstü buldu. Kırılmış halde bulunan büst ile boş kaide karşılaştırıldı. Yapılan karşılaştırmada kırılan büstün okula ait olmadığı ortaya çıktı. Jandarmanın çağırması üzerine okula gelen Muhtar Himmet Özdemir, okula ait büstün kırıldığını, saldırı ihtimaline karşı Köy Heyeti Kararıyla Muhtarlık binasına götürdüğünü söyledi.”

Himmet Bey “Bu yapılane bir anlam veremiyorum” demiş. Doğru, ben de veremedim.

Bütün büstler bir yana,

Bergama ilçesi, Göçbeyli belde-si, Alibeyli köyünün büstü bir yana. “Düğün Salonu’ndaki evlenme töreni sırasında, salonun yanındaki okulun bahçesinde bulunan Atatürk büstü, düğün için Yayakent köyünden davetli olarak gelen iki çocuk tarafından bilinmeyen bir şekilde kaideden yere düşürüldü.

Büstün yere düşürüldüğünü farkedip öfkelenen köylüler, Muhtar Hüseyin Ali Yaşın ile jandarma ekiplerinin araya girmesiyle sakinleştirildi. Yaşanan olay üzerine davetlilerin köyden ayrılmasıyla düğün yarıda kaldı.

Yaşın, ‘Olayla ilgili soruşturma devam ediyor. Yere düşürülen Atatürk büstü zarar görmediği için yerden kaldırılıp tekrar yerine monte edildi’ dedi.”

İlanen duyurulur

Bu zavallı büst ve heykellerin hâl-i pür melali, ne mutlu bize ki, her zaman yaşanan şeyler değil. Geçen yaz tatil için gittiğim Bozcaada’da Atatürk

heykellerine genellikle gösterilen saygıya bizzat tanık oldum.

Sabah Belediye’nin hoparlörlerinden “ilanen” duyuruldu: “Yurdun her yerinde olduğu gibi, Bozcaada’da da yarın sabah saat 10’da 30 Ağustos Zafer Bayramı coşkuyla kutlanacaktır. İlanen duyurulur.”

Düşünmeden edemedim: Ne biliyorsunuz yahu? Belki hava çok sıcak, nem oranı çok yüksek olur, millet coşmakta zorlanır. Belki coşku olmaz da, sevinçli ama biraz durgun bir heyecanla geçer kutlamalar. “Yarın sabah 30 Ağustos Zafer Bayramı tahminimizce coşkuyla kutlanacaktır” diye ilanen duyurulsa hiç itirazım olmayacak.

Öte yandan, haksızlık ediyor da olabilirim. Belediye yanılmıyor olabilir. “Lapseki’de bu yıl Bayram kutlamaları biraz coşkusuz geçti” diye bir haber okudunuz mu hiç? Okumadınız. Olmaz çünkü öyle şey.

Peki bu coşku nasıl ifade eder kendisini? Halk işine

bakar, devlet sokaklara dökülür! Bozcaada’da bunun nasıl yapıldığını anlatayım.

Bir gün öncesinden, İstiklal İlköğretim Okulu’yla çay bahçesinin arasındaki meydana, elinde dev fötür şapkasıyla geleni geçeni selamlayan dev Mustafa Kemal heykelinin yan tarafına tribünler kurulur. Heykelin dibine siyasî partilerin, Garnizon’un, Adliye’nin ve Kaymakamlığın tek bir gerçek çiçek bile içermeyen (depoya kaldırılıp seneye tekrar kullanılacak olan) metal çelenkleri yerleştirilir. Tribünlerin karşısına orta boy bir savaş meydanını kaplayabilecek boyutlarda bir Türk bayrağı ve sayısız küçük bayrak asılır.

Bayram sabahı, turistler bir yana dursun, kargaların bile henüz uyanmadığı bir saatte hoparlörler açılır. Artık sağır-larla vatan hainleri dışında kimse uyuyamayacaktır.

Vatan millet Sakarya şarkı, türkü ve marşları besteleyenler niye müzikten bu kadar nefret eder, anlamak mümkün değil! “Yaşa Mustafa Kemal Paşa yaşı”, arkasından mehter marşı, “Güneş bizimle açar, yağmur bizimle yağar”, “Türk askeri yenilmez”...

Derken devletin üniformalı ve üniformasız yerel temsilcileri tribünlerde yerlerini alır, içerikten ve anlamdan tümüyle mahrum birer konuşma yapar hepsi. Meydanda devlet coştukça coşar. Ezbere, mecburî, mevzuata uygun bir coşku.

Bunlar olurken, çay bahçesinde ilgisizlik ve sıkıntı hüküm sürer. Halk bu devletin coşmasına alışmıştır, yüzyılların deneyimiyle ne yapması gerektiğini bilir, “Bulaşmayalım, sinirlenince ne yapacağı belli olmaz bunların, birazdan biter nasılsa” der, işine bakar.

Birgün bir kaymakam “Yahu,” dese, “böyle anlamsız işler yapmayalım, boş yere milletin kulak zarlarını patlatmayalım, 30 Ağustos’ta halka açık bir konser veya konser veya basketbol maçı düzenleyelim, isteyen

Bizimköy Atatürk büstünün açılış töreni, 30 Ağustos 1981
Açılıştan önce (solda) ve açıldıktan sonra (sağda)

gelsin, isteyen coşsun. Hakikî bir şey olsun.” Ne olur? Olmaz. Diyemez.

Bir okul müdürü “Şu ‘Atatürk Köşesi’ ne kadar gereksiz. Çocuklara Atatürk’ü öğretmenin yolu bu kötü heykel ve fotoğraflar olamaz. Kaldırılın şu Köşe’yi” dese, ne olur? Olmaz. Diyemez.

Maarif mevzuatında “Atatürk Köşesi olmayan okullar yıkılacak ve müdür işten alınacaktır” dediğini sanmıyorum. Ama müdür de, kaymakam da böyle bir şey yapamaz. Ne biçim bir velvele kopacağını, başına ne tür belalar açılacağını bilir, “Ama mevzuatta böyle bir şey yok!”

demenin fayda etmeyeceğini de bilir, kutlamaları yapar, köşeleri açar. Devletin coşkusunu yaşatır. Garip totemlerinin etrafında dans eden kızilderili kabileleri gibi, devlet erkânı Atatürk büst ve heykellerinin etrafında garip törenler gerçekleştirir. Biz de seyrederek.

Ve gazeteler “Yurdun her yanında 30 Ağustos (veya 23 Nisan veya 19 Mayıs veya 29 Ekim) coşkuyla kutlandı” manşetini atar.

Dünyanın en büyük Atatürk heykeli

Totemlerin boyutları kızilderili kültüründe önemli midir, kutsallıkla büyüklük arasında

ilişki var mıdır, bilemiyorum, ama bizde vardır. Olduğunu tahmin edebiliyordum elbet, ama bir zaman önce Kadıköy Meydanı’na yolum düştüğünde emin oldum. Koca bir apartmanın bir yüzünü tümüyle kaplayan dev bir afiş karşıladı beni meydanda: “Dünyanın en büyük Atatürk heykeli Artvin’de”. Açılış için hepimiz Artvin’e davetliymişiz.

Önce düşündüm: *Dünyadaki en büyük Atatürk heykeli!* Yani Ulan Bator, Pyongyang, New York, Londra ve Brazzaville’dekilerden bile daha büyük! Helal olsun!

Sonra merak edip araştırdım. Heykeli yapan demir doğrama atölyesinin ustası “*Bu dev eserin Artvin için çok önemli olduğunu söylemek istiyorum. Halkımız her gün Atatürk heykelini görmek için inşaat sahasına gelmektedir*” demiş. “*Hayırsever Sıtkı Kahvecioğlu’nun Artvin’e ne kadar sanatsal kalıcı heykel yaptırdığını Artvin halkı zamanla anlayacaktır. İnşaat bitmeden bu kadar ziyaretçi alıyorsa tesisin tamamlanarak Artvin’in hizmetine girince önemli turizm hareketi başlayacaktır. Buraya gelen herkes Artvin ve Atatürk manzaralı resim çektiler*”

anılarına güzel resimler eklemektedir.”

Heykelin tamamlanmış olduğunu, herkesin resim çekebileceğini buradan duyurmak isterim.

Heykel nasıl açılır

Heykelleri konu alan bir yazı, “açılış” sorununa değinmeden tamamlanmış sayılamaz.

Mustafa Kemal heykel ve büstleri imal edilip yerlerine konduktan sonra, bir “açılış töreni” yapmak gereklidir. Bu yasal bir gereklilik midir, bir yerlerde bunun yönetmeliği, kanun hükmünde kararname-si, yönergesi filan var mıdır, bilemiyorum, ama heykel veya büstü kaidesine oturtup “Haydi hayırlı olsun” dedikten sonra çekip gitmek de olmaz elbet.

Olmaz da, “açılış” nasıl yapılacak? Heykel nasıl “açılır”?

Çözüm bulunmuştur, düşünüp bulan kişiyi yaratıcılığı için tebrik etmek gerekir.

Çok basit. Heykel önce bir Türk bayrağına sarılarak “kapatılır”, sonra önemli söylevlerin ardından bando mızık (veya halay ya da mahallî oyunlar) eşliğinde “açılış” yapılır! ▼

Dev Atatürk ayağı, Artvin

KÖTÜLÜK KOL GEZERKEN

Sosyalizm bir seçenek değilse, kapitalizm son seçenek mi?
Seçenek kapitalizmse, o da bu mu?

Semih Gümüş

Yaşadığımız hayatın aslında kabul edilmesi olanaksız yanlarının sanki bizimle birlikte doğmuş ya da dünyanın kaçınılmaz haliymiş gibi algılanması tuhaftır. Düşünmeyiz. İnsanlar arasındaki eşitsizliğe karşı çıkıyoruz, dünyanın her yerinde; oysa bir ailenin servetinin ülkede yaşayan milyonlarca kişinin toplam servetinden daha büyük oluşundan pekâlâ olağan bir durummuş gibi söz ederiz. “Wal-Mart’ı kuran ailenin serveti, Birleşik Devletler nüfusunun en alt gelir grubunu oluşturan yüzde 40’lık bölümün (yani 120 milyon insanın) kazancıyla aynıdır (90 milyar dolar),” diyor Tony Judt. Türkiye’de de en tepedeki ailenin serveti, nüfusun en alt gelir grubunun herhalde yüzde 30’unun kazancıyla aynıdır.

Demek ki öteden beri içinde yaşadığımız kapitalizmin seçeneksiz olduğu içselleştirilmiştir. Yeni zamanların düşüncesi bu. Sıkı bir yabancılaşma. Daha otuz yıl önce böyle değildi. Ama sosyalizm deneyiminin olumsuz sonuçları, kapitalizmin, son küresel krizin içinde çaresizlikten bir duvardan ötekine savrulurken bile bir başka seçeneği olup olmadığı tartışmasına yol açmadı.

Oysa tek bir insanın ömrünün yarısı bile etmeyecek kadar kısa bir zaman önce, herkesin önünde, ideallerle, derin düşüncelerle beslenen parlak bir seçenek vardı. Gerçekliği olsa da olmasa da. Neden sonra gelen genç kuşaklar, bazen o düşüncelere uzak düştükleri için eleştirilirken, bazen de o tanımadıkları geçmişten gıptayla söz ettiler. (“Kayıp kuşak” sendromu.)

Tony Judt, “Öğrencilerim pek çok açıdan haklı,” diyor. “En azından bu anlamda bizden öncekiler için olduğu gibi, bizim için işler daha kolaydı.” Gerçeklikle idealleştirilmiş düşünceler arasındaki bağlar zayıflayınca, işler hep kolaylaşır. Sosyalizm ideali böyle miydi peki? “1960’lı yılların karakteristik özelliği mağrur bir kendine güven hissiydi: Dünyanın nasıl düzeltileceğini biz biliyorduk,” diyor Tony Judt. Bu vardı elbette. Gelgelelim, bunu edilgin biçimde yaşamının kolaylığını hiçbir zaman görmedi o kuşaklar. Tersine, bir yandan gerçekliğin idealleştirilmiş sosyalizm düşünceleriyle aşılabileceği düşünülürken, öbür yandan onu kazanmak için sert ve acı sonuçlar veren bir mücadele de göze alınmıştı.

Dünyanın acıklı hali?

Zaman bugün kötü mü? Her zamanki kadar kötü. İnsanın toplumsallaştıktan sonraki ilk tutkusu yönetme ve iktidar oldu. Hasımları iktidarı nasıl gördüyse, sosyalist sol da öyle gördü. Üstelik iktidarı bu kez olumlu idealler uğruna korumaya kalkışınca, sonuçları trajik oldu. Bu fırsatla sosyalizmin reel biçimini bir daha denemenmek üzere tarihe gömeceğini düşünen kapitalizm, gerekçelerini ideolojik soslarıyla insanların önüne sürdü, kendini mutlu etti. Madalyonun bir yüzünü gösterdi, haklıydı, diyelim. Peki madalyonun öbür yüzü? Dünyanın herkesin gözleri önünde duran, ama bir türlü görülemeyen acıklı hali?

Tony Judt’ın deyişiyle, *toplu yoksullaşma*, zamanımızın fotoğrafıdır. Onun sıraladıklarını

çoğaltalım: Bozuk yollar, iflas etmiş şehirler, çöken köprüler, her zaman doğaya yüklenen doğal afet suçunun altından çıkan devlet başıbozukluğu, yıkıcı ekolojik sorunlar, berbat okullar, işsizlik, düşük ücretler, korkunç sağlık hizmeti, parasız olanın ancak ölümünü bekleyebileceği koşullar, rüşvet ve hukukdışılık ve benzeri büyük sorunlar.

Dünyanın halinin herkes için iyi olduğunu ancak siyaset adamları söyler. Bu aptalca sözlerle kanak halk kesimleri de giderler onlara oylarını verir, ama parlamenter düzen de böyle bir büyük aldatmaca işte. Denir ya: Seçimler demokrasi için iyi bir şey olsaydı, yapılmazdı zaten.

Zengin Batı'daki yanılısamanın bir benzeri bu ülkenin son döneminde de aynıyla yaşanıyor: "Toplam servetteki genel artış paylaşımdaki dengesizlikleri örtbas eder." Ekonomik büyüme toplumun bütününe katkıda bulunur elbette, bu arada kişi başına düşen gelir artarken üretim araçlarının sahibi olan küçük bir azınlık bundan orantısız biçimde yararlanır, diyor Tony Judt, aşağı yukarı bu sözlerle. Türkiye'de olduğu gibi. Son krizi, en azından bugüne dek, Avrupa'nın hemen bütün ülkelerinden çok daha iyi koşullarda ve temelli zararlar görmeden atlatmaya çalışan Türkiye'de en az on yıldır ekonomik başarı hikâyeleri dinleyerek yaşıyoruz. Onların da aslında masal olduğu pek yakında açığa çıkabilir.

Aşağıdakilerin de kişisel gelir ve alım gücü arttı belki, rakamların cilası alındıktan sonra da bu sonuca varılabilir ama bu arada büyümenin kanalları çok küçük bir azınlığın hanesine yönlendirildiği için, bu ülkenin tarihinde hiçbir zaman zenginler bu kadar zengin, yoksullar bu kadar yoksul olmadı. Siyasal iktidarlar bu uçuruma doğanın harikası gibi bakar. Dolayısıyla aşağıdakilerin gelirinin ve alım gücünün arttığı savı bir yanılısamadır. Dünden görece daha iyi olurken bugüne göre dünden daha kötü olan aşağıdakiler, siyasetin,

gerçekliği olduğundan başka gösterdiğinin farkında da olamayabilir.

Aşağıdakileri mutlu etme

Adam Smith'in ta 18. yüzyılda yaptığı saptama, bugün bin kere daha geçerli olmalı: "İnsan yığınlarının çoğu hayranlar ile tapınanlardan meydana gelir ve daha da ilginç, bu hayranlarla tapınanlar servet ve mevkiden çoğunlukla hiçbir menfaat elde etmezler." Devleti ve iktidarı seçim yoluyla ya da antidemokratik yollarla ele geçiren yönetenlere ve liderlere hayranlık ve tapınma duyan yığınlar, bugün bu ülkede de olduğu gibi, kendisini hep aynı konumda kalmaya mahkûm ederken yukarıdakileri hep mutlu eder.

Yukarıdakilerin aşağıdakileri mutlu etme (aldatma dememek için) yollarından biri de iâşe dağıtımı. "Sosyal yardım" adı altında yapılan karşılıksız yardımlar, bizde çuval çuval mercimek, nohut, şeker, patates ve çeşitli yiyeceklerden giysi yardımına, çocuklara okul gereçlerine, ceplere üç kuruş sıkıştırmaya, kömür çuvallarına, oradan da artık buzdolabına, çamaşır makinesine kadar genişledi. Kime yapıyor yardım? Binlerce kişiye. Medyanın (iktidarın yedek gücü) vitrininde her zaman yeri vardır bu yardımların.

Peki geriye kalan milyonlarca yoksul? Yardım yapanlar çekildikten sonra eviçlerinde insanların duygularının fotoğrafını çeken oluyor mu? Onların patates şeker yardımı almaktan onurlarının hangi yaraları aldığı? Demek ki aynı ülkede milyonlarca yurttaş şeker patates alamayacak durumda, bunun sözü edilmez de, yardım marifetmiş gibi sunulur. Deniz Feneri ve benzeri kuruluşların her hafta bir aileye yapılan yardımını bir televizyon şamatasıyla ekranlara taşıması ahlakî bakımdan yaygın biçimde sorgulanmıyordu bile. Bir yılda kaç aileye yardım yapabilirsin. Peki Türkiye'de en az on milyon yoksul var mı!

Seçenek kapitalizmse...

Bu yüzden yönetenler *ortak değerlere* çok önem verir: ortak kimlik, ortak tavır, ortak kültür vb. Safsatalar. Devletin doğasında taşıdığı otoriter anlayışın zoru, farklılıkları yok edip ortak olanları öne çıkarmaya koşullanmıştır. Bunu adı da her ülkede millî birlik ve beraberlik. Sokaktaki insanı hiç ilgilendirmeyen millî birlik ve beraberlik, yönetenlerin her yerde en önemli silahı.

Kapitalizmin Batı'daki büyük kaleleri, 1990'lardan sonra sosyalizmin yıkılışını kutlarken, tarihin sonunun da böylece

geldiğini ilan etti. Dünyanın liberal kapitalizme kaldığına, başka seçenek olmadığına inanıldı. Gelgelelim, bu tablonun üstünden yirmi yıl geçti ve kendi küresel krizinden yeniden doğduğu düşünülen kapitalizm, en azından temellerinin sağlamlığından kendisi de kuşku duymaya başladı. Sosyalizm bir seçenek değilse, kapitalizm son seçenek mi? Seçenek kapitalizmse, o da bu mu?

İlginç olan şu ki, 1990'larda reel sosyalizmin uğradığı yıkım, sosyal demokrat partileri de dumura uğrattı. Kendisini bu kez kendi soluna bakarak açıklamaya, öbürleri gibi olmadığını anlatmaya çalışırken, kendi varlığını da eritmeye başlayan sosyal demokrasinin çarpıcı bir örneği de bu ülkede. Ne olduğu belirsiz bir siyasal hareket, ne içinde bulunduğu toplumu anlayabiliyor, ne de anlamlı bir gelecek öngörüsü ortaya koyabiliyor. Yirmi yıldır yok hükmündeki sosyal demokrat hareket için de artık hiç kimse olumlu beklentiler içinde değil. Peki sosyalistler? Elbette tamamı değil ama çoğunluğu? Onlar milliyetçi duygularını, yurtseverlik safsatasını, bayrak sevgilerini sürdürdükçe yanı başlarında verilen kavganın seyircisi bile olamayacaklarını gösteriyor. ▼

O MUAZZAM SAKSI

Sen homo sapiens sapiens'sin (ne bildiğini bilen insansın),
o muazzam saksıyı çalıştır.

Tolga Yıldız

Şimdiki İspanya sınırları içindeki bir mağaranın duvarında 41 bin sene önceki atalarımızın bugüne gönderdiği, el şeklinde bir “buradayız” mesajı var (yukarıdaki fotoğraf). Mesajı verenler, toprağı sulandırarak elde ettikleri bir boyayı ağızlarına doldurup duvara dayadıkları elleri üzerine püskürterek “yazmışlar”.

NASA, 1970’lerde altın bir plağa altı saatlik ses kaydı yaptı. Bu kayıta müzik eserleri ve dünyadaki yaşama dair temel bilgiler yer alıyordu. Plak, Leonardo Da Vinci’nin insan anatomisi resimleri gibi görsellerle birlikte bir uzay aracına yerleştirildi ve araç 1977’de uzaya fırlatıldı. Daha sonra benzer şekilde iki araç daha tasarlayıp uzaya fırlattık. Bu araçları fırlatacağımız

saniyeyi bile hesapladık ki yolu üzerindeki gezegenler hem yakından gözlemlenebilsin hem de o gezegenlerin kütle çekimleri araçlarımıza fazladan ivme kazandırsın, araçlar mümkün olduğunca uzaklara gitsin. Bu kozmik atış yolunun 176 senede bir açıldığını hesaplayarak yaptık bunu.

“Voyager” (yani “seyyah”) adını taşıyan ilk araç 2011’de güneşten 18 milyar km uzaklıktaydı. Şu anda Güneş Sistemi’ni terk etmiş durumda. Yıldızlar arası alan diye tabir edilen bir yere vardığı düşünülüyor. Burası, İspanya’daki mağarada görünen insan elinin değdiği en uzak nokta şimdilik. Bu uzaklık nedeniyle Voyager’la bağlantımız da -aynen tahmin ettiğimiz gibi- gidip geliyor. Saniyede 2 km hızla yoluna devam ettiğini düşünüyoruz (bu hız beyin nöronlarının

iletim hızının yaklaşık 17 katı). Mesajın ulaşacağı birileri vardır belki diye uzaklaşıyor. Tıpkı 41 bin sene evvel yaptığımız gibi. Aracımızın 2020’ye kadar kendini yönlendireceğı bir gücü ve planı var. Sonrası tekrar bir süre karanlık kalacak, belki bir 41 bin sene daha. Kim bilir?

Sözünü ettiğim altın plakta neredeyse tüm dünya dillerinde mesajlar var. Bu dillerden biri de Türkçe: <http://voyager.jpl.nasa.gov/spacecraft/languages/audio/turkish.au>

Dünya’yı ele geçiren Satürnölüler

Üzerine biraz düşününce, bu dünya üzerinde çok eskiden yapıp edilenlerin izlerini yakalamak, gerçek bir uzaylıdan mesaj almak olmuyor mu? Bizleri hiç tahmin edemeyeceğimiz şekillerde biçimlendirmiş olan

uzaylılardan. Popüler kültürde “ancak bir uzaylı işi olabilir” denilerek Doğulu yapıcılarının itibarsızlaştırıldığı efsanevi Mısır piramitlerini örnek vermeyeceğim bu sefer, hayır. Daha yakın tarihli ve Avrupa’dan bir örnek vereceğim.

Karşı sayfadaki fotoğrafı iki yaz evvel Roma’da çektim. Gördüğünüz, Antik Roma Forumu’nun günümüze kadar ulaşan bir parçası: Satürn Tapınağı. Sadece sekiz sütunu kalmış diyebilirsiniz, haklısınız. Fakat belki de hiç aklınıza gelmeyecek şekilde yaşamaya devam ediyor aslında bu tapınağın 2500 yıllık bir geleceğı. Tam da bugün.

Satürn gezegeni Antik Romalılara göre Dünya ile Cennet’in evliliğinden olmuştu. Bu tapınak, günümüzden 2500 sene evvel bu ulu gezegene adanarak inşa

edilmiş devasa bir yapıydı. Her sene Aralık ayında Romalı paganlar bu tapınağa özgü bir şenlik düzenlerdi: Satürn Şenliği. Bu şenlik boyunca günlük Roma hayatı altüst olurdu. Efendiler kölelerine hizmet eder, savaş ve infazlar durdurulur, herkes birbirine hediyeler verir ve tüm paganlar gece yarısına kadar yeyip içip eğlenirdi.

Birkaç yüzyıl sonra ilk Romalı papazlar daha fazla paganı kilselere çekmek için pagan inanışına özgü olan Satürn Şenliği'ni politik bir hamleyle Noel'e dönüştürdü. Bugün dünyanın dört bir yanında kutlanan Noel Bayramı, aslında Hristiyanlık'tan tam beş yüzyıl önce Antik Roma paganlarının kış yıldönümü kutlamalarına dayanıyor işte.

Bir beyinden uzak gelecekteki başka bir beyne giden ve davranışlarımızı biçimlendiren bu kadim ve saklı bilgileri öğrenince "insan gerçekten hayret ediyor."

Panama'yı tekrar açan insanlar

Antik Roma'nın davranışlarımız üzerindeki etkilerinden daha eski ve kökten şeyler de var. Mesela levha tektoniği. Dünya karalarının, onları üzerinde yüzdüren 700 km derinlikteki yarı katı astenosferde yüzerek hareket ettiklerine yönelik bir teori aslında bu. Oldukça da yeni, henüz birkaç on yıl oldu ortaya atılalı. Peki milyonlarca kilometrekarelik bu kara parçalarının hareketleri ile bizim davranışlarımız arasındaki ilişkiye nasıl bir örnek verilebilir? Türkiye televizyonlarında oldukça popüler olmuş bir yer: Panama. Orası, sadece okyanusların değil evrimsel varoluşumuzun da kapısı.

Bundan çok zaman önce Kuzey ve Güney Amerika kıtaları arasında bir kara bağlantısı yoktu. Atlas ve Büyük okyanuslar, birbirine ekvator hizasında bağlıydı. Sonra zamanla şimdiki Panama kara parçası yükseldi ve bu iki kıtayı birbirine bağladı.

Bunun önemli sonuçları oldu: Okyanusların birbirinden

ayrılmasıyla dünya üzerindeki okyanus akıntıları değişti. Bu, dünya iklimini soğuttu. Panama karası ortaya çıkmadan evvel Afrika kıtası sık ve yüksek ormanlarla doluydu. Bu ortama adapte olmuş bir memeli türü bu ormanların hakimiydi: Maymunlar. Fakat Panama karası ortaya çıkıp Atlas ve Büyük okyanusları birbirinden ayırınca, değişen okyanus akıntıları yüzünden dünya iklimi ve dolayısıyla Afrika ormanları da şekil değiştirdi. Bu ormanlardaki ağaç boyları kısaldı ve ağaçsız düz alanlar (savanalar) ortaya çıktı.

Peki, burada ağaç tepelerinde yaşayan maymunlara ne oldu? Bu yeni ortama da adapte olanlar oldu aralarından. Ağaçlardan inip iki ayak üzerine kalktılar. Boş kalan elleriyle ateş yaktılar. Pişirdikleri yiyeceklerden daha fazla protein aldılar. Bu fazladan protein beyinlerini besledi. Sonra dünyanın dört yanına göçmeye başladılar. Bunun için eşi görülmemiş becerileri ve enerjileri vardı artık.

Geceler boyu yürürken bedenlerinin tam tepesinde bulunan kafalarının önünde parlayan o bir çift gözle gökyüzüne baktılar. Çok uzun zaman boyunca izledikleri bu yıldızlar ve onların aralarında keşfettikleri bağlantılar (astronomi), yine çok zaman sonra Amerika'ya (aslında niyet Hindistan'dı ya, neyse) yaptıkları ilk okyanus yolculuğunda onlara rehber oldu.

Amerika'nın Eski Dünyalılarca keşfi, yeni doğan ekonomik sistemlerini etkiledi. Zenginleştirdi. Dünyayı sömürgeleri haline getirmeye kalktılar. Küresel bir ekonomik ağ kurdular (Avrupa-Afrika-Amerika sömürü üçgeni). Bu ağ okyanus yollarını kullanıyordu. Yeni Dünya'yı sömürgeleştirerek ellerine ciddi bir ekonomik ve politik güç geçirdiler. Bu eşi benzeri görülmemiş gücü kullanarak kendilerinin evrimsel olarak varoluşunu sağlamış olan Panama Karası'na bir kanal inşa edip kıta çevresi boyunca ticarî yolculuk yapmak zorunluluğundan kurtulmayı da

becerdiler. Kısa bir yol yarattılar yani. İki okyanusun suyu yine birbirine katıldı. Ama bir farkla; bu sefer sahnede insanlar vardı ve inşa ettikleri dev gemiler bu kanal boyunca küresel hakimiyet düzenlerine insan gücü, ham madde ve ticarî mal taşıyordu.

Mısır'ı kazan çiftçi ve tacirler

Panama Kanalı ile benzer tarihlerde (biraz öncesinde) inşa edilmiş bir başka ticarî kanal var: Süveyş. O da evrimimizle ilişkili. Açıklamama izin verin.

Panama karası daha ortada yokken, şimdiki Akdeniz havzası olduğu gibi çöldü. Panama karasının yükselip deniz seviyesini aşmasına sebep olan aynı kıta hareketleri ve sonrasındaki küresel iklim değişikliği, şimdiki Cebeli Tarık Boğazı'nın ağzında oluşmuş olan doğal barajı yıktı. Birkaç sene içinde tüm Akdeniz çölüne okyanus suyu doldu ve okyanuslar hakimiyetine giden yolda insanlığın ilk denizcilik denemelerini yapmasına, büyük bir ortak medeniyet geliştirmesine zemin oluşturmuş olan -bereketli topraklar ve doğal limanlarla çevrili- Akdeniz böylece doğdu.

Panama karasının ortaya çıkmasıyla evrimsel şartlarına kavuşmuş olan insanlar, Afrika'dan Akdeniz'e doğru yola çıktıklarında -daha sonra Mısır medeniyetine ev sahipliği yapacak olan- Nil Deltası'ndan da geçtiler. Bu delta, dünyanın en uzun

akarsuyu olan Nil Nehri'nin, şu kısalmış çürüyen Afrika ormanlarının beslediği bereketli toprakları Akdeniz'e dökmesiyle oluşmuştu. Bu bereketli toprakların nimetleri de beynimizi çağlar boyu besledi durdu.

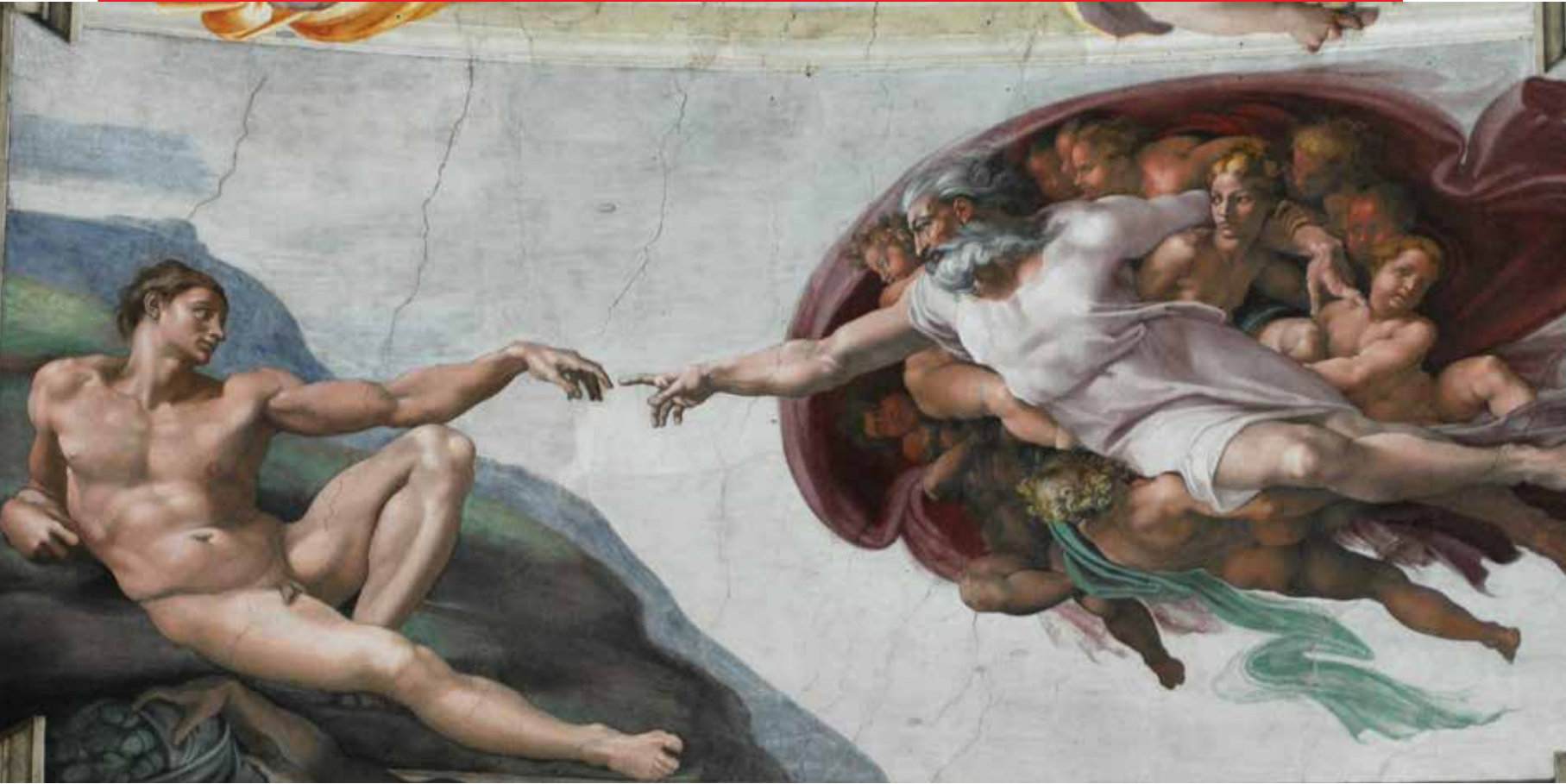
İnsan evrimindeki başka bir keşif de bu noktada oldu. Bu bereketli topraklar çevresinde göçebe insanlar tarım yapmaya başladı. Mısır, çok uzun süreler boyunca insanların nazarında bereketin ve yaradılışın temsili oldu. Bir de devletin. Devletin kökeni, geniş tarım alanlarının sulanabilmesi için insanların örgütlenme ihtiyacına dayanır.

Panama Kanalı'yla ikiz olan Süveyş Kanalı da Mısır topraklarında benzer zamanlarda (kazmayı ilk vuran Osmanlı'dır bu arada) benzer bir şekilde yine aynı zeki tür tarafından kazıldı. Eski Dünya'nın insanı, tarımdan daha farklı bir küresel emek ve mal örgütlenmesine dayanan yeni ekonomik ilişkilerini (saniyi) sürdürebilmek adına tüm Afrika'yı (Ümit Burnu'nu hatırlayın) dolaşmadan Hint Okyanusu'na ulaşmayı da böylece başardı.

Darwin'i haklı çıkaran güve

Darwin, bu kanalları inşa eden küresel hâkimiyet düzeninin kalbinde, 19. yüzyıl İngiltere'sinde doğup büyümüştü. Sömürgeci Kraliyet donanmasıyla dünyayı gezmişti. Evrim teorisi bu seyahatlerden beslenmiş, çağına göre radikalleşip

derinleşmiş, Avrupa bilim çevrelerinde çok ses getirmişti. Öyle ki, birbirleriyle çağdaş olsalar da, Darwin'in Marx'tan neredeyse haberi yokken, Marx tam bir Darwin hayranıydı.

Doğal laboratuvarı olan Madagaskar'daki bitki örtüsünü ayrıntılı şekilde inceleyen Darwin, aşağıdaki fotoğrafta gördüğünüz orkideyi keşfetmişti. Evrimsel adaptasyon hipotezine göre bu orkidenin özünden beslenerek bitkinin çoğalmasına aracılık edecek bir canlının büyük olasılıkla 28 cm'lik bir hortumu ve kanatları olmalıydı. Darwin adada böyle bir canlı gözlemlememişti. Ama tahminini yüksek sesle ifade etti.

Yıllar boyunca böyle bir canlı görülmedi. Hatta bu yüzden teorisinin çöktüğü düşünülüyordu. Ancak 40 sene sonra bir gece aynı fotoğrafta gördüğünüz güve objektiflere yakalandı. Bir teori kendisinden bekleneni yapmış, henüz gözlemlenmemiş

bir olguyu çok önceden tahmin etmişti bile. Darwin bu öngörüsünde haklıydı.

Marx'ın dediği gibi, mealen, "gerçek, gördüğümüz şey olaydı bilime gerek kalmazdı."

Adem'i resmeden adam

Vatikan'da 16. yüzyılın hemen başında Sistina Şapeli'nin tavanına yaradılış hikâyesini resmettirmek isteyen Papalık, bu işi yaşayan en büyük dehalardan birine, İtalya şehirlerine unutulmaz eserler kazandırmış bir sanatçıya sipariş etmek istedi: Heykeltıraş Michelangelo'ya.

Michelangelo, önce bu işi almak istemedi. Çünkü resim yapmak istemiyordu (gerçekten çok az sayıda resmi vardır). Israrlar üzerine kabul etti. İçeriğiyle olsun tekniğiyle olsun, her yönüyle baş döndürücü olan bu muhteşem eser, bugün halen bakışlarınızın çakılıp kalmasına, başınızın dönmesine sebep olacak birçok ayrıntıyla süslü olarak bu biricik dehanın iki eli ve ustaca tasarlanmış ahşap iskelesi yardımıyla yapıldı (tüm eser metreler boyunda ve genişliğindedir).

Bu ayrıntılardan biri yukarıdaki resimde gördüğünüz Adem'in Yaradılışı freskidir (tavanın

tam ortasına denk gelir). Tanrı, İnsan'a dokunmak, ona hayat üflemeğe üzeredir. Tanrı, meleklerin kucığında bordo bir kumaşla sarmalanmış olan Michelangelo'nun ta kendisidir bu arada.

Ve lütfen dikkat! Tanrı, melekler ve onları çevreleyen örtüye tekrar iyice bakınız. Bir organın anatomisini yansıtır: Beynin.

Şapel tavanındaki kutsal hikâyelerin tasvirleri içinde birçok kez bu organın ve parçalarının değişik açılardan anatomisi -hem de gerçeğe oldukça uygun olarak- işlenmiştir. Uzayın soğuk ve karanlık boşluğuna 41 bin sene evvel sığındığı sıcak bir mağaradan mesajlar gönderen, 2500 senedir dakik bir şekilde yıldönümü kutlayan, Panama ve Mısır'ı delip okyanusları birbirine katan, gerçeğin ne olabileceğini daha görmeden tahmin edebilen ve süsünde bile kendisini resmeden insan beyni.

Nullius in verba

Bir insan beyninde bulunan ortalama 100 milyar nöronun her biri, diğer nöronlarla ortalama 10 bin ayrı bağlantı yapar (bu ilişki sayısı evrendeki tüm parçacıkların tahmin edilen sayısına denk). Tüm yerel nöronları

bir küresel ağ şeklinde birbirine bağlayan 160 bin km'lik bir nöron ağı tüm beyni sarar (bu uzunluk ekvatoru dört defa turlar). Tuz tanecikçi kadar bir parçasına 25 bin HD film kaydedebilirsiniz ve sadece 1,4 kg ağırlığındadır. Bu kompakt organ, her hücre çekirdeğinde bulunan DNA kodunun yüzde 84'ünü kendi faaliyetleri için çalıştırarak diğer tüm organlara fark atar.

Bu görkemli madde organizasyonunun bugüne dek gerçekleştirilmiş olduğu en büyük mucizelerden biri kuşku yok ki bilim. Bir bakıma maddenin kendisine bakması, kendisini bilmesi, maddenin maddeyi sistematik olarak soyutlayabilmesi, kayıt ve temsil edebilmesi. Maddenin maddeden kuşku duyması. İngiltere Kraliyet Bilimler Akademisi armasının altında Latince "Nullius in verba" (5) mottosu yer alır. İngilizce "on the word of no one" ya da "take nobody's word for it" şeklinde çevrilen bu şiarı Türkçe en yakın ifadeyle "kendi gözlerinle gör", "kimse senin sözünü doğru varsayma" diye karşılayabiliriz. Yani şeyler hakkında otoriteyi sorgula. Sen homo sapiens sapiens'sin (ne bildiğini bilen insansın), o muazzam saksıyı çalıştır. ▼

SALDIRMAK, DÖVMEK, BEL ALTINDAN VURMAK

Dini 'kalpsiz dünyanın kalbi' olarak tanımlayan Marx, saldıran, döven ve bel altından vuran Dawkins'den daha akla uygun ve diyalektiktir.

Tanrı Yanılgısı

Richard Dawkins

çev. Kalisto

Kuzey Yayınları, 2007

Terry Eagleton

Biyolojiye dair bütün bilgisi *Book of British Birds* (Britanya Adaları Kuşları) kitabından ibaret olan birisinin biyolojiyle ilgili nutuk attığını düşünün, o zaman Richard Dawkins'in teoloji kitabını okumanın ne demek olduğunu anlarsınız. Bertrand Russell'dan sonra profesyonel bir ateiste en çok benzeyen Dawkins gibi ateşli rasyonalistler, aslında kınadıkları şeyi anlayabilmek için gereken donanımın en alt sınırında duruyorlar, zira anlaşılması gereken ya da en azından anlamaya değer bir şey olduğuna inanmıyorlar. Bu yüzden birinci sınıf teoloji öğrencisinin bile burun kıvracağı türden bayağı dini inanç karikatürleriyle karşımıza çıkıp duruyorlar. Dini ne kadar küçümsüyorlarsa eleştirileri de o kadar yanlış bilgiyle dolu oluyor. Şayet fenomenoloji ya da Güney Asya jeopolitiği hakkında fikir yürütmeleri istenseydi hiç şüphesiz ellerinden gelen gayretle konu üzerine bilgilenmeye çalışırlardı. Fakat ne var

ki mevzu teolojiye gelince her türlü eski bayağı çarpıtmayı kabulleniyorlar. Bugünlerde teoloji, ortaçağdaki parlak günlerinde sahip olduğu saygın anlamını yitirmiş bir halde bilimlerin kraliçesi haline geldi.

Dawkins Tanrı üzerine akıl yürütürken Jacques Derrida'ya fahri bir ünvan verilmesine karşı oy vermek için heyecan içinde Üniversite Senatosu'nu dolduran Cambridge'li sağcı hocalara benziyor. Aralarında pek azı Derrida'nın herhangi bir kitabından birkaç sayfa okumuştur her halde, hatta bu bile fazlasıyla iyi niyetli bir tahmindir. Buna karşılık bir öğrencilerinin İnsan Doğası üzerine Denemeler'i okumadan Hume üzerine makale yazması durumunda küplere binerler kuşkusuz. Başka durumlarda son derece incelikli davranan zihinlerin mücadelede bile etmeden en kabasından bir önyargıya teslim oluverdiği mevzular hep olmuştur: Pek çok akademik psikolog için bu Jacques Lacan'dır, Oxbridge filozofları için Heidegger, eski Sovyet bloğu vatandaşları için

Marx'ın yazıları; militan rasyonalistler için ise dindir böyle bir mevzu.

Peki, Dawkins'in Aquinas ile Duns Scotus arasındaki epistemolojik farklılıklar hakkındaki görüşleri nedir acaba? Sübjektivite hakkında Eriugena'yı, erdem hakkında Rahner'i ya da umut üzerine Moltmann'ı okumuş mu? Acaba bunların varlığından bile haberdar mı? Ya da genç, kibirli bir avukat gibi rakibinin güçlü yönlerini hiç tanımadan onu yenebileceğini mi düşünüyor? Öyle görünüyor ki, teologlar bazen Dawkins'e kolayca alt edebilmek için derme çatma fikir korkulukları inşa ettiğini söylemişler; Dawkins bu suçlamayı kitabında reddediyor. Ancak eğer *Tanrı Yanılgısı*'na bakarak karar vermek gerekirse tamamen haklılar. Teoloji konusunda Dawkins, Ian Paisley ve Amerikalı televizyon evangelistleriyle çok fazla ortak noktaya sahip. Her iki taraf da dinin ne olduğu konusunda neredeyse hemfikir, tek fark Dawkins'in bunu reddetmesi, Oral Roberts ile

yaltakçı müritlerinin ise bundan ekmek yemesi.

Yığınla örnek arasında birkaç tanesi bu durumu göstermek için yeterli olacaktır. Dawkins her türlü inancı körü körüne inanç olarak değerlendiriyor; Hristiyan ve Müslüman çocukların sorgusuz sualsiz inanmak üzere yetiştirildiklerini düşünüyor. İlköğretim okulunda kapımı çalan en donuk zekâlı din adamları bile böyle düşünmemişti. Ana akım Hristiyanlık için akıl, argüman ve dürüst şüphe her zaman inancın içinde bütüncül bir rol oynamıştır (Bizleri her şeyi sorgulamaya davet etmesine dayanarak sorabiliriz; Dawkins'in bilim, nesnellik, liberalizm, ateizm ve benzeri konulardaki eleştirisi nerede acaba?) Elbette ki akıl inananlar için her şey anlamına gelmiyor, fakat en hassas, medenileşmiş, dindar olmayan kişiler için de aynı şey geçerli. Hatta Richard Dawkins'in kendisi bile akıldan çok inançla yaşamakta. Her birimiz kusursuz bir rasyonel gerekçelendirmeye dayanmayan, fakat yine de kullanması oldukça makul olan pek çok inanca sahibiz. Sadece pozitivistler 'rasyonelin' 'bilimsel' anlamına geldiğini düşünür. Dawkins, din ile bilimin rekabet halinde olmadığı gerçeğini dini bilimsel araştırmadan yalıttığı gerekçesiyle reddediyor. Oysa bu yanlış: Bilim ile dinin dünyaya farklı sorular sorduğunu ileri sürmek, İsa'nın kemiklerinin Filistin'de bulunması halinde, Papa'nın hemen işsizlik maaşı kuyruğuna girmesi gerektiğini iddia etmek değildir. Bu daha ziyade inancın, tıpkı aşk gibi, fiili bilgi içermesi gerektiğini, fakat sadece ona indirgenemeyeceğini ileri sürmektir. Benim sana olan aşkımanın tutarlı olması için, bunu gerekçelendiren seninle ilgili şeyi açıklayabiliyor olmam gerek, fakat benim banka yöneticim sana aşık olmadan da sana dair safiyane tanımlamamla hemfikir olabilir.

Dawkins Tanrı'nın varlığı ya da yokluğunun rasyonel kanıtlamaya açık bilimsel bir hipotez

olduğu görüşünde. Hristiyanlık Tanrı'nın var olduğunu ileri sürmek için makul bir neden göstermek gerektiğini söyler, ancak bu, inancın bizzat kendisiyle aynı şey değildir. Dawkins ne düşünürse düşünsün, Tanrı'ya inanmak uzaylıların ya da dış perisinin varlığını ispatlamaya benzemez. Tanrı, bütün kanıtlar elde edilene kadar varlığı hakkında agnostik kalmamız gereken göksel bir süper nesne ya da ilahi bir UFO değildir. Teologlar, Dawkins'in düşündüğü gibi Tanrı'nın evrenin ya içinde ya da dışında olduğuna inanmaz. Aşkınlığı ve görünmezliği onun ne olduğunun parçasıdır, bu da Loch Ness canavarı örneğine benzemez. Dindar insanlar için bir kara deliğe inandığını söylemek değildir bu, çünkü onlar Tanrı'nın kendisini açığa vurduğunu da düşünürler aynı zamanda. Dawkins'in düşündüğü gibi, Dawkins'den bile akıllı kozmik bir üretici kılığında

değil (Yeni Ahit, Tanrı'dan Yaratıcı olarak neredeyse hiç bahsetmez), en azından Hristiyanlar için, hakarete uğramış ve katledilmiş siyasî bir suçlu biçiminde. Eski Ahit'in Yahudileri Tanrı'ya inanıyordu. Konuyu birkaç uluslararası konferansta tartıştıktan sonra evrenin yüce bir mimarının olduğuna dair bilimsel hipotezi kabul etmeye karar verdikleri anlamına gelmez bu -Tekvin böyle düşündüklerini ortaya koysa bile. Benim size inanmam anlamında onlar da Tanrı'ya inanıyordu. Görüşlerinde yanılmış olabilirler, ancak bilimsel hipotezleri geçersiz olduğu için yanılıyor değillerdi.

Dawkins, sanki ne anlama geldiği apaçık belli bir şeymiş gibi kişisel bir Tanrı'dan dalga geçmesine bahsediyor. Tanrı'yı ak sakallı olmasa bile en azından devasa boyutlarda adamın teki gibi canlandırıyor kafasında sanki. Dawkins bu adamın

aynı anda milyarlarca insanla nasıl konuştuğunu soruyor. Bu, Tony Blair bir ahtapotsa nasıl oluyor da sadece iki kolu var diye merak etmeye benziyor. Yahudi-Hristiyan inancındaki Tanrı, Al Gore'un muhtemelen olduğu gibi bir kişi değildir. Bir ilke de değildir, bir varlık ya da bir 'var olan' da değildir: Var olmak kelimesinin belli bir anlamı açısından, bütün dindarların Tanrı'nın var olmadığını iddia etmesi pekala tutarlı olurdu. Tanrı daha ziyade kendimiz de dahil her varlığın olabilmesinin ön koşuludur. Tanrı, neden bir şeylerin var olduğunun cevabıdır. Nasıl benim arzum ve sol ayağım bir arada bir çift nesne etmezse Tanrı'yı ve evreni topladığımız zaman da iki etmez. Tanrı'nın Yaratıcı olduğu iddiasıyla geleneksel olarak kastedilen süper üreticilik değil, budur. Bütün varlıkları sevgisiyle sürdüren Tanrı'dır ve evrenin bir başlangıcı olmasaydı bu geçerli olurdu. Tanrı'nın evreni yoktan var ettiği onun ne kadar zeki olduğunun bir ölçüsü değil, bunu ihtiyaçtan ziyade sevgiden ötürü yaptığını ifade etmektir. Dünya dur durak bilmeyen bir sebep sonuç ilişkisinin neticesi değildir. Bir modern sanat eseri gibi dünya da zorunluluk içermez; Tanrı çok uzun zaman önce eserinden pişman olmuştur belki. Yaratılışın karşılıksız ilk eylemdir. Tanrı yaratılışı katıksız sevgisi yüzünden veya laf olsun diye öylesine gerçekleştiren bir sanatçıdır; araştırma bursu veren kurumu etkileyecek nitelikte olağanüstü rasyonel bir tasarım üzerinde durmaksızın çalışan bir bilim adamı değil.

Evren Tanrı'ya ait olduğu için onun özgürlük yaşamı olan yaşamını paylaşır. Bu yüzden her şey kendi başına işler ve bilim de, Richard Dawkins de bu yüzden var olabilir. Aynı şey insanlar için de geçerlidir: Tanrı özerkliğimizin ve keyfimizin önünde bir engel değil, fakat Aquinas'ın ileri sürdüğü gibi kendimiz olmamızı mümkün kılan güçtür. Tıpkı bilinçaltımız gibi kendimize bizden daha

yakındır. Özgür iradenin kaynağıdır Tanrı, onu silmez. Ona bağlı olmak, tıpkı dostlarımıza bağlı olmak gibi, bir özgürlük ve tamamlanma meselesidir. Nitekim Aquinas'ın Tanrı ile insanlık arasındaki ilişkiyi tanımlamak için kullandığı kelime 'dostluk'tur.

Yaratılışçı karşıtları gibi yaratılış mekanizmalarına karşı saplantısı olan Dawkins bu geleneksel doktrinlerden hiçbir şey anlamamaktadır. Tanrı bize göre aşkın olduğu için (bizi meydana getirmek zorunda olmadığının başka türlü ifadesidir bu) bize karşı takıntılı bir ihtiyacının olmadığını ve sadece bizi sevmek istediğini de anlamaz Dawkins. Dawkins'in Tanrı'sı tam tersine Sataniktir. Satan (İbranicede 'suçlayıcı') Tanrı'nın Büyük Baba ve cezalandırıcı yargıç olarak yanlış tanımlanmasıdır ve Dawkins'in Tanrı'sı kesinlikle itici bir süper egodur. Bu yanlış bilinç, Tanrı'yı yargıçtan çok dost ve aşık olarak vahyeden İsa'nın kişiliği tarafından yıkılır. Dawkins'in Yüce Varlığı, hayvanları kurban ederek, yediklerinde seçici olarak ve günahattan arınmış bir halde iyi davranarak ilahi öfkeyi önlemeye çalışanların

Tanrı'sıdır. Manevî süflilikleri içinde Tanrı'nın kendilerini olduğu gibi sevdiği skandalını kabul edemezler. St. Paul'un hukuku lanetli ilan etmesinin bir nedeni de budur. Dawkins Hristiyanlığı –uğradığı hakaret karşılığı olarak kendi çocuğunu feda eden son derece intikamcı bir Tanrı'nın- dar ve hukukî kefarete kavramı çerçevesinde görür; inancı kötücül ve çirkin olarak tanımlar. Canterbury Başpiskoposu'nun tam da bunu savunduğunu söylemek pekala mümkün. İsa'yı öldüren Roma İmparatorluğu'ydü, Tanrı değil.

Öldükten sonra cennete gidecekleri göz önünde bulundurulduğunda Dawkins, Hristiyanların ölümü ipe çekmeyişlerini garip bulmaktadır. Hristiyanlığın, dinî inançların çoğu gibi insan hayatına büyük değer verdiğini görmez. Şehitlik bu yüzden intihardan farklı değerlendirilir. İntihar değersizleştiği için yaşamı terk etmektir, şehit ise en değerli varlığını başkalarının nihaî iyiliğine adar. Bu kendini verme eylemi genellikle kurban etme olarak bilinir ve bu kelime haksız bir şekilde siyaseten yanlış türlü çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Dawkins, İsa'nın kendisine ihanet edilmesini ve

ölmeyi arzulamış olabileceği yolunda spekülasyona girer. Oysa Yeni Ahit yazarları, yaklaşan infazını bekleyen İsa'nın paniğe kapılmasını anlatan *Gethsemane* sahnesini kitaba dahil ederek bu görüşü bilinçli olarak reddeder. Yine aynı amaçla, İsa çarmıhtayken onu konuştururlar. İsa deli ya da mazoşist olduğu için ölmedi. Roma devleti, onun yerli uşakları İsa'nın sevgi, merhamet ve adalet mesajından, yoksullar arasındaki çok sevilmesinden ürktükleri için öldü; son derece istikrarsız bir siyasî ortamda kitlesel bir ayaklanmayı önlemek üzere onu bertaraf ettiler. Muhtemelen İsa'nın en yakın dostlarından bazıları emperyalizm karşıtı bir yeraltı örgütünün üyesi olan Zealot'lardı. Judas'ın soyadı onlardan biri olduğunu düşündürüyor. Bu onun ihanetini biraz daha anlaşılır hale getiriyor. Belki de Mesih olmadığını fark edip acı bir düş kırıklığı içinde liderini satmıştır. Mesihler yoksulluk içinde doğmaz ve ülkenin başkentine koruma polisleri eşliğinde kurşungeçirmez limuzinlerle girerler, eşekle değil.

Dawkins'e göre 'etiğini kutsal kitaplardan türeten' İsa

(kendisi dindar bir Yahudiydi, hayalci bir yeni düzenlemenin kurucusu değil), bir Mesih karikatürüydü. Zayıflar ve başarısızlarla dayanışma üzerine kurulu olmayan her rejimin, kendi kibrinin ağırlığı altında çökmeye mahkûm olduğunu anlamış görünen bir lider kılığında bir karnaval soytarısıydı. Başarısızlığının sembolü çarmıha gerilişiydi. Bu inanca göre o, Eski Ahit'in Yehova'sı kimliğine bürünmüşken İbranilere yakıtları adaklardan nefret ettiğini, tütsülerden iğrendiğini söyleyen ve kendisinin gizemli bir şekilde Baba olarak adlandırdığı yaşam kaynağına sadıktı. Bu Tanrı açların güzelce doyurulduğu, zenginlerin ise ellerinin boş gönderildiğini gördüklerinde ne olduğunu anlayacaklarını uyarısında bulunmuştu. Tanrı'nın putunu yapmaya ya da suretini çizmeye izin yoktu, çünkü onun tek sureti canıyla kanyla insan bedeniydi. Hristiyanlık için kurtuluş hastalarla ilgilenmek, göçmenleri hoş karşılamak, yoksulları zenginlerin zulmünden korumakla ilgilidir. Kurtuluş 'dinî' bir mesele bile değildir; özel bir giyinme şekli, ritüel davranış ya da yemekle ilgili saplantı içermez (Katoliklerin Cuma günleri eti

yasaklaması kutsal metinlerde yeri olmayan bir kilise uygulamasıdır).

İsa, hayat kadınları ve toplumun dışına itilmişlerle gezer, cinsellik konusunda son derece rastgele davranır, aileyi onaylamaz (zengin mahallelerden gelen Dawkins bundan biraz rahatsızdır), mal mülk konusunda geniş olmamızı ister, müritlerini vahşice öldürülecekleri konusunda uyarır ve gerçeğin özgürleştirdiği kadar öldürdüğünü ve böldüğünü de ileri sürerdi. Ayrıca kendini beğenmiş bilgiçleri lanetler ve hakim sınıfı derin bir biçimde telaşlandırır.

Hristiyanlık inancına göre çarmıha gerilmeyle yüzleşebilen ve insanlık tarihinin travmatik gerçeğinin işkence edilmiş bir insan bedeni olduğunu kabul ederek yaşamını sürdürebilenlerin yeni bir yaşam şansı olabilir – fakat bu sadece şu anki uğursuz durumumuzun tasavvur edilemez biçimde dönüşümüyle mümkündür. Diriliş olarak bilinir bu. Parçalanmış masumun korkunç görüntüsünü tarihin hakikati olarak göremeyenler, insanlığın sınırsız ilerleyişi denen o parlak batıl inancın bağnazları olmaya mahkûmdur. Dawkins tam da bunun özbeöz savunucusudur. Ya da Hristiyanlığın bakış açısından yeteri kadar radikal olmayan iyi niyetli reformcular veya sosyal demokratlar da olabilirler.

O halde Hristiyanlığın temel doktrini Tanrı'nın bir piç olduğu değildir. Müteveffa Dominiken teolog Herbert McCabe'in sözleriyle, sevmediğiniz zaman ölünüz ve eğer severseniz de sizi öldürürler. Gerçekleşmesi imkânsız düşününüz ve insanların afyonu tam da buradadır işte. Son kelimeleri dile getiren elbette ki Marx'tı; fakat aynı paragrafta dini 'kalpsiz dünyanın kalbi, ruhsuz koşulların ruhu' olarak tanımlayan Marx bu düşüncesiyle saldıran, döven ve bel altından vuran Dawkins'ten daha akla uygun ve diyalektiktir.

Şimdi bütün bunlar bir masaldan daha akla yatkın olmaya bilir. Bugünün düşünen insanların çoğu bunları reddetmek için kusursuz gerekçeler bulabilir. Fakat insanlık tarihinin en zengin, en uzun soluklu popüler kültür biçimini eleştirenlerin, onu çerçöp, zırvalık diye niteleyip kolay zaferler peşinde koşmaktansa bu olayla en ikna edici noktasından yüzleşmek gibi bir ahlaki yükümlülüğü bulunmaktadır. Benim çerçevesini çizdiğim ana akım teoloji doğru olmayabilir, fakat savunan herkes bana göre saygıdeğerdir; oysa Dawkins hiçbir dini inancın, hiçbir zaman ve hiçbir yerde herhangi bir saygıya değer olmadığını düşünmektedir. Düşünün, bu görüş dogmatizme temelden karşı olan bir kişiye ait. Dawkins'e göre en ılımlı dinî görüşlere bile şiddetle karşı çıkılmalıdır çünkü her zaman fanatizme yol açabilirler.

Dawkins'in benimsediği kimi liberalizm akımları bugünlerde yozlaşarak berbat bir neo-liberalizm çeşidine dönüştü, fakat bence bu liberalizmi desteklememek için bir gerekçe değil. Dawkins, anlaşılması zor mantıkla Oxford Piskoposu'nun Usame bin Ladin'den sorumlu olduğunu ima ediyor. Polemiği sürdüren kişi, bilimin zaferi

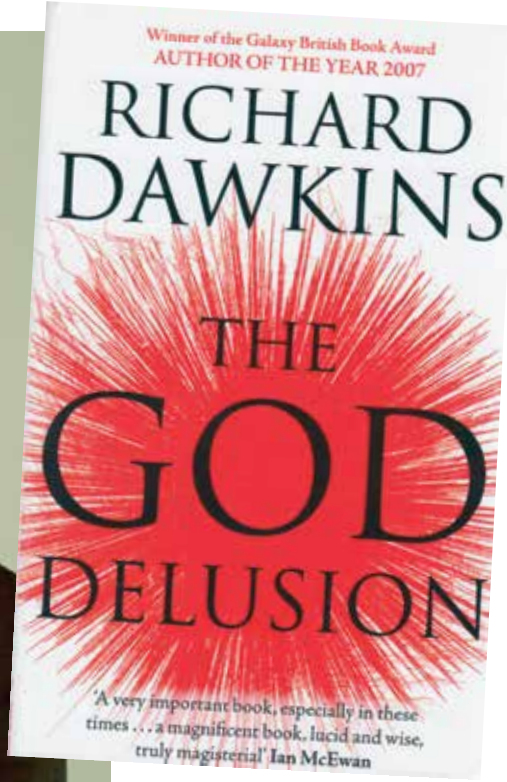
hakkında biraz daha az kibirli olsaydı (kitapta bilimin yanılma payıyla ilgili sadece bir ya da iki ima var) ve bir şey önermek bir itirazı bilimsel olarak çürütmekle aynı şeymiş gibi "[belirli bir bilimsel görüşe karşı] bu itiraz, çok sayıda evrenin varlığı önerilerek cevaplanabilir" şeklinde cümleler kurmaktan kendini alıkoyabilseydi, iddiaları daha ikna edici olabilirdi. Bilim ve teknolojinin insanlığı karşı karşıya bıraktığı dehşet üzerine Dawkins tahmin edilebilir bir şekilde sessizliğini korur. Oysa Kıyamet Günü, dinden ziyade bilim ve teknolojinin bir ürünü olacak gibi duruyor. Engizisyonu ver, yerine kimyasal silahı al.

Dawkins'in heyecansız bilimsel tarafsızlığı öyle bir noktada ki, neredeyse dört yüz sayfalık kitapta dinî inançtan tek bir insanî faydanın gelebileceğini bir türlü itiraf edemiyor. Bu ampirik olarak yanlış olduğu kadar *a priori* olarak da ihtimal dışı bir görüştür. Hayatlarını İsa, Buda ya da Allah adına cansiperane bir şekilde başkalarının iyiliğine adayan milyonlarca insan bu şekilde insanlık tarihinden silinmiş oluyor ve bunu kendini bağnazlığa karşı savaş açan biri olarak gören bir kişi yapıyor. Dawkins'in sosyalizmi Gulag ile eş tutan kişiden farkı yoktur.

Dawkins, cinsellik konusunda bir yobazın yaptığı gibi her yerde, hatta olmadığı aşıkâr olan yerlerde bile Tanrı'yı görüyor. Dawkins'e göre, örneğin, Kuzey İrlanda'daki etnik-siyasî çatışma dinin ortadan kalkmasıyla birlikte ortadan kalkabilirdi. Bu da, dönem dönem orada yaşayan benim gibi birisi için, konuyla ilgili ne kadar az bilgisi olduğunu ortaya koyuyor. Ayrıca tuhaf bir şekilde Kuzey İrlanda bağlamında Loyalist ve Milliyetçi kavramlarının Protestan ve Katolik kavramlarına denk geldiğini düşünmekte ve bir Loyalist ile bir Unionist ya da bir Milliyetçi ile bir Cumhuriyetçi arasındaki farklı bariz bir şekilde bilmemektedir. Dawkins ayrıca, tersi yönde çok sayıda delile karşın, İslamcı terörizmin siyasetten değil dinden esinlendiğini iddia ediyor.

Bunlar sadece kızgın bir ateistin görüşleri değil. Bunlar, çok kolay ayırt edilebileceği gibi, bir İngiliz orta sınıf liberal rasyonalistin görüşleri. Dawkins bazen, şairin "Sessizliğin el değmemiş gelini" deyişini bir Antik Yunan çanağını tasvir etmenin gülünç ve saçma bir yolu olarak görür gibi yazıyor. Dawkins'in Foucault, psikanaliz, ajitprop, Dadaizm, anarşizm ya da ayırmacı feminizm konularında da

Avrupa'nın en ateşli taraftarları arasında yer almayacağından emin olabiliriz. Bütün bunların onun canlı fakat buz gibi soğukkanlı rasyonelitesini İsa'nın bakireden doğumu kadar rahatsız edeceğini düşünüyor insan. Ancak kişi elbette hem ateist hem de bütün bunların ateşli bir hayranı olabilir. O halde Dawkins'in Tanrı'dan nefreti, önyargıdan arınmış bir bilim adamının görüşü değildir. Bu nefret belirli bir kültürel bağlama aittir. Kuzey Oxford'da ne anarşizme, ne de İsa'nın bakireden doğumuna çok fazla taraftar toplamak mümkün olmaz. (Şunu da belirtmem gerekir ki Kuzey Oxford tabirini coğrafi anlamından ziyade ideolojik anlamda kullanmaktayım. Dawkins tam olarak nerede yaşadığını bilmediğim için rahat olabilir.)

En çok dokunduğuna, tartıştığına ve tattığına inanan İngilizlere has bir sağduyu vardır ve *Tanrı Yanılgısı*, başka şeylerin yanı sıra bu özel değişmezden de beslenir. En kültürsüz ve taşralı anlarıyla karşılaştırıldığında Dick Cheney bile Thomas Mann gibi kalır. Dawkins'in bize buyurduğu seküler On Emir -ki bunlardan biri başkalarınınkini zarar vermediğimiz sürece cinsel hayatımızdan zevk almamızdır- çoğunlukla liberal bayağılıklardır. Dawkins haklı olarak fundamentalistlerden nefret eder, fakat bildiğim kadarıyla onun din karşıtı eleştirileri eserlerinde hiçbir zaman fundamentalizmi besleyen nefret, endişe, güvensizlik ve aşağılamayı üreten dünya çapında kapitalizmin eleştirisiyle birleşmez. Onun yerine, aptal medya gevezeliklerinin saptadığı gibi, bütün mesele din.

Dolayısıyla küresel politika söz konusu olduğu zaman Dawkins'in, zaman zaman gerçekleşen 'tersine dönüşler' olsa da sürekli artan bir ilerlemeye dayalı (kendi deyimiyile) zamanın ruhuna inanan eski kafalı bir Hegelci olması hiç şaşırtıcı değildir. En liberal (Whig) tarzıyla 'dalga hep ileri doğru hareket eder' diye şakır. Mevcut Amerikan hükümeti gibi 'yerel ve geçici aksilikler' olabildiğini gönül yüceliğiyle kabul eder, sanki bu rejim, muhtemelen öngörebildiğimiz gelecekte beraber yaşamak zorunda olduğumuz dünya düzenindeki şiddetli dönüşümünün habercisi değil de küçük bir seçim cilvesiymiş gibi. Dawkins, Herbert Spencer tarzıyla, 'ilerleme eğiliminin su götürmez olduğuna ve devam edeceğine' inanır. O halde geldiğimiz nokta şudur: Bizzat 'Kamusal Alanda Bilimin Sözcüsü'nün ağızından duyduğumuza göre ekolojik felaketler, kıtlık, etnik savaşlar ve nükleer atıklar gibi birkaç yerel, geçici küçük aksilik haricinde Tarih daima ilerleme halindedir.

'Sofistike' dindarlara nadiren yapılan üstünkörü iyiniyet gösterileri dışında, Dawkins dini ve fundamentalist dini tek ve aynı şey olarak görüyor. Bu kaba bir yanlış olduğu gibi, daha tefek-küre dayalı inanç türlerinin,

halka değil, belirli bir zümreye ait olduklarını ima ederek alaşağı etmek için bir yöntemdir de. Yukarıda çerçevesini çizdiğim teolojiye inanan çok sayıda kişi, böylece kürtajcıları ve habis eşcinselleri katleden cahillerle aynı kefeye kolaylıkla konabilir. Doğrusu, böyle alçaklıklar karşısında *Tanrı Yanılgısı* çok iyi iş çıkarmıştır. Donald Rumsfeld'in e-postaları haricinde yeryüzündeki belki en ölümcül iki metin İncil ve Kuran'dır. Ve Dawkins, en kötü ve en iyi liberallerden biri olarak, ister Teksaslı, ister Taliban olsun, fundamentalizm denen ruh hastalığı türüne karşı yıllar boyunca sesini yükselterek şahane bir iş yapmıştır. Sırf başkalarına ait olduğu için başkalarının aptalca ya da uygunsuz fikirlerine saygı gösterilmesi gerektiğine inanan samimiyetsiz liberalizmi reddetmekte de haklıdır. *Tanrı Yanılgısı*, öfkeli tarzıyla Amerika'daki ateistlerin bugünlerdeki statüsünün elli yıl önceki eşcinsellerle aynı olduğunu ileri sürüyor. Kitap, fundamentalist olsun olmasın, dine dair bas-bayağı ürkütücü öykücüklerle dolu. Amerikalıların neredeyse yüzde 50'si İsa'nın anlı şanlı yeniden dirilişinin yaklaşmakta olduğuna inanmakta ve bazıları bunu hızlandırmak için bin türlü tuhaflık yapmaktadır. Ancak Dawkins bunu bize kendisiyle aynı fikirde olmayan bilimsel meslektaşları hakkında dehşetli şirret ve teolojik olarak da bu kadar cahil olmadan da söyleyebilirdi. Ayrıca kendi kitabında en fazla bahsi geçen kişi -eğer Tanrı'yı bir kişi olarak kabul ediyorsanız ikinci kişi- olmamaya çalışabilirdi. ▼

Çeviren Ahsen Utku

FRANSIZ GEÇİDİNE BAK, NARMANLI YURDU'NU ANLA

Cengiz Özdemir

Bu yazı Narmanlı ailesine ait bir binanın başına gelenlerden yola çıkarak Narmanlı Han'ın başına gelebilecekler hakkında bir fikir vermek amacıyla kaleme alınmıştır.

Geçtiğimiz günlerde Tünel'de bulunan Narmanlı Han'ın 57 milyon dolara bir kozmetik firmasına satıldığını gazetelerden öğrendik. Bu, Narmanlı Han'ın ikinci el değiştirmesi. Yapı Kredi Koray İnşaat 2001 yılında burayı satın almış, ancak kamuoyundan gelen tepkiler ve açılan davalar sonucunda yapmaya niyetlendikleri projeyi gerçekleştirilmeyip elden çıkarma yoluna gitmişler.

Narmanlı Yurdu diye de anılan bu yapının tarihi 1831'e dek uzanır. Beyoğlu'nda 19. yüzyılda iki büyük yangın felaketi vardır. İlk yangın 1831'de, ikincisi 1870'de gerçekleşir. Bugün İstiklal Caddesi üzerinde "eski" olarak tasvir ettiğimiz tüm yapılar 1870 yangını sonrası inşa edilmiştir. Birkaçı hariç. Narmanlı Han 1831 yangınından sonra inşa edilmiştir ve 1870 yangınına atlatarak günümüze ulaşabilmiş en eski yapılarından biridir.

Rus elçilik binası olarak 1831'de inşa edilen yapı 1845 yılına kadar bu amaçla kullanıldıktan sonra, yolun karşısına bugünkü Rus elçilik sarayı inşa edilince, mahkeme ve hapishane binası olarak işlevine devam etmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Beyaz Rusları ve Rus turizm şirketlerini ağırlayan yapı 1933 yılında aslen Erzurum'un Narman ilçesinden gelen iki tüccar kardeşe satılır.

Avni ve Sıtkı Narmanlı kardeşler burayı yüksek kira bedelleriyle ticarethanelere kiralamak yerine sanatçı ve edebiyatçılara kiralamayı tercih etmiş. Bedri Rahmi, Aliye Berger, Ahmet Hamdi

Tanpınar, Firsek Karol gibi pek çok sanatçıya evsahipliği yapmış bir mekândır burası.

"İnsansız bölge"

Tatyana Moran, *Dün Bugün* adlı anı kitabında Narmanlı Yurdu ile ilgili şunları yazar:

"Ankara'dan döndükten sonra Hamdi profesör olarak Edebiyat Fakültesi'ne girdi. Aynı zamanda da Güzel Sanatlar'da ders veriyordu. Malî durumunu düzeltmişti. Bana artık ablasının evinden ayrılıp taşınmak istediğini söyledi. Aklıma derhal bizim Narmanlı Yurdu'nda giriş katında küçük bir daire geldi; bir büyük oda, mutfak ve banyodan ibaretti. Ucuz da vereceklerdi. Teklif ettim. Hamdi çok sevindi. Derhal tuttu ve taşındı. Perde olarak gazeteler yapıştırdı. Bir iki tabak, bardak satın alındı. Hamdi bir gün hasta oldu. Bizim hizmetçi Melahat aşağıya inip, 'Hamdi Bey, nedir o eski yorgan, o sizi ısıtmıyor, perdeleriniz de yok, niye böyle otuyorsunuz?' demiş. 'Param yok' demiş Hamdi. 'Bunları taksitle size yaptırırım' demiş ve yaptırdı da. Bu daire her akşam dolup taşıyordu: Bedri Rahmi, karısı, kız kardeşi Mualla, Sabahattin

Eyüpoğlu, Zeki Faik İzer... Türküler söylenir, yenilip içilirdi."

Bu han Türk resim sanatı tarihi açısından da önemlidir. D Grubu sanatçıları ilk resim sergisini han içindeki Mimoza Şapka Evi'nde açmışlardır.

Hanın içinde, 1990'lara gelindiğinde, geriye Türkiye'nin en eski gazetesi *Jamanak*, 70 yıldır hanı bekleyen ve 98 yaşında ölen bekçi Raşit Amca, sahaf ve plakçı Deniz Pınar, çaycı Ali, Namık Denizhan'ın heykel atölyesi, onlarca kedi ve kedileri besleyen Meral Hanım, kocaman bir kara tavuk kümesi, el boyaması yün halı tamircisi, bir noter, sürekli piç veren arsız akasyalar, mor salkımlar ve onlarca tahliye davası kalmıştı geriye. Hanın varisleri bir an önce herkesi tahliye edip burayı elden çıkarmak istiyordu.

Başardılar da. Yapı Kredi Koray grubu 2001 yılında burayı satın aldı. Ancak, başta Korhan Gümüş ve Mimarlar Odası projeye karşı çıktı ve yürütme durduruldu. İstanbul Dergisi'nin 2002 Nisan sayısında Narmanlı Yurdu için geniş bir dosya hazırlanmıştı. Gerek Korhan Gümüş gerekse konunun taraflarıyla yapılmış

röportajlar vardı. Meraklısı bulsun okusun.

Bugün gelinen noktada hanın içi tamamen boşaltılmış ve "insansız bölge" ilan edilmiş. Geride sadece Raşit Amca'nın oğlunun beklediği ıssız bir avlu kaldı.

Fransız Geçidi

Gelelim Fransız Geçidi'ne. Karaköy'de *Cité Française* adıyla da bilinen bu geçit tıpkı Narmanlı Han gibi Narmanlı ailesine aitti. Otuz yıl önce, 1982 yılında, restorasyon için başvuruluyor. On yıllık bir bekleme sürecinden sonra inşaata başlanıyor ve 2000 yılında Karaköy Electronic Center olarak hizmete açılıyor.

Geçmişte Fransız ve Rus tüccarların ofislerinin bulunduğu bu 19. yüzyıl binası, üzerine eklenen mavi cam kütle ile tanınmaz hâle getirildi. Postmodern 1980'li yılların mimarî modası saçma sapan bir "estetik" anlayışını getirip dayattı ve metrekare kazanmanın kılıfını oluşturdu. Şimdilerde eğlence merkezi haline gelen geçit bu anlayışın kurbanı oldu.

Narmanlı Han'ın da aynı kaderi paylaşmaması dileğiyle... ▼

'ASASIZ MUSA'

MUSA ANTER: SANIK, MAHKÛM, ŞAHİT VE DAVACI...

Kelemet Çiğdem Türk

Birçoğumuz Ape Musa (Musa Amca) olarak tanıdık Musa Anter'i. "Türkiye'nin 55 yıllık girdisinin, çıktısının yeminli, canlı bir şahidiyim. Hem yalnız şahidi mi? Değil! Sanığıyım, mahkûmuyum ve davacıyım" diyerek 74 yıllık ömrüne not düşen Anter, sadece Kürt coğrafyası için değil Türkiye'nin hafızası için önemli bir isim. Diyarbakır'da 20 Eylül 1992 tarihinde uğradığı ve devletin içindeki karanlık odakların karıştığı silahlı saldırı sonucu hayatını kaybeden Anter'i katledenler hâlâ bulunmuş değil.

Anter'i hatırlamak için, iyi tanımayanlarımız, hatta hiç tanımayanlarımız için onun hayatının anlatıldığı Asasız Musa filmi bu ay vizyonda. Filmin genç yönetmeni Aydın Orak ve genç görüntü yönetmenleri İbrahim Güler ve Umut Öztoran ile baştan sona Musa Anter'i yani Ape Musa'yı konuştuk.

● *Musa Anter öldürüldüğünde siz kaç yaşındaydınız ve Musa Anter'i biliyor muydunuz?*

Aydın Orak: Ben 10 yaşındaydım. Bilmiyordum tabii, yaş kemale erdikten sonra fark ettim. Babam, 12 Eylül darbesi döneminde onunla aynı koğuşa paylaştığını söyledi. Onlar koğuştaki beraberken ben doğmuşum. Ama öldürüldüğü zaman tanı mıyordum ve küçük yaşıyordum. Fakat belki de bu filmi çekmenin şöyle bir avantajı oldu: Objektif olabilmek, öfkeyle yapmamak. Bir trajedi yaşanmış 20 yıl önce. Onu bugün sahnelemekle, daha soğukkanlı, daha akıllı selim, daha objektif yaklaşma imkânı elde ettik. Bilmiyorum, filmi izledikten sonra konuşmak lazım.

Eminim ki filmi izleyenler, 20-30 yaşlarında bir film ekibi ile çekilmiş olduğunu düşünmeyecek. Çünkü film gününbirlik sorulara cevap olacak, magazin sorularına cevap olabilecek bir film değil. Olabildiğince tüm zamanlara hitap edecek bir film yapmak istedik. Yani 50 yıl sonra da bir şeyler anlatmalı.

İbrahim Güler: Öldüğünde dört yaşındaydım. Üniversite yıllarında tanıdım. Nasıl öldürüldüğünü, önemini kaybetmediğini, Ape ismini nasıl kazandığını.

Umut Öztoran: Ben Kürdüm. Musa Anter öldüğünde dört yaşındaydım. Batı'da büyüdüm, asimile oldum. Çok birebir tanı mıyordum. "Türkiye'nin 55 yıldır sanığıyım, tanığıyım ve şahidiyim" sözleriyle tanıdım. Bir film çekiminde tanıştım Aydın Orak ile. Projeyi anlattı, ben de çok istedim projede olmayı. Kendi halkım adına bir şey yapmak için. Herhangi bir görev vermeseydi, yine bir şekilde yapışacaktım projeye. İki ay evde çalıştık.

Nerede yemek yiyeceğiz diye hiç düşünmedik. Türkiye toplumunda Mezopotamya halkının daha bir misafirperver olduğunu oraya gidenler daha iyi anlayacak. Gittiğimiz köylerden, Zivinge olsun, Akarsu olsun, çok memnun ayrıldık. Köylülerin yardımını unutamayız.

● *Bunca zaman sonra Musa Anter'in ilk defa filmi yapıyor. Bir ilk olmasının yanı sıra, metaforlarla anlatılması yönünden de ilginç. Neden sembollerle anlatıldı?*

AO: Ben Musa Anter'in hayatını altı sezondur tiyatrodaki oynuyorum. Hayatıyla ilgili araştırma, belge, bilgi toplama süreci vardı, iki üç yıl. Toplamda 10 yıl araştırma yaptım. Sinemaya uyarlamak isteyişimin nedeni tiyatrodaki anlatamadığımı kamera ile anlatmak. Diyalog ile metafor oluşturmak zordur. Dört yıl önce belgeselini yapacağım diye yola çıktım. Bir yıl aradan sonra bunun basit bir yaklaşım olduğunu düşündüm, teatral bir belgesel

oldu. Sahnede bir oyuncu var, hem anlatıyor hem başkaları onu anlatıyor. Bu da bana basit geldi. Filmin metaforlarla anlatılması gerektiği, uzun metraj film içinde küçük belgesel yaklaşımında olduğu, metaforik anlatmanın daha doğru olabileceğini düşündüm. Metafor kullanmak herkes için başka bir şey ifade eder. Aynaya baktığınızda ben bugün çok yakışıklıyım dediğinizde metafor olmuyor, ama bomba gibiyim dediğinizde metafor oluyor. Kullandığımız metaforlar, bir tek şey demek tense, her seyircinin kendiyle bir anlam yükleyeceği sahneyi çekmek daha doğru geldi. Tamamen metaforlarla anlatılmasının nedeni o benim için.

● *Doğru metaforlara karar vermek kolay iş değil. Önyargı oluşmaması, istenilen mesajın verilmesi, doğru tanıtım... Nasıl karar verdiniz?*

AO: Sabahlara kadar tartıştık. Kameraya nasıl gelecek, nasıl kullanacağız. Musa Anter'in 74

yıllık yaşamını anlatmak mümkün değil. Dönüm noktaları, Zivinge'de doğmuş olması, yazar olması ve yazarlığı yüzünden başına gelmemiş durum kalması ve bu durumun ölümüne neden olması... Musa Anter'i hiç tanımayan kişinin bu filmi izlediğinde "bu bir yazar ve yazdıkları ölümüne neden oldu" demesi bizim için önemliydi. Alışlagelmiş bir göstergenin dışında bir gösterge olacak. O bakımdan bir kere bizim içimize sinmiş olması önemli. Ve öyle de oldu. Seyirci kendisi karar verecek.

İG: Normal biyografi tarzında anlatılmamalıydı zaten. Doğuyor, büyüyor, karga kovalıyor diye bir film değil.

UÖ: Ape Musa'nın mizah tarafı da çok yüksek. Hakimin "Ülkeyi bölecek misiniz" sorusu üzerine, Anter "Ülke hıyar mı böleceğiz?" diyor. Bu tür mizah açıklamaları da var.

AO: Trajedi ve dram içindeyken bile komedi çıkarabilen bir insan. Ses kayıtlarını dinliyoruz ve gülmekten katılıyoruz. Bu insan öldürülmüş. Şimdi ikisinin dengesini tutturmak hakikaten çok zor. İpin ucunu kaçırmamak gerekiyor, komedi ya da dramın dibine vurmamak gerekiyor.

● "Hayatımın girdisinde çıktısında hem şahit hem sanık hem mahkûm oldum". Bunu film

boyunca görebiliyor muyuz?

AO: Görmek isteyene. Film bir bilmece değil. Tamam onun komik hallerini de görüyor. "Kımlı" şiirini 1960'larda (Anter ve arkadaşlarının çıkardığı bir gazetede) Kürtçe yayınladığı için idama kadar giden bir devlet problemine dönüşüyor. Şiirde kımlı diye bir haşere var, ekinleri yiyor; küçük bir genç kız Siverek'te şiir okuyor. Anonim bir şiir. Şimdi onu filmde izlediğinizde bir sahne olup geçer, ama köküne indiğinizde... Bir yazarın daktilosunun taşlanması ne anlama geldiğini anlatmaya gerek yok sanırım.

● *Anter, 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül darbelerinde aranan bir isim. Bütün darbelerde gözaltına alınan bir isim. Belgeler, bilgiler, ulaştığınız bir şey var mı bununla ilgili?*

AO: Anter'in yaşadığı 49'lar davası var. Türkiye tarihinde çok bilinen bir dava değil. Fakat çok önemli bir dava. Harbiye hücrelerindeki, beş buçuk ay zindanlardaki işkenceler zaten yeterince bir şey. Anter bu süreçlerden geçmiş. Dedığınız gibi, her darbeye gözaltına alınmış. Hatta çok komik durumlarda bile gözaltına alınmış. Turistler gelip evini ziyaret ediyor. Birkaç turisti birkaç gün misafir ediyor. Köylüler "turist gelmiş, köyün içinde dolanıyorlar" diye anlatıyor.

Derken, o "turist" "terörist" olup askeriye baskın yapıyor eve, Anter'i alıp bir hafta işkence yapıyorlar. Hakim onun sokakta yürümesini yasaklıyor. "İnsanlar seni görünce Kürtlük geliyor akıllarına" diyor hakim. "Çarşaf mı giyeyim, ne yapayım?" diyor. Bunları yaşamış bir insan. Kürtçe konuşmanın, Kürtçe ıslık çalmanın cezası kelime başına 5 lira. "Kürtçe ıslık çalmak" ne demek yani; insanlara soruyoruz, böyle bir şey mi var?

UÖ: Kürtçe ıslık çalmayı metafor olarak görüyor devlet, kötü anlam yüklüyor. Sadece Kürtçe yasak, Kürt yasak. Benim ailemde o yıllarda kaset saklamak imkânsızdı. Rahmetli annem Ermeni'ydi. Sonradan Yüksekova'ya göçüyorlar. Hayal meyal hatırlıyorum. Bir kere Kürt olmak, Kürtçe konuşmak ofsayt. Sorgusuz sualsiz köy baskınları. ıslık bir dil değildir. Onu dil yapıyorsun; konuştuğumu dil yapmıyorsun!

İG: Bizi en iyi anlayan, devlet. Metaforları çok iyi bildiği için.

● *Musa Anter'in İstanbul'daki evinin "Kürdistan Konsolosluğu" ilan edilmesiyle ilgili neler var elinizde?*

AO: Musa Anter'in evi haki katen Kürdistan'ın İstanbul elçilik binasıydı sanki. MİT'in o dönemki raporları öyle der.

Birçok Kürt entelektüeli gençken onun elinden, evinden geçmiş. Sait Nursi'den Ahmet Arif'e kadar, Bedirhanilerden İsmail Beşikçi'ye kadar, zaten onun yakın dostlarıydı. Kürt Enstitüsü kurucusu, Mezopotamya Kültür Merkezi'nin kurucusu. Bu kadar insanın bulunduğu bir yer burası. Aynı zamanda birçok insanla iletişimi iyi olan bir kişi. Entelektüel alışverişi olan bir insan. Anter'in 1959'da Harbiye hücrelerinde yazdığı 'Kara Yara' adında bir Kürtçe tiyatro metni var. Bu metin Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yazılı ilk Kürtçe metin ve Kürtçe tiyatro metnidir, aynı zamanda yayınlanmış ilk Kürtçe kitap. 'Kara Yara'da Kürdistan'da Sağlık Bakanlığı'nın yanlış politikalar sonucu dağıttığı ilaçlar insanlarda kara yaraya neden oluyor. Doğan çocukların, küçük çocukların vücutları kılı, yani maymun gibi doğup büyüyorlar. İçeriği bu metnin. Nazım'ın Moskova'da bu durumla ilgili Ape Musa'ya bir selamı var, "Kara yaraya bağlanasica Sağlık Bakanı" diye şiirinde bir dize var. 'Araf' oyununda da biz Nazım'a şöyle bir selam gönderdik: Nazım'ın bir şiiri var, "1941 yılında Haydarpaşa garında basamaklarda güneş ve yorgunluk vardı" diye başlayan... Ape Musa, "1941 yılında İstanbul'a geldim, baktım etrafa ama Nazım'ın Galip ustasını göremedim" diyor. Biz de o oyunda böyle bir selam gönderdik. Onun için, aslında Ape Musa'nın evi Kürdistan elçilik binasıydı. Hem Kürt hem Türk aydını, yazarı, entelektüeli ile bir aradaydı.

● *Peki yıllar sonra Musa Anter'in filminin yapılıyor olması, çocuklarıyla bir araya gelmeniz ve tepkileri... Biraz anlatır mısınız?*

AO: Sürekli destek oldular. İzlemeye geldiler tiyatrodan. 20 Eylül'e çekimleri koyduk. Çocuklarının da mezarın başında olacağı güne denk getirdik çekimleri. Onlar da belgesel olacak diye düşündü. Filmde tek belgesel bölüm onların oynadığı bölümler. Çok sevindiler. Sağolsunlar. Kızı Rahşan Abla bana "baba" diyor. Şöyle bir anımız

Rahşan ANTER (Kızı)

“Ape Musa’nın filminin bir genç tarafından yapılması onur verici. 22 senedir ilk defa Ape Musa hakkında film yapılıyor. Gençlerin çok fazla imkânı yok, bu film çok büyük fedakârlıklarla yapıldı. 20 Eylül’de babamın evinde yapılacak galası. Umarım Musa Anter’in başka yönlerini de sinemaya taşırlar... Musa Anter’de malzeme bol. Babamı beyaz perdede göreceğim için çok mutluyum.”

Şenay AYDIN (Oyuncu)

“Ben aynı zamanda filmde yönetmen yardımcısıyım. Musa Anter politik olarak uzak durduğum bir insan değil. Projeyi duyduğumda okumadan çekime gittim. Filmde bir kadın karakteri oynadım. Musa’ya kafa tutan bir kadın. Erkek egemen toplumda Musa’ya kafa tutmak! Ape Musa çok az tanıtıldı, konuşuldu. Bu bir ilk, bu yüzden önemli. Bizden öncekiler yapmadılar, ama bizlerin boynunun borcudur Ape Musa’yı anlatmak”

var: Birkaç ay önce bir panel için yurtdışından konuşmacı olarak davet edilmişim, gelen mail şöyleydi, “Sayın Musa Anter, şu tarihte sizi panelimize konuşmacı olarak davet ediyoruz”! İnsan oynadığı karakterle bir zaman sonra bütünleşir. Onu kanıksar. Belki de ondan kaynaklı. İnsanlar “Araf” oyununu Anter biyografisi olarak bildikleri için...

Filmde başrol yok. Herkes bir sahnede oynuyor. “Ben Musa Anter değilim, ama onu oynuyorum” yaklaşımı var. Herkes onu simgeleyen fötr şapka, pardösü, tahta bavul alıp sahnesini oynuyor. Filmde tek başrol simgelerdir. Kostümün içindeki kişi önemli değil. O kıyafetleri giyen kişi Musa Anter’dir demek istiyoruz filmde.

● Yaşlarınıza bakınca Ape Musa’yı yaşattılar, kardeşleri

değil, “torunları” hatırlamış oluyor.

AO: O kadar da genç değiliz ya! Bizim tiyatrodaki bütün oyunlar politik. Kürtçe oyunlar. Bundan önce yaptığım belgesel film Türkiye’de yasaklandı. Son dönemlerde yasaklanan tek film. Cizre 92’yi anlatıyordu: “Berivan”. Ape Musa’nın o sürecinde 92’de Cizre’de bir katliam oldu, 17 insan yaşamını yitirdi. Berivan adında bir genç kız sivil itaatsizlik yapıp devlete baş kaldırdı; onun hikâyesini anlatıyor. O belgesel ulu orta, açık bir belgesel. İmge, metafor yok; bir gerçekliğin resmini çekiyordu. Ama Musa Anter’in öyküsünü tiyatrodaki o kadar çok oynadım ki. Musa Anter ile ilgili bir tez hazırlayabiliriz. Biz biraz sert bir coğrafyadan geliyoruz, börtü böcek çekemeyiz. Herkes bir şekilde çekiniyor, korkuyor, doğal olarak bana en yakın olanı çekmek isterim. Cizre’deki katliamı çekmek, Diyarbakır cezaevini çekmek isterim. O toprakta o acıları yaşamış bir insan olarak, 17 yılını Nusaybin’de Anter’in doğduğu yerde geçirmiş bir insan olarak, bunun dışında bir şey çekemeyeceğimi düşünüyorum. Denizli’de bir olayı çekmem, eksik bir şeyler kalır.

İG: Kuralların dışında bir anladım. Biz kural tanımıyoruz. Herkes sinemanın abecesine göre hareket eder. Burada bunu anlattırsan kimse anlamaz, buna güler, şunu anlattırsan şöyle olur. Bu umurumuzda değil. Çünkü

biz ne anlattığımızı birinci karesinden son karesine kadar tek tek dakikalarca anlatabiliriz.

● **Kültür Bakanlığı’ndan destek aldınız mı?**

AO: İki yıl önce belgeselken başvurduk, ret aldık. Hiç kimseden destek almadı film. Birçok yere başvurduk. Ailesinin manevî desteği dışında kimseden destek gelmedi. Ana sponsor anamdır!

● **Çekimlerin bir hafta sürdüğünü doğru mu? O kadar kısa zamanda nasıl çekebildiniz?**

AO: Çünkü filmin bütün sahnelerini çizdik. Daha önce onlarca kez gittim, oralarda büyüdüm. Kafamda sahne nerelerde çekilecek diye hazırlamıştım. Her şey hazır. Tak, tak, tak, bir haftada çektik. Zorlanmadık.

UÖ: Belki çok daha iyi bir görüntü yönetmeni aynı duyguyu yaratamayabilirdi. Hissederek anlatamayacaktı.

İG: Bizim biraz da şansımız, Doğu’ya ben ilk defa gittim, böyle bir resim çok az vardır Türkiye’de. İlk gün bomba ihbarı vardı. Şehir merkezine gittik. Arabadan indik. Dışarı çıktığımızda Bahçelievler gibi bir ortam buldum. Aydın Abi “Elli metre ilerde sınır var, gördün mü?” dedi. “Ne sınırı abi?” dedim. “Suriye sınırı” dedi. Öbür taraf Kamışlı, savaş şurada.

● **Köye gittiğinizde nasıl bir manzara vardı?**

İG: Musa Anter’in köyüne gittik ilk. Hemen belli oluyor orali olmadığın. Her gittiğimiz yerde karşılandık, ağırlandık. Doğu’da çok net gördüm şunu; girdiğimiz anda yemeğimiz çayımız hazır. Çıktığımız anda da dualarımız hazır.

UÖ: Bugün Doğu denince akla dağlı sarp kayalar geliyor. İbrahim Kürtçe bilmiyor, ama hiç sıkıntı çekmedi.

İG: Bir insanın anlaşması için aynı kültürden gelmesine ve aynı dili konuşmasına gerek yok. Aydın Abi’nin annesi Kürtçe bilmiyordu, ben de Kürtçe bilmiyordum, ama anlaştık. Bir köyde çekim yaptık, toplandık gidiyoruz. Teyzenin biri arkamızdan bağıra bağıra bir şey söylüyor. “Umut, ne söylüyor?” dedim. “Dua ediyor,” dedi, “yine gelin diyor.”

UÖ: Mesela çok önyargılı insanlar vardı, başka bir projede. Sizler ve bizler vardı. Ben bundan nefret ettim oldum olası. Ben Kürt’üm. Bu kimliğe sahip çıkmak zorundayım. Yedi yıldır bu piyasanın içindeyim. Mesela bir akrabam ve teyzemle konuştuğum, Kürtçe konuştuğum zaman insanlar ters bakıyor, ama İngilizce, Almanca konuşsan garipsemiyorlar. Aslında Kürtçe anlaşılmayan bir dil değil, anlaşılacak istenmeyen bir dil. Öğrenmek zorunda değilsin, benim bilmeme engel olmak zorunda da değilsin. ▼

YANAN KÜTÜPHANEDEN DOĞAN KİTAP

M. Şeref Özsoy

Liseyi bitirdikten sonra ailesinin koleje göndermeye parası olmadığı için, kolej eğitimi kütüphanelerde yapar. Yaşı 28'ken, üniversitedeki bir konferans sırasında edebiyata düşkünlüğünü öğrenen kolej müdürü ona bir kep, bir çüppe ve diploma vererek kütüphaneden 'resmen' mezun olmasını sağlar.

Yaşadıklarını ‘uçuk’ bir şekilde yazar. Örneğin, Los Angeles’te orta Wilshire’de bir yazar arkadaşıyla gece yolda yürüyerek konuşmaktayken yanlarında duran polis arabasından çıkan polis memuru sorar:

- Ne yapıyorsunuz?
- Ayaklarımızın birini diğeri-
nin önüne koyuyoruz.

Kaşları çatılan polis memurunun

bu yanıtta bir şey anlamadığını
anlayınca da daha açıklayıcı bir
şekilde devam eder:

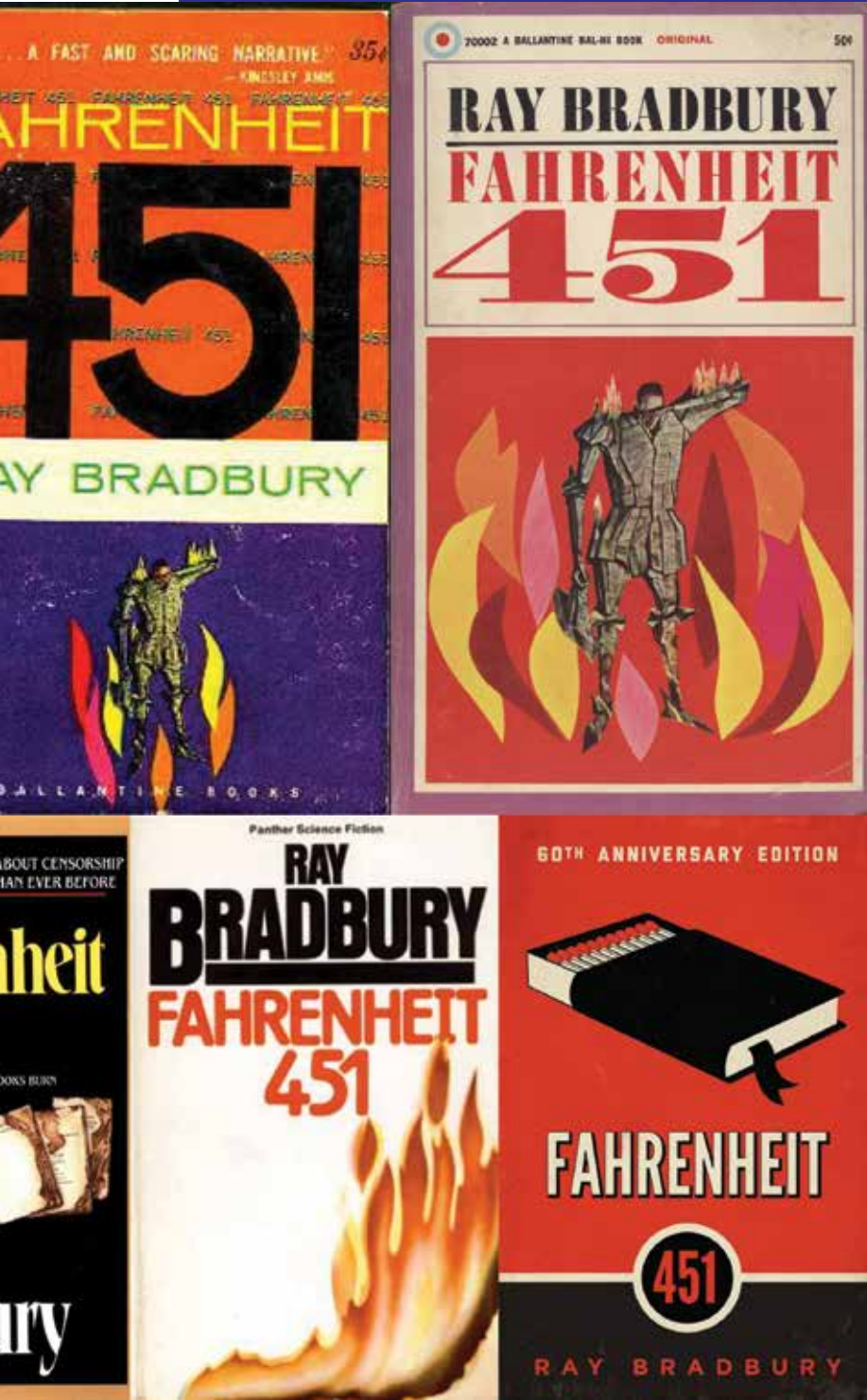
- Bizi durdurmanız mantıksız. Eğer bar soymak veya bir dükkândan bir şey çalmak isteseydik, araba kullanıyor olmamız gerekirdi. Soymuş, çalmış, uzaklaşıyor olurduk. Gördüğünüz gibi, arabamız yok, sadece ayaklarımız var.
- Demekyürüyorsunuz?Sadece

yürüyor musunuz?

Karşısındakilerin başlarıyla onayladıklarını gören polis, söyleyeceği dört kelimenin bir öykünün yazılmasına neden olacağını bilemezdi elbette:

- Pekala, bir daha yapmayın.

Sinirlenmekte haklıdır kahramanımız ve yürümenin yasaklandığı, bütün yayaların suçlu sayıldığı gelecek bir zamanda

geçen 'Yaya' adlı öyküsünü yazar.

'Şenlik Ateşi'

Ray Bradbury'dir bu yazar ve henüz dokuz yaşındayken ikisi kaza eseri, üçüncüsü kasıtlı olan, İskenderiye Kütüphanesi yangınlarını öğrenir. Ağlar ve okumasının kaçınılmaz olduğunu söyler.

1950 yılında bir büro tutamayacak kadar parasız olan Bradbury, kiraladığı bir daktilo ve yazma odasında birçok öyküsünü yazar. Bu öykülerinde çocukken okuduklarından etkilendiği şeyler olduğunu iddia edersem yanlışmış olmam sanırım.

'Şenlik Ateşi' adlı öyküsünde, dünyanın sonu gelmeden bir gece önce, hikâyenin kahramanı büyük aşklarının listesini yapar. Buraya hikâyenin bir kısmını yazmamız uygundur:

"William Peterson'u rahatsız eden şey, Shakespeare, Aristo, Platon, Jonathan Swift, William Faulkner, Robert Frost'un ve belki John Donne ve Robert Herrick'in şiirleri idi. Bütün bunlar, düşünün, şenlik ateşine atılacaktı. Bundan sonra çıra olarak kullanılacak şeyleri düşündü (sonunda olabilecekler şey buydu), Michelangelo'nun muazzam heykellerini, El Greco'yu ve Renoir'ı ve böyle devam etti. Yarın hepsi ölmüş olacaktı. Shakespeare

ve Frost, Huxley, Picasso, Swift ve Beethoven'le birlikte, kendi sıra dışı kütüphanesi ve sıradan bir insan olan kendisi..."

Daha sonra yazdığı 'Parlak Anka' adlı hikâyenin kurgusu daha 'parlak'tır. Hikâyede bir şehir kütüphanecisi, bağnaz bir yerel vatansever tarafından, birkaç düzine kitabın yakılması için tehdit edilir. Kundakçılar kitapları yakmak için geldikleri zaman, kütüphaneci onları içeri davet eder. Açıkta açığa engellemek yerine, onları yenmek için daha karmaşık görünen, ama aslında son derece açık silahlar kullanır. Böylece kitap yakan şehir bağnazının, bütün şehrin, kitapları hafızalarına kaydederek sakladığını fark etmesini sağlar. Kitap her yerdedir. İnsanların kafalarında saklıdır! Adam çıldırır, öykü biter.

Ray Bradbury benzer başka öyküler yazsa da *Fahrenheit 451* adlı romanında doruk noktasına çıkar, çılgınlığın çılgınlaştırdığı kişiliği. Bu romanı için şunları söyler:

"Durmamın imkânı yoktu. Ben *Fahrenheit 451*'i yazmadım, o beni yazdı. Sayfalardan gözlemime giren, oradan tüm sinir sistemimi dolaşarak ellerimden dışarı fırlayan bir enerji çevrimi vardı. Daktilo ve ben, parmak uçlarıyla birbirine bağlı siyam ikizleri gibiydik."

"Fahrenheit 451: Kitap kâğıtlarının yanıp tutuştuğu ısı derecesidir" açıklamasıyla başlayan bu roman ve diğer öykülerde İskenderiye Kütüphanesi'nin yanma ve yakılmasının ya da Hitler'in emriyle Nazi gösterilerinde yakılan kitapların etkisi yok mudur?

*Onca yüzyıldan sonra
İskenderiye'ye geldi Dante
İskenderiye kitaplığının yakılması
nedeniyle
kör vezirlerin açtığı
yas defterine
yazmak için düşüncesini.*

*Büyük bir inançla şunları yazdı
deftere:
Cehennemimin varlığının gereğini
ispat edebilmekten mutluym!
Bir kez olsa bile söylenmiş sözü*

yok edebilecek ateş hiçbir yerde bulunmaz.

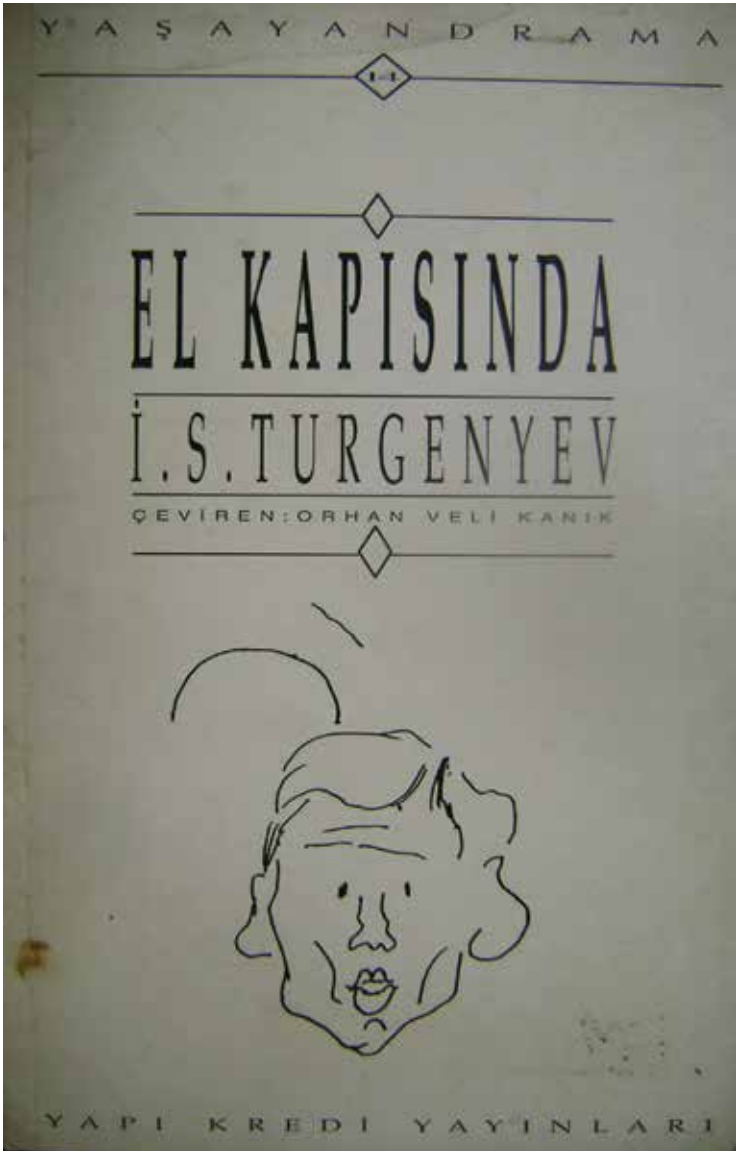
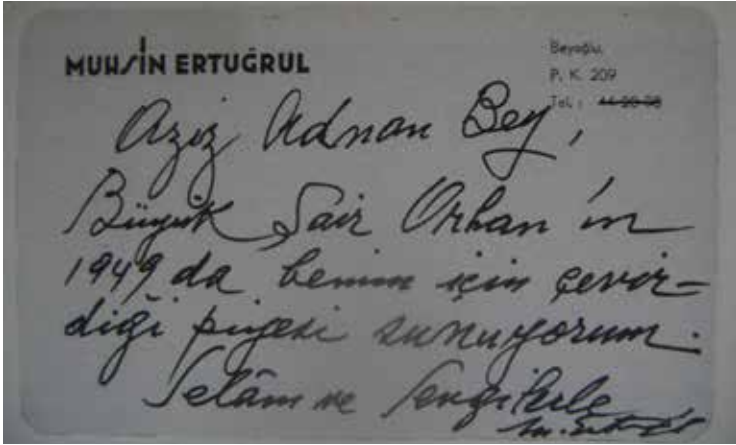
Trajan Petrovski'nin 'İskenderiye'ye Geldi Dante' adlı şiirindeki alevli mısra da 'yanma' değil de 'yakılma' olduğuna göre, bu üçüncü yanıstır İskenderiye Kütüphanesi'nin. Kasıtlı olan bu yanışının sorumlusu Ömer Bin Hattab'dır. Hatta kitaplar, yakılmadan bir kaç dakika önce, şu konuşmaları işitmişlerdir Ömer Bin Hattab'ın ağzından:

"Bu kitaplarda, ya Kur'an'da olanlar vardır, ya da başka şeyler. Her iki durumda da gereksizler."

Bu olay 630'lu yıllarda gerçekleşmiş ve kan davasına dönüşmüştür adeta. On üçüncü yüzyılın ortalarında Doğu'da Moğollar ve İspanya'da Hristiyanlar İslamî kitapları toptan yok etmeye başlamışlardır. Hatta İspanya'da birçok Arapça kitap bulunamaz hale gelmiştir. II. Philip 16. yüzyılda Escorial adlı kütüphaneyi kurmaya başladığı zaman, birçok Arapça kitabı bulamamıştır. Bir sonraki yüzyılda, bu kütüphanedeki İslamî başlıktaki kitap sayısı sadece dört bindir. Mısır, İran ve Hindistan'daki kitaplar bu katliamdan kurtulmuşlardı ve Müslüman uygarlığa ilişkin pek çok bilgi bu sayede günümüze aktarılmıştır.

Kitap yakmayan şair

Umberto Eco'nun *Güllün Adı* romanının sonunda yakılan kitaba üzülen kaç kişi vardır, bilmiyorum, ama Saraybosna'daki savaş sırasında camları kırık evinde soğuktan donarak ölen bir şair vardır. Adı bilinmeyen bu şairden uzun zaman haber alamayan arkadaşları evine gider. Kapı açılmayınca kırmak zorunda kaldıkları evin içinde gördükleri manzara karşısında diken diken olan tüyleri soğuktan taş kesilir. Çünkü şairin ayakkabıları bile ayağında değildir. Sonradan anlaşılmıştır ki soğuktan donmak için yakmıştır onları. Ama evinin duvarları kitap dolu olan şair, bir tek kitabını bile yakmamıştır soğuktan donacağını bile bile. Savaş sırasında, 1996 yılının Aralık ayında 35. Saraybosna Şiir

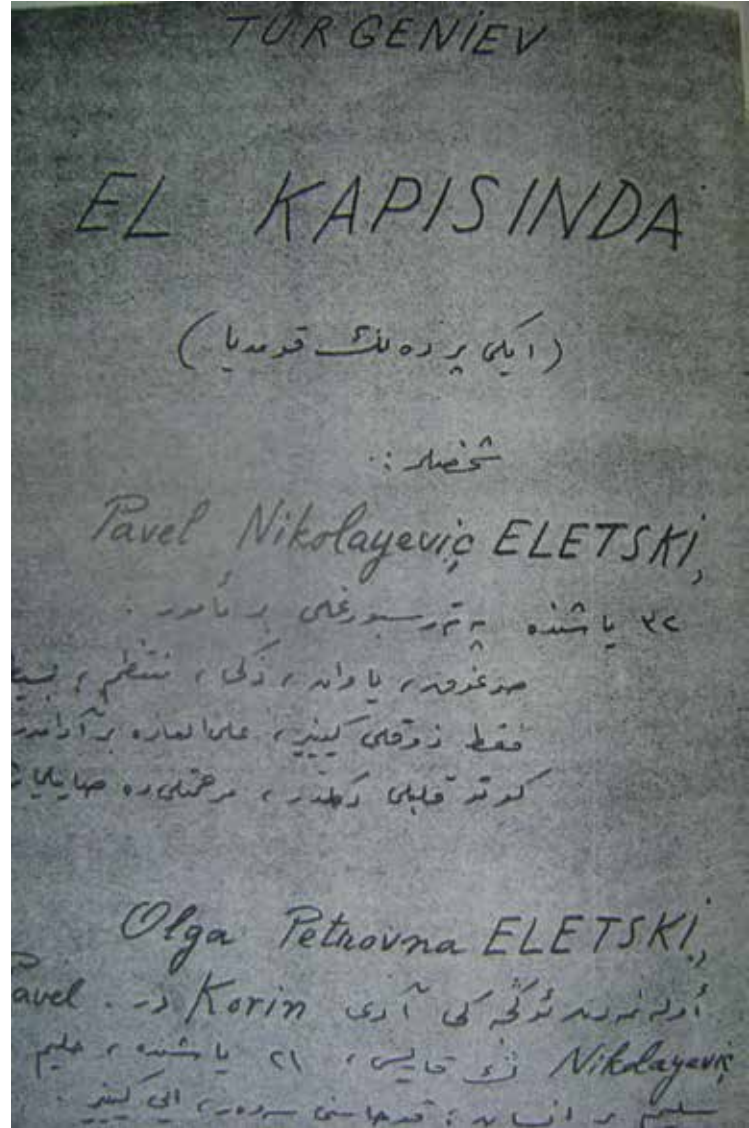
Günleri'ne katılan Akgün Akova, anlattığı bu olayı şu cümleyle bitiriyor:

“Ne yazık ki kitapları yakanların sağ kaldığı ve kendilerini haklı gösterdiği; kitapları yakmayanların ise nesli tükenen canlılar gibi yok olduğu bir dünyada yaşıyoruz.”

Doğu'da Anka, Sirenk, Simurg, Zümrüd, Zümrüdüanka, Tuğrul, Anka-yı Mugrib, Hüma Kuşu;

Batı'da ise Phoenix adlarıyla anılan masal kuşunun kırmızı ve altın renkleri vardır, sesi de güzeldir, ama daima tektir ve erkektir. Ömrünün sonu gelince bahar ağacı dallarından yaptığı yuvasını ateşe vererek kendisini yakar. Böylece yeni bir anka dünyaya gelir.

İşte yanan, yakılan her kitap da benzer bir şekilde yeni bir kitabın ortaya çıkışını sağlayabilir. Nasıl mı?

El Kapısında

Tiyatro adamı ve yazar Nureddin Sevin'in Rumeli Hisarı'ndaki evinde çıkan yangın, pek çok değerli kitabın bulunduğu kütüphanesini de duman eder. Savrulan küller boğazın sularına ulaşsa da iki paket kitabın ateşten nasıl kurtulduğunu kimseler anlayamaz. Yangın söndükten sonra tavan arasında bulunan bu iki paket kitap arasında bir de el yazması vardır. Turgenyev'in *El Kapısında* adlı kitabının Türkçe çevirisidir bu el yazması ve bir de metnin sonuna eklenmiş portre çizimi bulunmaktadır.

Metne iliştirilmiş bir başka el yazısında da şunlar yazıyordu: “Aziz Adnan Bey, büyük şair Orhan'ın 1949'da benim için çevirdiği piyesi sunuyorum. Selam ve sevgilerle, M. Ertuğrul.”

Muhsin Ertuğrul'un Adnan Veli'ye yazdığı bu notta bahsi geçen 'büyük şair Orhan'

elbette Orhan Veli'dir. Devlet Tiyatrosu'nda 1949 yılında genel müdür olan Muhsin Ertuğrul, özel olarak çevirmesini istemiştir Orhan Veli'den bu oyunu. Muhsin Ertuğrul, 1951 yılında da Devlet Tiyatrosu'ndan ayrılarak İstanbul'daki Küçük Sahne'nin başına geçmiştir. Ne var ki, her iki tiyatrodaki de oynanmasını sağlayamamıştır bu oyunun. Orhan Veli'nin ölümünden sonra Adnan Veli'ye verilen dosyanın, Nureddin Sevin'in evinin tavan arasına gidiş macerası da bilinmiyor.

Yangın sayesinde ortaya çıkan el yazmaları, Nureddin Sevin'in bir akrabası tarafından gazeteci Ergin Konuksever'e veriliyor ve çevrilmesinden 45 sene sonra Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanıyor.

Sizin için hangisi daha değerlidir bilmiyorum, ama Nureddin Sevin'in kütüphanesinin yanmasına hiç üzülemezim. ▼

TAŞRADAN TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ HATIRALARI

Behçet Çelik

Selahattin Demirtaş'ın cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yüzde 10'a yaklaşan oy alması, üstelik hiç beklenmedik şehirlerde oyunu arttırması Türkiye'de kitlesel sol bir partinin mümkün olduğu konusundaki umutları yükseltti. Kürt siyasi hareketinin farklı isimlerdeki partileri iki dönemdir parlamentoda hakiki bir sol/sosyalist muhalefetin nasıl olması gerektiğini gösteriyor oldukları ortada. Ne var ki bu partilere oy verenlerin Kürt seçmenlerin ötesine geçtiği pek söylenemezken, yüzde 6-7 bandındaki oyların 2014 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yüzde 10'lara yaklaşması Türkiye genelinde de böyle bir partiye teveccüh edecek başka kesimlerden seçmenler de olduğunu gösterdi. Haliyle bu konu tartışılırken Türkiye İşçi Partisi'nin 1965'te meclise girmesi sıklıkla zikredildi ve TİP'in yarım asır önceki başarısı hikâyesinden günümüze nelelerin aktarılabileceği gündeme geldi.

Yarım asır az bir zaman değil, ne ki bu zaman zarfında TİP üzerine yazılmış kitap ve yapılmış çalışmaların yeterli olduğunu söylemek sanırım pek mümkün değil. Bu gibi çalışmalar daha çok partinin üst yönetiminde neler yaşandığı hakkında olmuştur: Parti içi tartışmalar, bölünmeler, tutuklanmalar, yargılamalar. Taşradaki kadrolar, hayatını partisine adanmış üyelerle partiye yakın durmuş insanlar hakkında bilgi içeren, onların deneyimlerini bugüne taşıyan çalışmalar yok denecek kadar azdır.

Bu biraz da tarih konusundaki genel bir eğilimin sonucu olsa gerek. Büyük harfle yazılan Tarih daha çok kurumların,

devletin içindeki ve dışındaki örgütlenmelerle bunları yönetenlerin tarihidir; o kurumları, örgütleri oluşturan, işleyişine katkıda bulunan insanların neler yaşadığı pek yazılmaz, kaydı tutulmaz, dost sohbetlerinde anlatıldıklarıyla kalır. Onların daha çok istatistiki bilgi düzeyinde rakamsal karşılıkları vardır Tarih'te. "X Partisi şu seçimde şu kadar oy aldı, o dönemde resmi üyesi bu kadardı," gibisinden cümleler de kuşkusuz bize çok şey söyler, ama içerisinde büyük bir eksiklik de barındırır – deneyim aktarımı için kişisel hikâyelere ihtiyaç duyarız. Türkiye'de Sol'un tarihi konusunda kişisel deneyimler derli toplu biçimde anlatılmamış ve aktarılmamıştır;

yöneticilik yapmış olanların, liderlerin hatıraları kitaplaşma şansı bulmuştur daha çok. Yeri geldikçe, bölük pörçük yazılmış, kimi zaman anekdotlar halinde dilden dile dolaşmış (elbette bu arada değişikçe değişmiş) anlatılar dışında tek bir bireyin, özellikle merkezden uzakta, yerelde neler yaşadığının anlatıldığı metin oldukça azdır.

Hikâyenin öznesi

Geçtiğimiz günlerde yayınlanan iki kitap Türkiye İşçi Partisi özelinde bu konudaki eksikliği ucundan da olsa giderecek önemde. Derviş Aydın Akkoç'un Şansal Dikmen'le yaptığı uzun mülakatlardan oluşan *Fırtına-lı Denizin Kıyısında* ile Hamdi

Sosyalistliğin, komünistliğin doğrudan "gâvurluk" ya da "Allahsızlık" olarak algılandığı bir yerde hayatlarını adadıkları partinin var olabilmesi için...

Fırtınalı Denizin Kıyısında Şansal Dikmen Kitabı

Söyleşi: Derviş Aydın Akkoç

Ayrıntı Yayınları, 2014

Türkiye İşçi Partisi'ne Aşık Oldum

Hamdi Doğan (Hamdoş) İletişim Yayınları, 2014

Doğan (Hamdoş)'un *Türkiye İşçi Partisi'ne Âşık Oldum* başlıklı anı kitabı, aşağı yukarı aynı yaşlarda, aynı partide çalışmış, yerelde yöneticiliğini yapmış iki kişinin neler yaşadıklarından önemli kesitler içeriyor.

Derviş Aydın Akkoç, *Fırtınalı Denizin Kıyısında*'nın önsözünde, herkesin hafızasında "onu dinleyen kulaklara anlatacağı en az bir hikâyesi" bulunduğunu ve bu "hikâyeleri dinlemeye değer addetmemem[nin] hikâyenin öznesinin hayatını hiçle[mek]" anlamına geldiğini belirttikten sonra ekliyor: "Ne var ki, bu dünyada hikâyelerini anlatmak imkânına sahip olanlarla olmayanlar var." Son yıllarda ne mutlu ki yayın dünyası Dikmen ve Doğan gibilerin hikâyelerine kulaklarını biraz daha açmış durumda; böylelikle onlar da hikâyelerini anlatma imkânına kavuşuyorlar.

Şansal Dikmen Giresun'da, Hamdi Doğan Antep'te 1960'ların ortalarından itibaren TİP'in yöneticiliğini yapmış, partinin bölgelerindeki örgütlenmeleri ve eylemlilikleri konusunda büyük emek harcamış iki kişi. Yaşam öykülerinde keşilen yerler çok olmakla birlikte, birbirlerinden ayrıldıkları noktalar da hiç az değil. Şansal Dikmen Hukuk Fakültesinden mezun olduktan sonra Giresun'un Bulancak ilçesinde avukatlık yapmış, Hamdi Doğan ise bir köylü. Ailelerinin sınıfsal kökenleri de farklı elbette. Dikmen, kasabanın önde gelen ailelerinden birinin çocuğu – okuma imkânını da bu sayede bulmuş; Doğan'ın babasıysa köyün ağasının azabı, "ağanın on iki ay emrinde çalışan, ağa ne isterse o işi yapan" biri. Haliyle Hamdi Doğan okuma imkânı bulamamış, küçük yaşta çobanlık, ırgatlık yapmış, ilkokulu sonraları dışarıdan bitirmiş.

Yeni bir düzen vaadi

Şansal Dikmen, sosyalizme "etik değerler üzerinden yöneldiğini" belirtirken, gençlik yaşlarındaki halini şöyle özetliyor:

"Üniversite öğrencisiyiz, yani aydın denebilecek bir konumumuz var, çoğumuz sınıfsal olarak yoksul da değiliz." Dikmen'in daha öğrenciliğinin ilk yıllarında sosyal adalet gibi kavramlarla fakülte'deki derslerde tanışmış olması ve dünyada yolunda gitmeyenlerin başında bunun eksikliğinin geldiğini fark etmesi de etkili olmuş. Okuduğu gazetelerdeki makalelerin, edebiyat kitaplarının da giderek onu sosyalist düşünceye yaklaştırdığını aktarıyor Dikmen.

Hamdi Doğan ise yoksul, topraksız bir köylüdür, ağaların ve devletin her fırsatta ezdiği kesimdedir. Sosyalizmle, 19. yüzyıl Rus romanlarından çıkmışa benzeyen, nevi şahsına münhasır bir köy ağası sayesinde tanışmıştır. Fransa'da okumuş olan bu ağa, 1946'da

üyeyi olduğu Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi'nin bildirisini İsmet Paşa'nın Antep mitinginde bizzat Paşa'ya verdiği için 2 yıl hapis yatmıştır. Hamdi Doğan, bu sosyalist ağanın ahabası, eski bir kabadayı olan Kürt Reşit vasıtasıyla Türkiye İşçi Partisi'yle tanışmıştır. Partinin programında yoksullara, ezilenlere yeni bir düzen kurmanın vaat edilmesi ona çekici gelmiştir. O denli çekici gelmiştir ki hayatını partisine vakfetmiştir demek abartılı olmaz.

Türkiye İşçi Partisi'nin siyasal tarihimizde öncülük ettiği çok şey var, malum; ama bu iki kitabı okurken birbirinden bu denli ayrı hayatları olan iki kişinin, benzer amaçlarla aynı partide buluşup eşitlikçi ve özgürlükçü bir Türkiye için mücadele verdiklerini, yereldeki parti üyelerinin karar alma ve

katılım mekanizmalarını kurma çabalarını görünce TİP'in başka konulardaki önemini de kavırıyoruz. Belki o zamanların sol terminolojisinde bulunmayıp sonradan dilimize pelesenk olan "aşağıdan sosyalizm" in ya da "sol kitle partisi"nin ilk nüveleri, ilk tecrübeleri olarak da değerlendirilebilir Dikmen'le Doğan'ın aktardıkları.

Her ikisi de benzer zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmışlar. Sosyalistliğin, komünistliğin doğrudan "gâvurluk" ya da "Allahsızlık" olarak algılandığı bir yerde hayatlarını adadıkları partinin var olabilmesi için en başta bu algıyı kırmaları gerekmiş. Ellerindeki yegâne güç ise kişisel hayatları olmuş. Dikmen de, Doğan da benzer bir kaygıyı hayatları boyunca yaşadıklarından söz ediyorlar. Yaşadıkları yerde TİP'le özdeşleşmiş oldukları için, yaptıkları olumlu ve olumsuz şeylerin doğrudan partinin hanesine yazılacağını farkındadırlar. O yıllarda TİP'in toplumdaki meşruiyetini sağlayan iki etmen var; biri partinin meclise girmiş olması, ama daha önemlisi TİP'lilerin olumlu meşruiyetleri, yardımseverlikleri, dürüstlükleri, başkaları için canlarını dişlerine takarak mücadele eden insanlar olmaları. (Hamdi Doğan açısından bir başka zorluk da Alevi olması. Sosyalist olması yetmiyormuş gibi aynı zamanda Alevidir de. Sünni çoğunluk açısından iki kere gâvurdur!)

Tek taraflı olmayan deneyim aktarımı

Dikmen'le Doğan'ın anıları TİP yıllarından ibaret değil. Her ikisinde de çocukluk ve gençlik yılları geniş yer tutuyor. Doğan, hayatını belirleyen ağalık sorununa, topraksız köylülerin ağalardan ve devletten çektiklerine uzun uzun yer veriyor. Onun sosyalizmle buluşması bizzat yaşadığı, tanık olduğu haksızlıkların bir sonucu. 2. Dünya Savaşı yıllarını anlattığı sayfalar, "Orda bir köy var uzakta" masalının gerçekliğin üzerini nasıl örttüğünü bir kez

daha hatırlatıyor. Hamdi Doğan anılarını sohbet eder gibi yazmış, anlatacaklarını “dikine” söylemiş. Bir söyleşisinde, Esendal’ın neden sade bir dille yazdığı sorusuna verdiği cevabı hatırlatıyor: “Edebiyatı bilmediğimden, marifetsizliğimden sade yazmışımdır. Bilsen, öyle düpedüz yazar mıyım hiç? Köylü bir şeyi söylerken dikine, olduğu gibi söyler... Neden? Süslemesini bilmez, benzetmesini bilmez, anlatmasını bilmez de ondan... Marifetli insanlar öyle yapmazlar. Sözlerine, yazılarına marifetlerini sokarlar, hünerlerini gösterirler... Aslını sorarsanız marifet hayatın içinde, hayata uymayan bir şeydir.” Esendal’ın dil bağlamında kullandığı “marifet” sözünü Doğan’ın ve Dikmen’in hayatları ve mücadelelerine de teşmil etmek mümkün. Yaşadıkları yerde hayatın içindedirler, yaşayışları çevrelerindeki başka insanların yaşayışından pek de farklı değildir; ama oraya hâkim olan statükoya da uymamışlardır; bir şeylerin altüst olması, insanların kaderlerinin değişmesi için çırpınıp durmuş, canlarını tehlikeye atmak pahasına statükoya kafa tutmuşlardır. Bunu yaparken her ikisi de kendileri gibi olmayanların, özellikle yoksulların, işçi ve köylülerin benimsedikleri değerlere saygı göstermeye, bu değerlerle kendi değerleri arasındaki koşutluklara vurgu yapmaya önem vermişler.

Bu iki kitapta anlatılanlar sadece TİP’in ya da TİP’lilerin hikâyesi değil. Dikmen de, Doğan da o yıllarda yollarının kesiştiği başka siyasetlerden insanların hikâyelerine de değiniyorlar; ama daha önemlisi kitapların bütününden özellikle 60’lı yıllar Türkiye’sinin de sahil bir resmi çıkıyor. Bu resmin içinde coşku, sevinç, umut kadar işkence, cezaevi, korku ve karanlık da var. Aralarda aktarılan trajikomik olaylar ise bu resmin –büyük hikâyenin– olmazsa olmazı elbette. Doğan’ın sosyalist ağasının halleri mesele, ya da Erzincan Cezaevinde tutukluken Dikmen’in başka

bir mahkeme tarafından avukat sıfatıyla çağrılmasının hikâyesi bunlardan sayılabilir.

Yolları hep paralel gitmemiş Doğan’la Dikmen’in. TİP’in 12 Mart sonrasında yaşadığı ayrılık onları iki ayrı tarafa düşürmüş. Dikmen Behice Boran önderliğindeki 2. TİP’te çalışmış; Doğan ise Mehmet Ali Aybar çizgisindeki Sosyalist Devrim Partisi’nde yer almış. Yolları o sıralarda her ne kadar ayrılmış olsa da, hatıralarında TİP’in ilk döneminde yan yana durup sonraları yollarının ayrıldığı yoldaşlarından ve liderlerinden büyük bir sevgi ve saygıyla söz ediyorlar. Bu da, sözünü ettiğim büyük hikâyenin nasıl da “kırık bir aşk hikâyesi” olduğunun açık bir göstergesi. Her ikisi de, “Keşke böyle olmasaydı,” diyorlar ayrı düştikleri yılları naklederken. Doğan’la Dikmen’in TİP’i ve demokratik sosyalist çizgide mücadele verenleri hor gören sol akımlardaki arkadaşlarına bakış

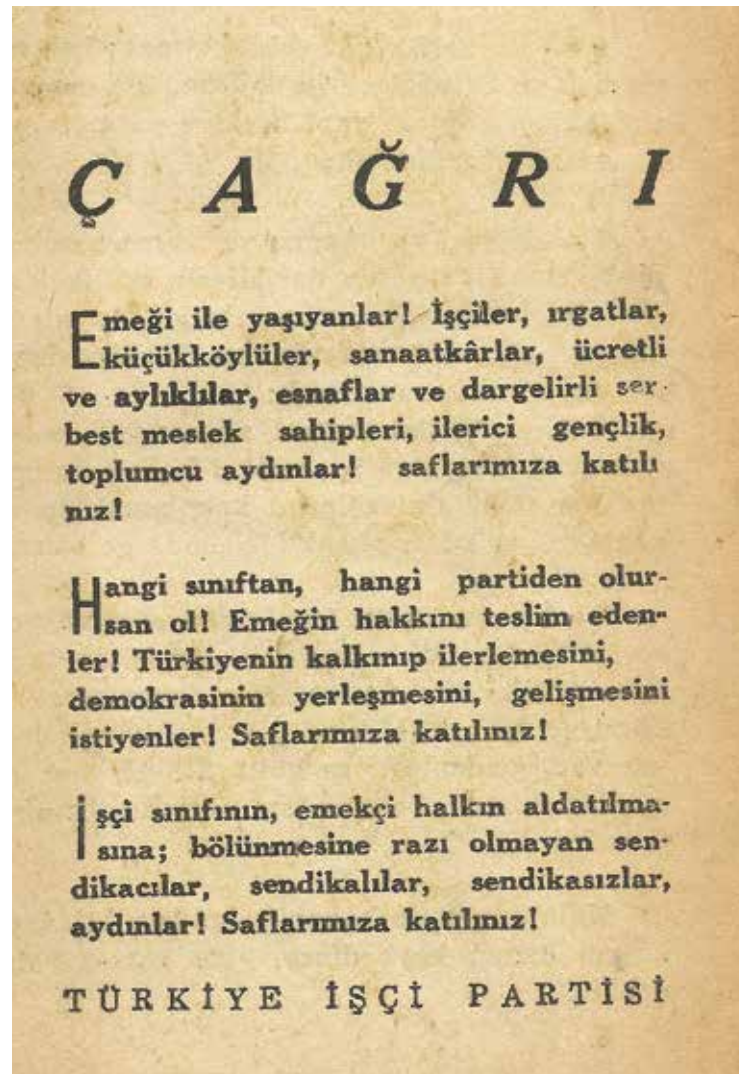
açıllarının, onlarla ilişki biçimlerinin, her zaman dayanışma duygusuyla yaklaşıyor olmalarının ve bu çizgidekilere yönelttikleri eleştirilerin de benzeştini belirtmek gerek.

Her ikisi de hatıralarının bugünün genç kuşakları için iyi kötü bir deneyim aktarımı olmasını umut ettiklerini vurgularken, bugünün Türkiye’sinin ve dünyanın çok farklı olduğunun altını çizmeyi ihmal etmiyorlar. Üstelik deneyim aktarımı dediğimiz şey tek taraflı değil. Hamdi Doğan, kendisinin de katıldığı Antep’teki Gezi Eylemlerinde gençlerin ve yetişkinlerin kadınlı erkekli bir arada olduklarını görmekten nasıl mutlu olduğunu belirtirken kendi kuşağının esaslı bir özeleştirisini yapıyor mesela. Dikmen de, “Marksizmden esinlenmiş, ama çağa uygun yorumlarla hareket eden bir politik örgütlenme” gereğinden bahsediyor söyleşisinin sonlarında.

Şiirlerde saklı bir başka hikâye

Doğan 1936, Dikmen 1942 doğumlu. İkisi de TİP’in taşra örgütlerinde yöneticilik yapmış. İkisinin hikâyelerini peş peşe okuyunca aklıma bir başka TİP yöneticisi geldi: 1940 doğumlu Ceyhun Can. Can 1979’da TİP’in Adana İl Başkanlığını yürüttüğü ve Maraş Olayları davasında mağdur yakınlarının avukatlığını yaptığı günlerde faşistlerce katledilmişti. Dikmen ve Doğan’la aynı kuşaktan olan Ceyhun Can’ın bir özelliği de şair olmasıdır. 1966’da *Soy Savaşı* ve 1970’de *Umut Devrimci Savaşta* isimli şiir kitapları, bu sene 1 Mayıs günü kaybettiğimiz Bülent Habora tarafından yayınlanmıştır. Derviş Aydın Akkoç’un, “bu dünyada hikâyelerini anlatmak imkânına sahip olanlarla olmayanlar var” sözünü aktarmıştım yukarıda. Ceyhun Can ikincilerden. Onun hikâyesini, yolunun sosyalizmle, TİP’le nasıl kesiştiğini öğrenme şansımız –umuyorum şimdilik– yok; belki bir gün arkadaşlarından, yoldaşlarından bunu anlatanlar, yazarlar çıkar. Yine de şiirleri var; onun hikâyesi de şiirlerinde saklı.

“bir elma daha yesem yağmuru severdim her halde
elim alnıma götürüyorum biraz daha serin hava
yaşamak güzel ya unutsak daha iyi olurdu
yağmur gene başladı sular iniyor tepeme
içim dolduğu tükeniyorum hiç dokunmayın
şu kadar insan büyüdü hep küçük adımlar içinde
sevi-m bir daha gelse sevinirdim her halde” ▼

(Bu yazının daha kısa bir şekli www.notosoloji.com sitesinde yayınlanmıştır.)

GRUNBERG VE İLİĞİNE KADAR ROMANININ MATEMATİĞİ

Kurgunun mimarîsini aşırı süslü, fitneci, kurnazca, numaracı, hınzırca bulanlar olabilir, böylece romanın tadından yenmez hale geldiğini iddia edebilirler. İtirazım yok.

İliğine Kadar

Arnon Grunberg

Çeviren: Gül Özlen

Alef Yayınevi, 2012

Ferhat Emen

Öncelikle Yahudi bir yazardan bahsediyorsanız, onun takıntıları hakkında cari romanlar yazdığını kabul etmek durumunda kalırsınız. Elbette “ilişkiler,” “sistem,” “cinsellik” ve “din” hakkında yazdığını.

İliğine Kadar’ın en geniş anlamda elli iki tane kahramanı var. Bunları iki ana kategoride tartışmak mümkün. İlki, yaşayanlar, diyalog kuranlar, ki roman onların etrafında örülmüş. İkincisi, ölmüş ya da kitaplardaki kurgu karakterler ya da oyuncak hayvanlar. Her kahraman kendi ağırlığına bir temsil kabiliyetine sahip. Beyaz erkek, yaşlı Yahudi kadın, göçmen tedirgin işçi, pragmatist üniversite hocası, işbirlikçi siyasetçi... Kahramanlarımızın yedi tanesinin ana karakter olduğunu ve ekonomi doçenti Roland Oberstein’in de romanın etrafında şekillenen başoyuncu olduğunu belirtiyim.

Grunberg her şeyden evvel derdi olan ve sıkça fikir tartışan bir yazar. Ama bundan daha önemlisi kurgunun artistliğini, her zaman derdinin önüne koyan bir sanatçı. Herhangi bir tuhaf davranış sergilemek için hiçbir nedene ihtiyaç duymayan karakterle dolu roman. Duymuyorlar, çünkü zaten onların dağılmışlıklarını bir veri olarak kabul ediyor yazar ve okuyucuya da bu durumu kabul ettiriyor. Öyledirler, savrukturlar. Sistem tarafından savunmasız kılınmışlardır. Bireycilikleri onları, kendileri dahil her şeyi yabancılaştırmıştır. Adeta şeyleşmişlerdir. Karakterlerini bu tipler arasından seçmesi aslında aksiyonun omurgasını oluştururken elini güçlendirir bir yazarın. Böylece herhangi bir davranış girdabına savrulma eğilimindeki karakterlerden bir romanın akacağı nehri yaratmak çok kolay hâle gelir. Ve tam da bu durum, romanın motorunu

ısıtmaya çalışmasında, yazara tahmininden de fazla olanak sunar. Zira artık karakterlerin tuhaflığını sorgulamayan ve onları herhangi bir kalıba sokamayan okuyucuya söylenen şudur, “Ne yaparsın, onlar böyleler.”

Çöküşün mekaniği

Hayatı böyle algılayan karakterlerden meydana gelen bir evren kuruyor Grunberg ve bu evrene biçtiği fon da şu, “*Aslında sevginin de geri dönüş garantisi olması gerekir.*” Oyun oynuyorlar. Başa çıkmak için ellerindeki tek mekanizma bu. Çünkü garantiler, böylece mutsuzlar. Çöküşün mekaniği işte buradan elde ediliyor. Bu şekilde her bir karakter için başat davranışın roman boyunca altı çizilir. Kurgu evreninin temel yapı taşlarından biri işte bu özellik, yani karakterlerin tuhaflığına rağmen tutarlı olmalarıdır. Yani yazar onları yaratırken adeta numaralandırmış, etiketlemiş, saymış, formülleştirmiştir.

Okuyucunun iştahını kabartmak amacıyla kahramanlarını fiziksel olarak bolca birbirine değdirir. Bu amaçla her fırsatı değerlendiren karakterler yaratır. Kadın ve erkek karakterlerin hatta iki erkek karakterin de, birbirine fiziksel temaslarını anlattığı sahneler iştah kabartan bir ironiye sahiptir. Buradan Grunberg’in metnini izlenebilir kılmaya çalıştığını söylemek mümkün. Seyir zevki anlaşıldığı kadarıyla vazgeçemediği bir özelliği. Nasıl bir laborant su molekülünü elde etmek için iki hidrojen ve bir oksijen atomuna ihtiyaç duyuyorsa, Grunberg de okuyucu etkilemek için dilinin kimyasındaki pornografik bileşenleri kullanıyor. Çünkü onun okuyucusu tam da kendisinin de yaşadığı şu postmodern evrenin kurbanıdır. Yazarı anlarız. Kahramanları da. Neredeyse her sayfada karşımıza çıkan aforizma kıymetindeki tespitler, dilin pornografisini bir

miktar hafifletir ve anlatıcının sesine adeta zamane derviş tonu katar. Diyaloglarda sıkça tekrara başvurur. Hatta kimi zaman aynı cümlelerle. Okumayı kolaylaştıran keyif veren bu nakaratlar konuyu derli toplu tutuyor aynı zamanda.

Yüksek tempoda bir yolculuk

Kurgunun mimarîsini aşırı süslü, fitneci, kurnazca, numaracı, hınzırca bulanlar olabilir, böylece romanın tadından yenmez hale geldiğini iddia edebilirler. İtirazım yok, ancak bu köpüğü dengelemek için Grunberg’in bulduğu çözüm şu: Konunun ve derdin ağırlığı. Ayrıca konjonktürel edebiyatın gereklerini yerine getirdiği için onu suçlamamalıyız. Metin çok kısa periyodların öykülediği, yedi kitabın içindeki toplam yüz altmış sekiz bölümden oluşuyor. Her biri kendince bir ritim tutturmuş bölümlerden. Romanın bütünü yüksek tempoda seyreden bir yolculuğa dönüştürülmüş böylece. Bu manada okuyucuya hareket ettiği izlenimi veriliyor. El kamerasıyla çekilmiş filmlerde görüldüğü üzere metin titriyor ve bunun üzerinden sahicilik duygusu had safhaya çıkıyor. Kurgunun bu hendesesi neredeyse kusursuz. Karakterler köşeli değil. Garip davranışlı yumuşak insanlar. Bu da onların yapboza oturmalarını engelleyen bir durum. Bu şekilde büyük resim kayıp duruyor. Karakterlerin bu özelliğinden dolayı *İliğine Kadar*’ın dalgalanan bir metin olduğunu söylemek isabetli olur.

Roman kahramanlarının garipliklerinin kaynağı, tarihsel, coğrafi, evrimsel, içgüdüsel ve en önemlisi kültürel. Grunberg’in yaptığı asabî bir cerrah olarak kahramanlarına mütemadiyen biyopsi yapmak. Her sondajda elde ettiği parçanın ölümcül virüs taşıdığını söylemeye lüzum

yok. Karakterler habitatlarını korumaya çalışan hayvanlar gibi. Yaşamak istiyorlar. Kahramanlar katmanlı, düz değil. Muhatplarının davranışlarının ardındaki gerçek nedeni görecektir kadar duyarlılar. “Evet bana ihanet etti ama bu onun ilgi isteme çığlığı.” Roland’ın değerlendirmesi aynen böyle. Buradan anlıyoruz ki Grunberg’in evreninin oyuncular bu oyunu kaybetmeye mahkûm. Evet, yapmaya çalıştığı tam da bu, kendi içine çöken bir evren yaratmak.

“Hakikatin kusuruna bakılmaz.” Romanın ana karakteri Roland, söz her kendine geldiğinde hakikatten bahsediyor. Hakikatin soğuk metalik dokusundan. İktisat ilmine iman etmiş biri olarak konuşuyor. “Aile içinde insanlar birbirlerini örter, orada nimmiler söylenir, masallar anlatılır, birlikte börekler açılır.” Bu özelliğiyle adeta külyutmazlığının altı parlatılıyor. “Hakikati kaderiyle baş başa bırakamaya çağımızı daha çocukken anlamıştım.” Bunu mahsus yaptığı söylenebilir. “Kıskançlık kötü bir yatırımdır.” “Sözcükleri değiştirdiğin zaman gerçek değişmez ama hakikat değişir.” Bir anlamda Roland’ın finaldeki çöküşüyle ilgili alt yapı hazırlanıyor. Hakikat karşısında takındığı tavır aynı zamanda kendi sonunun kaçınılmazlığının da sağlaması.

Gerçekten de hakikatin kusuruna bakılmaz.

Makyaj ve montaj

Metin, altyazısız, sessiz bir film olarak değerlendirilebilir. Onu anlatmak için dışarıdan hiçbir araca ihtiyaç duymuyor. Makyaja ve montaja. Bunu yapmak için kendi dilini değil, okuyucunun gözünü kullanıyor. Bunun bir yolunu bulmuş olmalı Grunberg. Yani neredeyse metnini okuyucuya izletmesinin, ama okutmasının değil. İlk elden aklıma gelen, romanı, öncelikle zihninde aşağı yukarı kurguladığı ve daha sonra onu senaryolaştırdığı ve nihayetinde elde ettiği bu senaryodan metni romanlaştırdığı. Oysa sonra düşündükçe böyle bir yolu takip etmediğine kanaat getirdim. Bence, Arnon Grunberg önce bu romanın filmini çekti. Sonra oturup seyretti ve gördüklerini kâğıda geçirdi. Çünkü metin okunmaktan ziyade ağır ağır hareket etmekte. Peş peşe dizilmiş tablolar gibi akıyor. Bunun olanağı olduğunu elbette biliyorum, önce filmini çekip sonradan da bunu deşifre etmediğine göre, o halde Grunberg, bütün metni zihninde canlandırdı. Bu mümkün müdür, mümkündür.

Kahramanlar kontrollü olarak, yani neredeyse santim santim, sınıra itiliyor roman

boyunca. Uca, kenara. Bu manada Dostoyevski’ye benzediği söylenebilir. Adeta kendileri de merak etmektedir kendi sınırlarını. Belki yazarın kendisi de. Ancak şu ince farkı da belirtiyim, Grunberg’in karakterleri Dostoyevski’nin karakterleri kadar savruk değil. Karakterlerin böylesine sona gitme durumları neredeyse yapısal. Yani tercihi işlevsiz bırakan bir kaderleri var. Grunberg’in evreni çökmek zorunda. Ancak karakterlerin aksine evrenlerinin çökmesi yapısal değil, bilakis kahraman eliyle bir kıyamet söz konusu. Bu zorunluluğa ulaşmak için kurduğu evrene bir takım sübaplar monte ediyor ve belirli bir sınırdan sonra bu sübaplardan hava kaçırmaya başlıyor hayat. Sonuç, doğal olarak çöküş. Muazzam bir gaz boşalması halinde hayatı kendi başına yıkılıyor Roland’ın. Ama bu kesinlikle kaçınılmaz. Roman karamsarlığını finalinden değil, her şeyinden alıyor.

Grunberg’in yarattığı evrenin mekaniğiyle bitirmeye çalışacağım. Roland’ın sevgilisi Violet, attığı ilgi çığlığını Roland duysun diye, yaptığı kaçamağı anlatıyor Roland’a. Bu şekilde adamı kendine bağlamaya çalışıyor. Roland bu bilgiyi, yani sevgilisinin kaçamağını, “bilgi aktarımı” şeklinde eski karısı Sylvie’ye anlatıyor.

Böylece Sylvie’yi Violet’e bağlıyor. Sylvie, oğlu Jonathan’ı babasının sevgilisiyle kaynaştırmaya çalışıyor. Oğlanın gelişiminin daha sağlıklı olacağı düşünceyle, anaç bir anne olarak kendini ve oğlunu söz konusu bilgiyi de hesaba katarak Violet’e bağlıyor. Onun kullandığı araç da, Violet’in sararmış dişlerini beyazlatmak, ki kadın diş hekimi. Violet, Sylvie’nin beyazlatma teklifini kabul ederek kendini, sevgilisinin eski karısı ve oğlu üzerinden Roland’a yeniden bağlamaya çalışıyor. İşlem bittikten sonra, dişlerini kaçamak yaptığı oğlana göstererek, Wytse’i ana bütüne bağlıyor. Yetinmiyor, yaşadıklarının tümünü Roland’a anlatıyor. Yaptığı kaçamağı da. Bu sayede Roland’ı zincire dahil etmeye çalışıyor.

Sıkı düğümler yumağı

Ancak Roland, şu kaçamak işinin sadece maddî teferruatını bilmek istiyor ve işin psikolojik yükünün kariyerine hiçbir fayda sağlamayacağını bilecek kadar hakikate mesafeli olduğundan, sisteme bağlanmayı reddediyor. Çünkü böyle bir araçsallaştırmanın kendisinin, karısına ve oğluna daha fazla abanacağı anlamına geleceğini biliyor. Sübabı devre dışı bırakıyor ve evren sistematik olarak gaz kaçırmaya başlıyor ve elbette tam da ana karakterin başına patlayarak. Bu davranışı, oğlunu, eski karısını, sevgilisini ve sevgilisinin kaçamağı Wytse’yi de dahil olmak üzere bütün bağlılarını yeniden bir miktar belirliyor. Bu bağlamları anlatmamın sebebi, *İliğine Kadar* romanının metninin kumaşının bu ilmeklerle dokunduğunu göstermek. Neredeyse açıkta kalan hiçbir ip yok. Roman adeta sıkı düğümler yumağı. Finalinin açıkça başarısızlığı da buradan değerlendirilebilir. Bu türden sayısız bağlantılar arasında dolaştıktan sonra mecburen öylesi bir sona fit olmak zorunda kalıyorsunuz.

Bu dokuma, aynı zamanda Grunberg’in bütün çağdaş profesyonel edebiyatçılara gözdağı verdiği, meydan okuduğu şeklinde de görülebilir. ▼

ALTUST

Hong Kong, Ekim 2014